

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA

DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MODERNA

**MÀSTER EN HISTÒRIA I IDENTITATS HISPÀNIQUES EN EL
MEDITERRANI OCCIDENTAL (SEGLES XV-XIX)**

TREBALL DE FINAL DE MÀSTER

**L'AUTOBIOGRAFIA RELIGIOSA FEMENINA:
EL CAS TARDÀ DE MARIANA CUÑAT EN EL
SEGLE XVIII.**

Pepa Mestre Domènech

Dirigit per: Mònica Bolufer Peruga

València, setembre 2015

ÍNDEX

1.- INTRODUCCIÓ	7
1.1.- Objectius	9
1.2.- Presentació de les fonts	10
1.3.- Metodologia	16
2.- LES AUTOBIOGRAFIES RELIGIOSES EN L'EDAT MODERNA	19
2.1.- Historiografia i estat de la qüestió	24
3.- CONTEXT RELIGIÓS EN TERRES VALENCIANES	28
4.- MARIANA CUÑAT I SERRA	32
4.1.- Trajectòria vital: Del matrimoni terrenal a l'espiritual	33
4.1.1.- Relacions amb els confessors	43
4.1.2.- Relacions amb el seu entorn quotidià	49
4.2.- L'escriptura de la vida	54
4.3.- L'esposa de Déu	60
4.3.1.- Déu	64
4.3.2.- El dimoni	72
4.3.3.- La Verge	76
4.3.4.- Sants i Santes	78
5.- CONCLUSIONS	80
6.- FONTS	83
7.- BIBLOGRAFIA	84
ANNEXE DOCUMENTAL	89

“Bajo la dirección de su superior jerárquico, centenares de mujeres emprenden en el Siglo de Oro la relación de su vida, haciendo que la autobiografía femenina llegue a constituir un importante fenómeno socio-cultural”¹

¹ Contraportada del llibre de Sonja Herpoel: *A la zaga de Santa Teresa: autobiografías por mandato*. Edicions Rodopi, Amsterdam, 1999.

1.- INTRODUCCIÓ

Les dones són les grans absents en els llibres de texts d'Història. Estudiar-les no ha estat cosa fàcil; la majoria de documents relacionats amb elles no sempre s'han conservat i de ser així han restat ocults en el fons dels arxius. El poc que es podia saber sobre les dones era el que els homes deien d'elles i en el seu nom. Els estudis sobre dones i el seu paper en la història són prou recents, la seva història encara s'està escrivint, és quelcom que ha anat evolucionant al llarg dels últims anys, però encara no resulta fàcil integrar a la dona en la història. Cal aconseguir com diu Carmen García-Nieto, *“un solo discurso histórico de mujeres y hombres como sujetos, agentes ambos de la historia y objetos de conocimiento de una única realidad social.”*²

Tant en els meus estudis d'història com en els d'història de l'art la presència de les dones i la seva participació d'una manera més o menys activa en la història com en l'art, ha estat per a mi sempre un tema molt atractiu. Saber el que al llarg dels segles han fet i donar-ho a conèixer a tothom ha suposat una part important de la meua formació com a historiadora, tant en la modalitat de la història en general com en la història de l'art en particular.

Per tant el meu objectiu per a la realització d'aquest treball era el món de les dones durant l'Edat Moderna i llavors la professora Mònica Bolufer em va parlar de l'existència d'un manuscrit en la Biblioteca Històrica de la Universitat de València, realitzat per una dona, Mariana Cuñat, a finals del segle XVIII o principis del segle XIX, i així fou com em vaig iniciar en el tema de les autobiografies religioses. Un treball que m'ha resultat plenament satisfactori, i que a mesura que m'endinsava en la lectura del manuscrit m'anava apassionant més: la vida d'aquesta dona i de les religioses i beates, en general tan lligades a l'església i a Déu en aquella època, m'ha resultat un món fascinant.

Buscar entre els arxius allò relacionat amb les dones: l'existència de més manuscrits escrits per dones, religioses o no, o qualsevol tipus de documentació personal escrita per moltes d'elles, és fonamental per a saber com vivien, treballaven i

² Maria del Carmen García-Nieto Paris: *Ordenamiento jurídico y realidad social de las mujeres: Siglos XVI a XX: Actas de las IV Jornadas de investigación interdisciplinaria*, en el pròleg; Ed. Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, 1986, p. 8.

pensaven. Seguir aportant llum sobre aquestes dones i el seu paper en la societat és un objectiu per a un futur: donar a conèixer altres autobiografies religioses femenines, que segur romanen en arxius o fins i tot en algun racó d'un convent, i aportar noves dades a aquests estudis és quelcom que m'he plantejat cara a la continuació de les meves investigacions.

Abans d'endinsar-nos en el treball en si voldria mostrar el meu agraïment a les diverses persones que han estat al meu costat durant l'elaboració del mateix i m'han mostrat en tot moment el seu suport. Primerament voldria agrair a la professora Mònica Bolufer Peruga el que m'animés a estudiar el manuscrit de Mariana Cuñat; malgrat les meves reticències en un principi, ella em va convèncer que era un tema interessant, i tenia tota la raó, com més anava llegint el mateix anava entrant en un món que m'ha resultat molt atractiu; així mateix li he d'agrair la seva ajuda i consells per a realitzar la present investigació: el seu suport ha estat fonamental al llarg de tot el treball. També he d'agrair al professor Francesc Pons Fuster la seva ajuda prestada en tot moment per entendre millor el món de les dones i la religió en l'Edat Moderna. Els seus consells a l'hora d'enfocar el treball i les seves aportacions sobre les beates valencianes m'han ajudat molt per a comprendre un món que m'ha resultat fascinant, i per a redactar el treball. La professora Milagros Carcel Ortí m'ha resultat de gran ajuda a l'hora de realitzar la transcripció del manuscrit i així poder entendre millor el seu contingut, per això voldria agrair-li les instruccions que m'ha donat per a poder realitzar dita transcripció.

També voldria agrair l'ajuda al personal de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València (sala Pérez Bayer), que han estat presents sempre que he necessitat ajuda mentre consultava en dita sala el manuscrit.

No puc deixar d'agrair al professor Borja Franco els seus ànims perquè fes el màster. Si no hagués estat per les converses amb ell no sé si mai m'hauria atrevit a realitzar aquesta aventura: en tot moment em va animar i ajudar tant al llarg del màster, com a l'hora de triar el treball i en la realització del mateix.

Per últim agrair a la meva família i amics les hores que han passat aguantant totes les meves xerrades, tant positives com negatives, al voltant de Mariana Cuñat i les dones en l'Edat Moderna.

1.1.- OBJECTIUS

Amb aquest estudi voldria col·laborar en la investigació que en els darrers anys s'està duent a terme al voltant de les autobiografies religioses femenines, un tema que fins fa poc era considerat menor, fins i tot insignificant, i que actualment s'està demostrant que no és així, que al llarg de l'Edat Moderna foren moltes les dones, sobretot del món religiós, que van escriure la seva autobiografia. Com indica Cristina Segura les dones tenen un pensament religiós i necessiten expressar-lo i no sempre poden en les línies establertes pels homes, mitjançant els seus escrits manifesten la seva manera de viure la religió.³ Per tant les autobiografies religioses femenines no es poden considerar un simple relat de vida, analitzant dites autobiografies els historiadors podem obtenir informació de molts altres fets al voltant d'aquestes religioses; si fan referència a algun fet que va ocórrer durant la seva vida, es pot estudiar el mateix a través de la manera de viure i veure aquest per la religiosa; com es vivia en aquella època en què va ser escrita l'autobiografia; personatges que nomenem en les mateixes; tot això ens pot ajudar a reconstruir una època. El cas de Mariana Cuñat no és un cas aïllat, encara que sí és cert que al llarg del segle XVIII i durant el segle XIX foren ja poques les religioses que van escriure la seva autobiografia. El que sí és notable en el cas de Mariana Cuñat és el fet que no era una monja, ni tan sols una beata i es dedicà a escriure la seva autobiografia com feien aquestes dones. La seva vocació religiosa fou molt profunda i el seu relat ens indueix a pensar que sempre la va viure al marge del convent o beateri, encara que va actuar en molts casos com si fos una religiosa i com a tal va escriure la seva autobiografia per mandat.

Per què una dona com Mariana Cuñat, sense cap vocació religiosa de petita, casada i mare, en un moment determinat de la seva vida decideix seguir a Déu d'una manera tant forta? Sense trencar totalment amb la vida terrenal passa a viure dedicada plenament a Déu i a ajudar-lo a salvar les criatures pecadores que l'envolten. Què pot dur a una dona com ella a donar aquest pas? Per què canvia la parella terrenal per una parella espiritual? Són qüestions que al llarg de la lectura del manuscrit m'he anat plantejant, entre d'altres més generals com les raons de les autobiografies: per què aquestes dones escrivien la seva vida sobretot espiritual?, Quin era el seu objectiu?

³ Cristina Segura Graiño: "La religiosidad de las mujeres en el Medievo castellano" *Revista d'història medieval*, nº 2. València, 1991, pp. 51-62.

A través d'aquests relats espirituals es pot profunditzar en el contingut de la religiositat d'aquestes dones. En aquest cas en concret quina era la seva religiositat i què buscava a través de la mateixa, són coses que es poden esbrinar a mesura que vas llegint el manuscrit de Mariana Cuñat. Un altre dels objectius també seria descobrir a través de les seves paraules com es representa ella a si mateixa, com es veu en un principi i com va evolucionant al llarg del relat, és mostra igual en els inicis que conforme ens va relatant la seva vida? Podem descobrir una dona diferent al llarg del manuscrit? El canvi que viu és sols espiritual? O també es pot apreciar a través del seu relat un canvi en altres camps?

Com a conclusió d'aquests objectius està clar que s'ha de mirar què té aquest manuscrit escrit per Mariana Cuñat i Serra entre finals del segle XVIII i principis del segle XIX en comú amb els models escrits en la seva època; segueix Maria Cuñat el model establert per a les autobiografies religioses al llarg de l'època moderna? Quines peculiaritats té respecte de les altres autobiografies? L'autobiografia escrita per Mariana Cuñat i Serra és d'una època tardana, ja que va ser escrita en el primer quart del segle XIX, això ens pot indicar que l'autobiografia religiosa femenina és un gènere literari que no va deixar mai de practicar-se, o simplement que el relat de Mariana és un cas aïllat. Sigui com sigui el gènere de les autobiografies religioses femenines fou una constant al llarg de tota l'Edat Moderna, que moltes religioses utilitzaren per plasmar les seves vivències i els seus sentiments.

1.2.- PRESENTACIÓ DE LES FONTS

La font principal per a la realització d'aquest treball ha estat el propi manuscrit escrit per Mariana Cuñat i Serra al llarg de la seva vida. Aquest es troba en la Biblioteca Històrica de la Universitat de València, amb la signatura MS-762. No en coneixem la procedència. La primera referència que trobem del manuscrit en la Universitat de València és en l'obra de Marcelino Gutierrez del Caño, cap de dita biblioteca, *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de Valencia*, que consta de tres volums, realitzat en 1913.⁴ En dit catàleg apareix relacionat així:

⁴ Marcelino Gutierrez del Caño, *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de Valencia*, tomo 1. Publicat en facsímil per llibreries Paris-València, col. Biblioteca Valenciana, fa referència al manuscrit de Mariana Cuñat, València, 1913, pàg. 254.

CUÑAT Y SERRA, MARIANA

Nº 739 (seria el número de catalogació que tenia en aquell moment, en l'apòsita l'actual 762) [Relación de varios hechos de su vida y coplas a la Virgen] 216 hojas útiles, excepto la 1ª, 123 a 207 y tres últimas, a 33 líneas. –Papel 0,215 alto x 0,144 ancho: caja escritura 0,195 x 0,127.- Letra S. XVIII. Protestación.-P en bl.-Texto.- Coplas que terminan:

*Estas coplas de la Virgen
soñando se compusieron
y porque la Virgen ablava
mis manos las escribieron*

Mariana Cuñat nació en 1750, siendo hija de Miguel y María: tuvo una juventud dedicada a devaneos; casóse a los 17 años con Jose Font y convirtiéndose a los 29 años a la vida devota.

En general l'estat de conservació del manuscrit és molt bo; hi ha una petita trencadura en la fulla de guarda en unió amb la enquadernació; alguna fulla rosegada per les voreres, i algun petit forat realitzat per lepismes, en les primeres fulles del manuscrit. Quant a la tinta, està en molt bon estat, no ha fet malbé el paper en cap moment, en la majoria de pàgines la tinta és molt clara i permet una lectura fàcil del manuscrit, encara que hi ha algunes fulles, poques, on sembla que va utilitzar una tinta més ferrosa que ha deixat alguna marca.

Actualment està catalogat amb el títol *Relación de varios hechos de mi vida*, segons una nota que es troba en l'interior del llibre escrita probablement per un bibliotecari. En dit full, escrit en castellà, a més se'ns indica el nom de l'autora, Cuñat (Mariana), la quantitat de fulls del mateix, que no correspon amb la realitat, el tipus de lletra i unes inicials que no sabem a què corresponen.

Donada la singularitat del manuscrit creiem convenient una descripció detallada de les seves característiques materials que ens pot ajudar a entendre millor les circumstàncies de la seva composició.

El manuscrit està escrit en fulls de paper. Dits fulls tenen una filigrana on es pot distingir un doble cercle travessat per dues fletxes i la paraula Alcoi, que ens indica que el paper utilitzat per a la realització del manuscrit va ser fabricat en les fabriques

d'Alcoi, encara que no hem pogut esbrinar a quin fabricant en concret correspon dita filigrana i per tant tampoc l'època de la realització del mateix. Són fulls de 150 x 215 mil., amb un cos d'escriptura 140 x 200 mil. , en un paper verjurat de 250 mil·límetres. El paper és prim i prou regular, encara que sembla que certes fulles estiguin retallades un cop cosides per tindre una mesura més similar entre elles. Les pàgines estan distribuïdes en escriptura linial seguida: el nombre de línies varia segons la mesura de la lletra utilitzada en cada moment. En algunes de les pàgines trenca l'escriptura lineal seguida per posar un punt i apart, deixar una línia en blanc i començar a escriure amb una frase que inicia més enllà de la meitat de la pàgina, fent una sagnia prou pronunciada: normalment en aquesta línia ens comença a parlar d'un fet concret que no té relació amb el que estava narrant fins al moment.

El manuscrit està format per quatre quadernets. En general els quadernets es cosien de manera independent i un cop escrits es cosien tots formant el manuscrit, encara que en aquest cas i contemplant la gran quantitat de fulles en blanc que hi ha i que quasi al final enmig del quadernet IV, hi ha escrit un poema dedicat a la Verge, ens fa pensar que potser va ser la pròpia autora qui va realitzar el cosit dels quadernets, abans de començar a escriure, pensant potser que l'ompliria tot. La foliació és antiga, es podria dir que de la pròpia mà de l'autora. Està paginat amb números aràbics en el recte i en el vers de la fulla, escrits amb la mateixa tinta del manuscrit, això ens indica que anava paginant a mesura que anava escrivint. Sols s'aprecia una alteració en la pàgina 39 i la pàgina 40 que no estan numerades, la resta estan numerades fins a la pàgina 82, després ja no. Consta de 304 pàgines escrites, de les quals com ja s'ha indicat estan paginades 82 i 158 pàgines en blanc. Posteriorment a dites pàgines en blanc hi ha escrit un poema que ocupa 11 pàgines sense numerar i seguidament hi ha 6 fulls blancs fins al final. Fins la pàgina 85 es pot apreciar una preparació de la pàgina, dues línies, a llapis, als costats, de dalt a baix per a marcar un pautat, que emmarca un cos d'escriptura de 130 mil., deixant a cada costat el pautat un mil·límetre, realitzat per l'autora del manuscrit. No sabem per què a partir d'aquestes pàgines deixa de marcar la pauta i també deixa de paginar, i segueix escrivint amb el mateix format que fins al moment.

En la part superior del llom trobem escrites les següents paraules MORAL/Historia/de Mariana⁵. En la part inferior del llom hi ha pegat el teixell amb la

⁵ La paraula Moral fa referència a la matèria de la qual tracta el manuscrit, seria una manera de classificar el llibre. Era una costum prou utilitzada el posar una paraula clau que indiqués d'alguna manera el contingut.

signatura actual MS-762, es pot apreciar que aquest teixell està enganxat sobre un altre més antic que faria referència a una signatura anterior. Hi ha full de guarda, el primer full en blanc del manuscrit que està enganxat al cartó de la tapa: en ell hi ha escrites diverses signatures que ha anat tenint el manuscrit al llarg dels anys. Olim (signatura antiga): M⁶/ 762/ G.C./ 739/ 88-3-19.

En la primera pàgina escrita abans de començar el text per damunt del mateix trobem les següents inicials: J.M.J, que volen dir Jesús, Maria i Josep, i per damunt de les mateixes hi ha una creu, realitzat tot de la mateixa mà. En la següent pàgina escrita trobem també abans de començar el text les mateixes inicials però aquest cop sense la creu i ja no tornen a aparèixer més en tot el manuscrit.

Al llarg de tot el manuscrit es poden apreciar canvis de ploma i de tinta, encara que aquesta sempre de color negre. No s'aprecia cap canvi de mà: està prou clar que tot el manuscrit va ser escrit per Mariana Cuñat.

El tipus d'escriptura està realitzat amb lletra humanística cursiva. Quant a l'ortografia cal dir que en les primeres fulles del text sí que utilitzava la puntuació, posava comes, punts i fins i tot algun punt i coma i també exclamacions, però en un moment determinat deixa de puntuar i ja no ho torna a fer més en tot el text. En referència a la utilització de les majúscules, en l'única paraula que la manté en tot el text és en el nom de Déu, la resta de vegades la utilització de les mateixes no segueix cap coherència, pot posar noms propis amb majúscules o no, a l'inici de frases, encara que no les separa per punts, algunes vegades posa majúscula en la primera lletra de la paraula però no segueix cap criteri per fer-ho. Ni tan sols posa majúscula en les frases que inicia amb una sagnia com s'ha indicat anteriorment.

Vista la preparació del manuscrit i el tipus de lletra utilitzat, i pensant sempre que va ser escrit per la mà de Mariana Cuñat, podem pensar que era una dona amb certa formació però no amb un gran domini de l'escriptura. L'estudi del mateix ens fa pensar, com ja hem indicat, que va ser escrit i corregit per la pròpia autora, sense la intervenció de cap altre mà. Les correccions que trobem semblen fetes després d'una segona lectura, procedint a tatxar paraules que considera innecessàries i fins i tot afegint alguna paraula o frase, i corregint algun tret ortogràfic. Podria ser que l'anés repassant per a entregar-lo al seu confessor i fer posteriorment, un cop el confessor l'hagués llegit, una còpia amb totes les correccions, tant les d'ella com les del confessor. No sabem si va ser així, però

⁶ 500 taxat

com passava en altres autobiografies religioses femenines de l'època, i principalment les escrites al llarg del segle XVII, aquest podria ser l'objectiu.

Per completar aquesta font, que ha estat la principal, hem buscat i localitzat altres fonts complementàries. Entre aquestes, en l'Arxiu del Regne hem procedit a fer un rastreig de la documentació relativa al monestir de la Valldigna, ja que en aquella època el poble de Benifairó de la Valldigna, lloc on va nèixer i viure gran part de la seva vida Mariana Cuñat, formava part de les terres pertanyents a dit monestir. Són diversos els lligalls que aporten informació sobre els pobles i habitants del senyoriu de la Valldigna. Estan numerats del 726 al 853, en la secció del Clero, amb l'anotació que falten el lligall 754 i el 763. És una documentació que està molt mal conservada. L'objectiu a l'hora de consultar aquesta documentació és veure si entre la mateixa podria existir alguna informació relacionada amb la parròquia de Benifairó de la Valldigna i en concret amb Mariana Cuñat i Serra que ens ajudés a reconstruir la vida d'aquesta dona i el seu entorn, així com els motius que la van dur a canviar de vida. Entre dita documentació⁷, he localitzat un plet contra Miguel Cuñat.⁸ En el mateix es fa constar que Miguel Cuñat tenia l'edat de 39 anys quan van ocórrer els fets i estava casat amb Maria Serra, mare de Mariana. També hem trobat un document⁹ relacionat amb el reclutament de soldats per a servir al monarca i en la mateixa hi ha un llistat dels joves de Benifairó de la Valldigna en edat de servir. Entre ells hi ha un anomenat Joseph Font, que podria ser per l'edat el marit de Mariana. Rastrejant dita documentació hem pogut apreciar que el cognom Serra era molt comú en Benifairó de la Valldigna en aquells anys.

No s'ha pogut consultar tota la documentació relativa al monestir però alguns altres lligalls que s'han consultat, 845, 835, 790, no ens han aportat més informació sobre la família de Mariana Cuñat i la relativa al poble de Benifairó era poca i relacionada amb plets per deutes econòmics d'alguns habitants de dita vila.

Entre els Protocols Notarials existents a l'ARV s'ha fet una tria analitzant els pertanyents als notaris de Tavernes de la Valldigna, població propera a Benifairó i més gran. Ja que eren els qui portaven les causes dels pobles del voltant, entre ells Benifairó de la Valldigna, i dins dels mateixos els que treballaren a partir de l'any en què es casà

⁷ Arxiu del Regne de València (ARV), Secció Clero, lligall 853.

⁸ Aquest és probablement el pare de Mariana. Any 1762 causa criminal d'ofici de la Reial Justícia feta a Miguel Cuñat, llaurador, sobre mals tractaments a la justícia i repartidors de l'equivalent. Arxiu del Regne de València (ARV), Secció Clero, lligall 853.

⁹ Arxiu del Regne de València (ARV), Secció Clero, lligall 853.

Mariana Cuñat i Serra. Els notaris que treballaren en Tavernes de la Valldigna entre 1750, data en què va nèixer Mariana Cuñat, i 1825 any en què calculem que ja hauria mort, foren Damián Asco, Vicente Climent, Pedro Gea, Casimiro Fuster, Benito Salom Belda, Antonio Soler Roca i Antonio Javier Todo.

Consultant dita documentació s'ha trobat entre els protocols del Notari Vicente Climent,¹⁰ l'escriptura pública redactada en nom de Miguel Cuñat i Maria Serra, en relació a la dot de la seva filla Mariana Cuñat i Serra. En el mateix protocol notarial hem trobat una escriptura d'obligació dictada en Benifairó el 14 de setembre de 1769, on Miguel Cuñat, pare de Mariana, i Joseph Serra, que podria ser familiar de Maria Serra, llauradors i veïns del poble de Benifairó, per mancomunitat reconeixen que tenen un deute amb Fabian Narquet, veí de Gandia, comerciant, de 36 lliures i 10 sous, el qual pagaran en dos terminis, el dia de Sant Joan de 1770 i el mateix dia de 1771.

Així mateix, s'ha fet un rastreig dels protocols notarians de l'últim terç del segle XVIII a fi de trobar una possible informació sobre els testaments dels pares de Mariana, però sols s'ha trobat el de l'avi dictat el 22 de gener de 1770 (testament de Joseph Serra, espòs de Maria Fons, i suposem que pare de Maria Serra, mare de Mariana).¹¹ A través d'aquesta documentació es podria intentar anar reconstruint la procedència familiar de Mariana.

Un dels objectius principals en consultar els protocols notarians era trobar un possible testament del marit de Mariana, Joseph Fons, que ens pogués indicar quan va morir, així com de la pròpia Mariana. Però la documentació consultada fins al moment no ens ha aportat cap informació relativa a aquest tema, encara que no s'han consultat tots els protocols notarians del moment, queden alguns sense mirar entre els quals hi podria haver dits testaments.

Per altre banda les indagacions realitzades en l'Arxiu Diocesà de València han resultat infructuoses, no es conserva cap documentació anterior a l'any 1900 de la parròquia de Benifairó de la Valldigna i per tant no podem consultar cap dada relacionada amb Mariana Cuñat, el seu bateig, el seu casament, o el naixement i bateig dels seus fills.

També estava previst consultar l'Arxiu de la Catedral, a fi de mirar les visites pastorals a Benifairó de la Valldigna en aquella època, per veure si trobem alguna informació sobre els capellans de l'església del poble durant els anys que va viure

¹⁰ ARV, Protocol Notarial 12884.

¹¹ ARV, Protocol Notarial 12885.

Mariana Cuñat, i si algun d'ells va ser confessor d'ella. És una tasca que no he pogut realitzar abans de finalitzar i presentar el present treball, però en un futur està previst completar-la.

A l'Arxiu Històric Nacional hi ha part de la documentació del Monestir de la Valldigna. Aquest fons consta de tres lligalls, dos llibres i quaranta quatre carpetes, entre els quals podria ser que hi hagués documentació relacionada amb el poble de Benifairó de la Valldigna però per a l'elaboració d'aquest treball no ha estat possible consultar-la. No es descarta la possibilitat d'anar a dit arxiu en un futur per rastrejar-la. També en l'Arxiu Històric Nacional, Secció Noblesa, fons ducat d'Osuna i ducat de Gandia hi ha fons relacionats amb el monestir de la Valldigna i els seus territoris.

En l'arxiu municipal de Benifairó de la Valldigna es troba documentació del poble a partir de 1750, any en què va nàixer Mariana Cuñat.¹² Rastrejar la mateixa podria servir d'ajuda per a reconstruir el context de la vida en dit poble durant la segona meitat del segle XVIII i el primer terç del segle XIX.

1.3.- METODOLOGIA

El primer pas a l'hora d'iniciar el treball d'aquest màster va ser llegir el manuscrit redactat per Mariana Cuñat i Serra a principis del segle XIX. I un cop realitzada aquesta lectura s'ha fet una anàlisi textual, incloent el format del mateix, per donar a conèixer el seu contingut: que ens vol dir Mariana amb les seves paraules? A poc a poc he anar reconstruint de manera hipotètica la seva vida terrenal així com l'espiritual a partir del seu propi relat en el manuscrit i de fonts complementàries. Això formarà la part principal del treball que anirem desenvolupant al llarg d'aquests fulls. També he fet una anàlisi formal, observant l'estil literari del document, el llenguatge

¹² Documentació que no ha estat consultada però que segons l'arxiver aquesta consta de Quadern del manifest de la seda dels filadors i coneadors, 1760-1776; Acta certificatòria dels comissaris electors i nomenament de diputats i síndic personer de l'Ajuntament per als anys 1767 i 1768; Llista cobratòria de butlles (imposicions per al clero i cult local), 1763; Repartiment de la derrama per al plet contra el Monestir de Valldigna, 1767; Expedient d'ordres i veredes, 1779; Resum de la cobrança de la taxa, censos, derrama, "alfarras" de la fulla i cera, 1783; Repartiment per a la reparació de l'assut del Gort de l'Ast, 1786; Actes capitulars de l'Ajuntament, anys 1770 – 1820; DESAMORTITZACIÓ, 1799-1800; Cèdul·les cobratòries del Reial Pòsit (1801-3, 1806-7, 1809-10, 1812, 1814, 1816, 1818-20; Expedients generals de reemplaço de les quintes dels anys; 1803-4, 1806, 1808-1810, 1818-1819 i 1821; Ordre de Francisco Ortiz i Cantonad, advocat dels reials consells o Alcalde Major dels estats de la Valldigna, en la qual insta a complir i observar els capítols de la providència atorgada per a una recta administració de la justícia, 1806; Expedient de les eleccions per a diputats i personers, 1811-1817; Expedients de sol·licituds d'exempcions del servei militar dels anys 1814 i 1821; Expedient de les eleccions de diputats a Corts, 1820-1821.

emprat, tipus de lletra i paper utilitzat. Un cop llegit el manuscrit i veient la informació que d'ella mateixa ens mostrava Mariana, així com del seu entorn, el següent pas va ser buscar en els arxius tota la documentació que ens ajudés a reconstruir la seva vida i la de la seva família emmarcada en el seu poble i diversos llocs on va viure. D'aquesta manera ha estat possible realitzar un estudi micro-històric i una contextualització de l'entorn de Mariana Cuñat.

A través de la historiografia existent era també fonamental situar-nos en l'entorn social i religiós que envoltava a Mariana Cuñat, a València a finals del segle XVIII i principis del XIX. Per a conèixer aquesta situació ha estat de gran ajuda l'obra d'Emilio Callado Estela sobre l'església valenciana al llarg de l'edat moderna i més en concret els estudis sobre les dones religioses, especialment les beates en terres valencianes de Francesc Pons i Fuster.¹³

En relació a les autobiografies, han estat també fonamentals, de manera més general, publicacions que ens apropen a les autobiografies religioses femenines a fi d'entendre millor que volia transmetre l'autora del manuscrit en el seu relat de vida, com articles de James Amelang i l'obra d'Isabelle Poutrin. Els treballs de Fernando Durán sobre l'autobiografia de Sor Gertrudis Pérez, o els estudis de Sonja Herpoel, sobre diverses autobiografies religioses femenines ens han ajudat a realitzar l'anàlisi més concreta de l'autobiografia de Mariana.¹⁴

Un altre pas a realitzar un cop llegit el manuscrit i estructurat el mateix fou la transcripció del document. Per a realitzar dita transcripció s'han utilitzat les normes aprovades per la Comission Internationale de Diplomatique¹⁵ que malgrat ser per a documents medievals també ens serveixen per a la transcripció de documents d'època moderna. Com indiquen dites normes, a l'hora de realitzar la transcripció del manuscrit s'ha corregit la puntuació i l'accentuació modernitzant-les, així com s'han utilitzat les majúscules segons la normativa actual. Per a distingir les lletres o paraules que l'autora

¹³ Francisco Pons i Fuster: "Monjas y beatas. Mujeres en la espiritualidad valenciana de los siglos XVI y XVII", en Emilio Callado (coord), *Valencianos en la Historia de la Iglesia*, II, Facultad de Teología San Vicente Ferrer, València, 2008, pp. 187-276; *Místicos, beatas y alumbrados. Ribera y la espiritualidad valenciana del siglo XVII*, Ed. Alfons el Magnànim, València, 1991.

¹⁴ James Amelang: "Autobiografías femeninas", en Morant I., (dir), Ortega, Margarita; Lavrin, Asunción y Pérez Cantó, Pilar (coords.) *Historia de las mujeres en España y América Latina. El mundo moderno*, II; Ed. Cátedra, Madrid, 2005, pp. 155-168. Isabelle Poutrin: *Le voile et la plume. Autobiographie et sainteté féminine dans l'Espagne moderne*, Madrid, Casa de Velázquez, 1995. Sonia Herpoel, *A la zaga de Santa Teresa: autobiografías por mandato*; Ed Rodopi, Amsterdam, 1999. Fernando Durán López: *Tres autobiografías religiosas españolas del siglo XVIII. Sor Gertrudis Pérez Muñoz. Fray Diego José de Cádiz. José Higuera*; Universidad de Cádiz, Cádiz, 2003.

¹⁵ «Normes internationales pour l'édition des documents médiévaux», en *Folia Caesaraugustana*, 1 (Zaragoza, 1984), pp. 13-64,

ha afegit amb posterioritat hem col·locat les mateixes entre cometes angulars (< >), indicant interlineats; les ratllades s'han indicat a peu de plana; les paraules que no es poden transcriure perquè no es pot interpretar el que volen dir s'han substituït per punts suspensius (...); si una paraula no es veu clar el seu significat i hem posat el que pensem que significa s'indica amb interrogant (?); alguna paraula o lletra afectada per algun forat en el paper s'ha reconstruït i indicat per corxets ([]), tot seguint sempre les normes indicades.

2.- LES AUTOBIOGRAFIES RELIGIOSES EN L'EDAT MODERNA

Segons Philippe Lejeune l'autobiografia és “*un relato retrospectivo en prosa que una persona real hace de la pròpia existencia, poniendo énfasis en su vida individual, y, en particular, en la historia de su personalidad.*”¹⁶

Els relats de vida han estat sempre presents al llarg de la història: moltes són les persones que ens han deixat escrits d'alguna manera els fets de la seva vida, a través de cartes personals, memòries o autobiografies,¹⁷ en el món catòlic de l'època moderna. Gran nombre d'aquestes autobiografies foren de caire religiós, escrites principalment per dones, fins al punt que es pot considerar quasi un gènere femení. Moltes d'elles eren monges, encara que també trobem escrits realitzats per beates, dones que van decidir viure fora del claustre fent en general algun vot de pobresa o castedat, o fins i tot per dones que no havien professat en cap orde religiós, però sí vivien molt vinculades a Déu; també alguns religiosos van escriure les seves autobiografies però en un nombre més reduït. Aquestes autobiografies masculines són de temàtica més variada i sense l'angoixa que transmeten les femenines.¹⁸ Podríem indicar com exemple el cas de Fra Diego José de Cádiz, predicador del segle XVIII, que també va escriure la seva autobiografia per mandat del confessor, on reflectia les seves virtuts i defectes i la seva manera de viure l'espiritualitat.¹⁹

Però el que ens interessa per a la realització d'aquest estudi són les autobiografies religioses femenines com a fenomen al llarg de l'Edat Moderna. Aquest tipus d'autobiografia on les dones relataven principalment la seva vivència interior i proclamaven al món la seva fe dins d'una comunitat de creients, en molts casos amb l'objectiu de provocar als possibles lectors un sentiment espiritual igual o similar al seu, tingué manifestacions ja en època medieval. És el cas de Hildegarde de Bingen (1098-1179), abadessa benedictina, Àngela de Fulgino (1248-1309), terciària franciscana, que va escriure *Memorial i instruccions*, encara que no de la seva mà, sinó que va ser dictada a un escrivà i revisada per la religiosa, o Caterina de Sena (1347-1380), monja

¹⁶ Philippe Lejeune: *El pacto autobiográfico y otros estudios*; Ed. Megazul-Endymión, Madrid, 1994, pág. 50

¹⁷ Amelang, “Autobiografías femeninas”

¹⁸ Durán López, *Tres autobiografías religiosas españolas...*

¹⁹ Durán López, *Tres autobiografías religiosas españolas...*

terciària dominica, del tercer orde de Sant Domènec, que va escriure *Diàleg de la divina providència*, l'obra d'aquesta última fou molt important per la seva influència entre les religioses de l'Edat Moderna. En general en aquesta època aquest tipus d'obres eren escrites per un escrivà o el propi confessor i dictades per les religioses.²⁰ La primera manifestació d'aquest gènere que trobem en Espanya és també d'època medieval, són les "memòries-testament" de Leonor López Carrillo (Leonor de Córdoba, 1362 o 1363-1430), obra escrita per un escrivà i dictada per ella.²¹

Aquest gènere té en l'Espanya de l'Edat Moderna un gran nombre de seguidors. El perquè en aquesta època es produeix a Espanya un desenvolupament tan gran d'autobiografies religioses femenines, es podria relacionar amb una renovació religiosa marcada per una voluntat d'una experiència directe amb Déu, sense intermediaris, es va obrir un món de noves experiències religioses sota el model de la Verge, les santes i les grans místiques de l'Edat Mitjana. Tot això emmarcat en un ambient de prerreforma i humanisme religiós afavorit pel cardenal Cisneros a principis del segle XVI.²²

Fou un gènere que tingué el seu moment d'esplendor a partir de l'obra de Santa Teresa d'Àvila (1515-1582), *Vida*, obra que va començà a escriure en 1562 per indicació del dominic Pedro Ibáñez, el seu confessor en aquell moment. Dit escrit va desaparèixer i sembla ser que en va redactar un altre en 1564, que és el que ha arribat als nostres dies. En ell escriu sobre les seves visions, i la informació que aporta sobre la seva vida és molt poca i desordenada. A partir d'aquest moment moltes religioses, des de les de procedència noble fins a les més anònimes, inicien un procés d'escriptura similar al d'aquesta. L'obra de Santa Teresa els ofereix una eixida i una solució a la vida que estan portant fins al moment.

Al llarg del segle XVII la producció d'aquestes autobiografies, seguint el model teresià, tingué un moment d'auge. La majoria d'autobiografies religioses femenines que han arribat als nostres dies, principalment de finals del segle XVI i principis del XVII són de religioses carmelites, encara que a mesura que avança el segle XVII trobem autobiografies de religioses pertanyents a altres ordes religiosos com les agustines o franciscanes.²³

²⁰ James S. Amelang: "Los Usos de la autobiografía: mujeres y beatas en la Cataluña moderna", en J. S. Amelang y Mary Nash (eds.) *Historia y género: las mujeres en la Europa moderna y contemporánea*; Publicacions Alfons el Magnànim, València, 1990, ", pp. 191-212.

²¹ Herpoel, *A la zaga de Santa Teresa: autobiografías ...*

²² María Jose de la Pascua Sánchez: "El jo en l'escriptura religiosa femenina", *Afers*, 77; Ed. Afers, Catarroja, 2014, pp. 23-51

²³ Herpoel, *A la zaga de Santa Teresa: autobiografías...*

A partir de finals del segle XVII i al llarg del segle XVIII aquest tipus d'autobiografia entrà en decadència, i moltes menys foren les religioses que deixaren escrites les seves vides. La majoria d'estudiosos creuen que aquesta decadència fou deguda al triomf de la voluntat de l'Església contrareformista d'imposar l'ortodòxia, mantenint la religió sota el control d'una jerarquia masculina i apartant a les dones del protagonisme,²⁴ així com el rebuig que els il·lustrats manifestaren cap a les formes místiques de religiositat, ja que consideraven els seus escrits com una extravagància i una irracionalitat totalment fora del bon gust. Segons Amelang²⁵ aquest canvi en el món religiós suposà una actitud més dura cap a les dones marcada també per una persecució de la Inquisició contra les beates iniciada a meitats del segle XVII en les principals ciutats de Castella. Però malgrat tot aquest gènere no va desaparèixer, prou religioses seguiren escrivint la seva vida, com es pot apreciar en l'obra de Sonja Herpoel on fa referència a 26 autobiografies religioses femenines escrites al llarg del segle XVII, de les quals fa un repàs general, i profunditza en cinc d'elles, donant un pas decisiu cap a la individualització de les autores.²⁶ Isabelle Poutrin fa referència a 113 autores entre 1500 i 1750, de les quals s'escrigueren en el segle XVI 14, al segle XVII es van escriure la gran majoria, 84, i a la primera meitat del segle XVIII 15. En el catàleg elaborat per Fernando Durán,²⁷ que recull un total de 479 autobiografies escrites entre 1694 y 1875, entre les quals trobem diverses religioses, podem parlar d'unes 20, però hi ha que tenir en compte que no és tan exhaustiu en arregar aquest tipus de textos. Posteriorment Durán va ampliar aquest recull d'autobiografies amb 53 nous autors, entre els quals hi ha dues autobiografies religioses. Així doncs, el nombre de textos religiosos autobiogràfics femenins produïts amb posterioritat al segle XVII fou menor però seguiren: fins i tot pot ser que hi hagi més autobiografies escrites d'aquesta època però encara no descobertes i estudiades, i això ho podem veure entre d'altres en la de Mariana Cuñat. Aquesta amb certs matisos propis, ja que no era religiosa i tenia marit i fills, ens mostra com encara en el segle XIX es continuaven escrivint autobiografies religioses femenines, sota el model clau d'escriptura ordenada per Déu i controlada pel confessor.

²⁴ De la Pascua Sánchez, "El yo en l'escriptura religiosa femenina"...

²⁵ Amelang, "Autobiografias femeninas"...

²⁶ Durán López, *Tres autobiografías religiosas españolas*...

²⁷ Fernando Durán López, *Catálogo comentado de la autobiografía española (siglos XVIII y XIX)*, Ed. Ollero & Ramos, Madrid, 1997.

Una característica fonamental d'aquest tipus d'escriptura és que eren realitzades per mandat dels confessors. Aquest sols feia d'intermediari, però l'ordre directa suposadament venia de Déu, cosa que indiquen totes les religioses en els seus escrits, ja que la seva condició de dones no els permetia accedir d'una manera directa i lliure a l'escriptura. Per a Sonja Heorpel la invocació a Déu per agafar la ploma o el recurs a la justificació del mandat del confessor eren estratègies retòriques amb l'objectiu de disculpar l'entrar en un terreny que estava prohibit a les dones.²⁸

Es pot considerar en molts casos l'autobiografia com un diàleg entre la religiosa i el confessor, sent aquest el representant de l'Església i l'intermediari entre la religiosa i Déu, és qui l'ajuda en els moments difícils. El paper del confessor en aquestes autobiografies també servia a la Inquisició per a controlar a les religioses. Els confessors participen en la redacció de l'autobiografia i fins i tot en molts casos un cop morta l'autora, amb l'ajuda de l'autobiografia que ha deixat, escriuen una biografia de la mateixa, sobre tot si aquesta va deixar una petjada important dins el camí de la fe. En el cas concret del manuscrit realitzat per Mariana Cuñat i objecte d'aquest treball, el primer que ens indica l'autora en iniciar el relat és que tot allò que relata en el mateix és per mandat diví i dels seus diversos confessors, i que sempre serà corregit per l'Església a través de dits confessors:

Protesto que no es mi ánimo en toda esta relación, de lo que el señor a obrado en mi alma, por su misericordia, el prevenir el juicio de la santa Iglesia si no que se le de una mera fe umana si es digna quien la escribe por orden de Dios i de sus confesores i lo sujeto a la coregion de la santa Iglesia (f. 1r)

Tant les autores de les autobiografies com la forma i to que adopten aquestes tenen molt en comú. La majoria d'autores d'autobiografies religioses van ser monges que ja des de petites tenien una forta vinculació amb un orde conventual, mostrant ja des de molt menudes gran vocació religiosa i una predestinació cap a la santedat. Generalment en arribar a l'adolescència totes descriuen una certa crisi espiritual que desembocarà en la professió religiosa. En comú tenen totes que poc es sap de la seva vida fora del convent, sols que procedien de famílies molt religioses, al marge que foren riques o pobre. No totes eren persones amb cert nivell de cultura, algunes d'elles eren

²⁸ Sonja Herpoel, "Un mar de misterios: la religiosa española ante la escritura", en *Breve historia feminista de la literatura española en lengua castellana. IV: La literatura escrita por mujer (De la Edad Media al siglo XVIII)*, Iris M. Zavala (coord), Ed. Anthropos, Barcelona, 1997, pp. 205-223.

analfabetes i per tant a l'hora de realitzar la seva autobiografia havien de recórrer a una tercera persona que feia les funcions d'escrivà. L'edat d'aquestes quan s'iniciaven en l'escriptura era prou variada, encara que majoritàriament començaven ja en una edat madura, poques trobem que començaren a escriure abans dels quaranta anys.

L'estructura de les autobiografies és molt similar. Fan totes elles molt poca referència a la vida anterior: sols indiquen la data de naixement, el nom i la condició dels pares, principalment la devoció religiosa de la família, i si ofereixen algun relat de la seva infantesa aquest és breu i amb poc de detall. La base del relat és la seva vida religiosa: com els arriba la vocació, el seu progrés espiritual. És principalment un relat de la seva trajectòria interior des de la seva primera vocació fins arribar a obtenir la plena misericòrdia de Déu, culminant en general amb el matrimoni místic entre la seva ànima i Déu. No és Déu l'únic personatge celestial que apareix en els relats: moltes vegades aquestes dones tenen converses també amb la Verge i estan presents en els seus actes tots els sants possibles, així com el dimoni, l'objectiu del qual és temptar-les perquè caiguin en una vida plena de pecats.

Moltes d'aquestes religioses en els seus relats ens parlen d'experiències sobrenaturals, visions, èxtasis, dubtes davant la fe, temptacions del dimoni. Ens mostren una vida plena de temors a perdre la fe però a la vegada plena de l'esperança en una vida en el més enllà al costat de Déu. Es pot extraure dels relats una necessitat de justificar i explicar les decisions que han pres al llarg de la seva vida. Expressen la seva vivència interior, però també són una manera de fer pública la seva fe per tal de commoure espiritualment a tots els creients i mostrar-los el camí de Déu. A través d'aquests relats moltes d'elles ens mostren els missatges divins a fi que l'Església en pugui fer una interpretació. Com diu Francisco Pons i Fuster eren exemples del poble, sofrien les mateixes penalitats i sentien les mateixes alegries. A través de la difusió de dits escrits es volia transmetre un model de dona sotmesa i dòcil, propera als confessoris, un model de dona que fora capaç de sublimar amb les idees religioses les seves penalitats mundanes.²⁹

²⁹ Francisco Pons i Fuster: "Mujeres espirituales. Modelos de vida tradicionales para las mujeres valencianas en la primera mitad del siglo XVIII. El ejemplo de Luisa Zaragoza (1647-1727)" en *La catedral ilustrada. Iglesia, Sociedad y cultura en la Valencia del siglo XVIII*, vol. 2. Ed. Institució Alfons el Magnànim; València, 2014, pp. 181-202.

2.1.- HISTORIOGRAFIA I ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Fins fa poc les autobiografies eren considerades pels historiadors sols com una font descriptiva, però actualment això ha canviat: han passat de ser un element auxiliar a ser objecte d'estudi per elles mateixes.³⁰ L'origen de l'interès cap a les autobiografies en general el trobem en l'obra de Georg Misch i en els estudis de George Gusdorf, Roy Pascal i Philippe Lejeune. A partir de l'obra de Randolph D. Pope,³¹ sorgeixen diversos treballs vinculats al gènere però principalment referits als segles XVI i XVII i molt pocs sobre els segles XVIII i XIX.³²

Sobre les autobiografies escrites a Espanya trobem una primera aproximació en l'obra de Manuel Serrano y Sanz, *Autobiografías y memorias* (1905)³³, però fins molt entrat el segle XX no hi ha cap estudi que faci referència a les autobiografies religioses en general i a les femenines en particular. A l'hora d'analitzar historiogràficament el món de les autobiografies religioses femenines hem de partir de la història de les dones i del gènere i ens hem de centrar en els estudis posteriors i ja indicats de James S. Amelang, Isabelle Poutrin o Sonja Herpoel.

*“...las españolas de aquella época nos han legado un amplio y rico corpus de escritos en primera persona tan amplio y rico que constituye una de las mejores fuentes para reconstruir un pasado que, de lo contrario, quedaría oculto.”*³⁴

Les autobiografies religioses femenines són una manera d'expressar l'espiritualitat d'un grup determinat de dones. Com a historiadors hem de tractar-les de la mateixa manera que els epistolaris, les hagiografies, o qualsevol altre escrit relacionat amb el tema de l'espiritualitat, i com a tals aquestes ens diuen coses sobre les dones que

³⁰ James S. Amelang: “La autobiografía moderna entre la historia y la literatura”, *Chronica Nova*, 32; Ed. Universidad de Granada, Granada, 2006; pp. 143-157.

³¹ *La autobiografía española hasta Torres Villarroel*, 1974, sobre 14 autors dels segles XV al XVIII.

³² Diversos congressos en Aix-en-Provence durant els anys 1979, 1981, 1986, 1990, foren molt importants en quant a l'estudi del gènere de l'autobiografia a Espanya; en els anys 90 es van publicar dos monogràfics en *Anthropos*, també sobre les autobiografies; Antonio Lara Pozuelo reuní en *La autobiografía en lengua española en el siglo veinte*, un seguit d'escrits; també en el llibre de James D. Fernández s'examinen textos autobiogràfics d'una sèrie d'autors espanyols a partir del segle XVIII; s'han de considerar obres importants en quan a l'estudi de les autobiografies del segle d'or les de Margarita Levisi, Electra Arenal y Stacey Scholan, i els seus estudis dedicats a religioses escriptores tant d'Espanya com d'Amèrica Llatina.

³³ Manuel Serrano y Sanz: *Autobiografías y memorias coleccionadas e ilustradas por M. Serrano y Sanz*; Bailly-Baillière, Madrid, 1905. És una visió general de les autobiografies dels segles XVI i XVII.

³⁴ Amelang, J.S. “Autobiografías femeninas”...

les van escriure, i no sols això, sinó també aporten informació sobre el món en què vivien. En aquests relats les religioses parlen principalment de la seva vida espiritual però també fan referències o descripcions a situacions quotidianes que viuen i fins i tot parlen d'esdeveniments històrics importants que han passat al llarg de la seva vida.

Fins ben entrat el segle XX existia la creença generalitzada que les autobiografies femenines religioses eren, en temps passats, quasi bé inexistent, però com ja hem comentat hi ha més autobiografies escrites de les que s'ha pensat al llarg de la història. Les investigacions al voltant de les autobiografies femenines religioses són prou recents, desenvolupades en les últimes dècades, en què s'ha produït una proliferació d'estudis, sobretot a Espanya, Llatinoamèrica, Itàlia, França i també Anglaterra. Aquests estan centrats principalment en les autobiografies religioses femenines escrites al llarg del segle XVI i XVII.

La història de les dones i del gènere ens ajuda a mostrar el paper de la dona en la història i la seva importància. El món religiós es pot considerar un espai on moltes dones en l'edat moderna, per necessitat o vocació, dedicaren la seva vida, per tant la principal historiografia emprada per a l'estudi d'aquest treball serà tota aquella vinculada a la història de les dones i de la religió. Per tant utilitzar els mètodes de treball de la història de les dones per realitzar l'anàlisi del manuscrit escrit per Mariana Cuñat i Serra a principis del segle XIX és el més adient ja que tot el que envolta al mateix està relacionat amb el món de les dones en l'edat moderna, la seva manera de viure el dia a dia, la seva participació en la història, la seva manera de viure la religió, el seu intent de protagonisme en la societat en general.

Per al món religiós femení són diversos els estudiosos que han profunditzat en el seu estudi. En el cas espanyol podem destacar l'obra d'Angela Muñoz Atienza o la de José Luis Sánchez Lora.³⁵ Per al cas valencià ens podem centrar principalment en l'obra de Francisco Pons i Fuster i els seus estudis sobre les beates al llarg dels segles XVI-XVII, estudis que ens han servit per descobrir i entendre com vivien les dones d'aquell temps la seva espiritualitat, i per tant per a entendre i analitzar les autobiografies que moltes d'elles van escriure.

Els treballs de James Amelang, Sonia Herpoel i Isabelle Poutrin poden ser considerats com a punters en aquestes investigacions. En la seva obra demostren que les

³⁵ Jose Luis Sánchez Lora, *Mujeres, conventos y formas de religiosidad barroca*, Fundación Universitaria española, Madrid, 1988; Ángela Muñoz Atienza, *Beatas y santas neocastellanas, ambivalencias de lo religioso y políticas correctoras del poder (ss. XIV- XVIII)* Comunidad de Madrid, Madrid, 1994.

dones van contribuir a la producció d'autobiografies, generalment de caire religiós, amb molta més intensitat de la que es pensava.

Entre ells podem destaca l'obra de Isabelle Poutrin que va realitzar una recopilació d'autobiografies i hagiografies religioses femenines a Espanya principalment al llarg del segle XVII³⁶ on tracta el tema de l'autobiografia religiosa en el seu àmbit més general no des d'un punt de vista literari sinó des d'un punt de vista històric i social. Es centra en la història de la reputació de santedat de les monges i la seva espiritualitat.

També en Sonja Herpoel, es planteja com situar a la dona en relació a aquest gènere i quin fou el seu paper en el desenvolupament del mateix, preguntes molt generalitzades però que en cada cas concret d'estudi d'una autobiografia religiosa femenina podem seguir plantejant-nos.³⁷

Paral·lelament a aquests estudis sobre les autobiografies religioses femenines a Espanya i la catalogació de les mateixes, la professora Mònica Bolufer va descobrir el manuscrit de Mariana Cuñat en la Biblioteca Històrica de la Universitat de València.³⁸ El va donar a conèixer en alguns treballs com una de les poques autobiografies religioses que s'escriuen en el segle XVIII, i encara pendent d'estudi. El manuscrit era desconegut fins i tot per Fernando Durán especialista en el gènere i que no l'havia inclòs en el seu *Catálogo comentado* a Mariana Cuñat. Posteriorment en la nova edició del catàleg *Nuevas adiciones al catálogo de la autobiografía española en los siglos XVIII y XIX (segunda serie)* incorporarà i farà referència a aquesta, que li havia donat a conèixer la professora Mònica Bolufer.

Posteriorment trobem referències de dit manuscrit en la base de dades del Institut d'Estudis Catalans, sobre manuscrits catalans de l'edat moderna, on hi ha una fitxa sobre el mateix (http://mciem.iec.cat/veure.asp?id_manuscrits=2589).

I és que la història de la literatura també s'ha interessat per aquests textos, ja que les autobiografies són un gènere d'escriptura.

³⁶ Poutrin, *Le voile et la plume. Autographie et sainteté féminine dans l'Espagne moderne, ...*

³⁷ Herpoel, *A la zaga de Santa Teresa...*

³⁸ Mònica Bolufer i Peruga ens parla de dit manuscrit escrit per Mariana Cuñat en diversos escrits com "De violentar las pasiones a educar el sentimiento: el matrimonio y la civilidad dieciochesca" en Antonio Jiménez Estrella y Julián J. Lozano Navarro (Eds): *Actas de la XI Reunión Científica de la FEHM*. Vol. A, Universidad de Granada, Granada, 2012, pp. 349-360; així com en l'article "Mujeres de letras. Escritoras y lectores del Siglo XVIII" en R. Ballesteros, ed., *Feminismos de las dos orillas*, Universidad de Málaga, Málaga, 2008, pp. 113-141.

Segons Durán l'autobiografia s'ha de tractar com un gènere literari que té les seves pròpies regles.³⁹ També en aquest àmbit els estudis són prou recents.

Però l'autobiografia de Mariana Cuñat i Serra no sols s'ha d'analitzar com a gènere literari pel seu contingut i estil autobiogràfic sinó que en la mateixa hi ha escrits dos poemes per la pròpia autora, un dedicat a Déu i l'altre a la Verge. Per tant també alguns estudiosos de la poesia del segle XVIII fan referència a l'obra de Mariana Cuñat, ja que en el manuscrit on redacta la seva autobiografia escriu unes coples dedicades a la Verge. Entre els estudiosos de la literatura que parlen de l'obra de Mariana Cuñat trobem a Verònica Zaragoza Gómez que en dos articles sobre la poesia catalana a l'Edat Moderna fa referències a la mateixa.⁴⁰

³⁹ Fernando Durán López, "La autobiografía como fuente histórica: problemas teóricos y metodológicos", *Memoria y civilización*, 5, Universidad de Cádiz, Cádiz, 2002, pàg. 187.

⁴⁰ Verònica Zaragoza Gómez, "Pues que tiene libertad por decir alguna cosa... Noticias del cuaderno poético de Sor Eulalia Teixidor (Siglo XVIII)"

[www.academia.edu/4910598/_Pues_que_tiene_libertad_por_decir_alguna_cosa..._Noticia_del_cuaderno_poético_de_sor_Eulària_Teixidor_siglo_XVIII_]

"Història de les protagonistes absents. La poesia femenina de l'edat moderna a l'àmbit català",

[www.academia.edu/5376052/_Historiar_les_protagonistes_absents._La_poesia_femenina_de_l_edat_moderna_a_l_àmbit_català_]

Ambdós escrits inclosos dins d'un projecte de tesis doctoral, projecte d'investigació <<La literatura catalana del Renacimiento y el Barroco en el contexto europeo. Edición de textos>>

3.- CONTEXT RELIGIÓS EN TERRES VALENCIANES

En l'Edat Moderna la religió estava present en totes les facetes de la vida quotidiana, sobretot en el dia a dia de les dones, les quals tenien una relació molt intensa amb els clergues i en especial amb els seus confessors. Per a moltes d'elles els actes litúrgics eren una manera de fugir de la llar. Hi havia dones que volien canviar de vida i la religió els ofería una alternativa ja des de l'Edat Mitjana.

Moltes dones buscaren el seu espai vital més adequat per a viure la seva vocació religiosa ja fora a través del monestir, del beateri o de la seva pròpia llar, refugiar-se en la vida espiritual era fugir d'una vida matrimonial forçada a la qual estaven abocades com a única alternativa en molts casos.⁴¹ Algunes d'elles un cop viudes optaren per aquesta vida espiritual i fins i tot hi va haver qui estant casada vivia una vida plenament espiritual ja que aquesta li era més satisfactòria que la vida matrimonial que duia. Com diu Francisco Pons en els seus estudis sobre les beates, hi hagué dones casades que tractaren de compaginar la seva vida marital amb una dedicació major al món religiós i espiritual.⁴² Sembla ser que aquest podria ser el cas de Mariana Cuñat, autora d'aquest manuscrit.

Però la vida espiritual de moltes d'aquestes dones no es realitzava a través dels convents. Moltes d'elles van decidir dur una vida d'espiritualitat soles o en comunitat amb altres dones: eren les denominades beates. Beata era aquella dona que vestia un hàbit religiós i vivia en recolliment sense pertànyer a cap comunitat religiosa. Professaven alguns vots com castedat, pobresa i obediència. En la majoria dels casos estaven sota la jurisdicció dels bisbes i normalment es mantenien del seu propi treball relacionat amb l'assistència als pobres i malalts, així com l'educació.⁴³

En la seva vida estaven presents les penitències i mortificacions corporals, per arribar a la unió amb Déu, així com el crucifix, com a símbol de la mort de Crist. Algunes d'elles castigaven el seu cos amb una brutalitat inhumana. Quasi totes elles

⁴¹ Francisco Pons i Fuster, "Modelos de mujeres espirituales. El ejemplo de las beatas valencianas y su evolución histórica", *El alma de las mujeres. Ámbitos de espiritualidad femenina en la modernidad (siglos XVI-XVIII)*, Javier Burrieza Sánchez (ed.) Universidad de Valladolid, 2015, pp. 211-238.

⁴² Pons i Fuster, "Monjas y Beatas. Mujeres en la espiritualidad valenciana de los siglos XVI y XVII"...

⁴³ Diversos autors han realitzat estudis sobre les beates des del seu sorgiment en l'Edat Mitjana i al llarg de tota l'Edat Moderna i tots ells coincideixen en la descripció de les mateixes, com és el cas de Francisco Pons i Fuster, Ángela Atienza López, Cristina Segura Graiño o Maria Palacios Alcalde.

tenen unes característiques comuns com l'èxtasi fins arribar a una unió mística amb Déu, l'aparició de sants, de la Verge o Jesús i la presència del dimoni, temptador de l'ànima.⁴⁴

Dins l'orde franciscà és on millor acollida trobaren aquestes dones, encara que també en trobaren entre els dominics o els agustins.

Les beates ocupen un paper molt rellevant en el panorama espiritual valencià de la segona meitat del segle XVII, encara que no fou un fenomen social exclusiu d'aquest segle ni d'aquest territori. En general foren dones solitàries que van viure la seva espiritualitat de manera molt íntima o en comunitat amb altres dones; sols tenien relació espiritual amb els seus mestres o confessors. Moltes d'elles intentaren ser místiques i quasi totes tingueren una vida ascètica i experiències de caràcter sobrenatural. També fou molt comú que deixessin per escrit la seva vida, experiències i revelacions, sempre per consell o mandat del seu confessor. Com diu Antonio J. Puigcerver en els seus estudis,⁴⁵ aquestes dones van viure amb molta intensitat l'espiritualitat moderna i es convertiren en arquetipus de dones que servien de model per la resta de les cristianes.

Mariana Cuñat i Serra, autora de l'autobiografia religiosa objectiu d'aquest treball, no pot ser considerada una beata, almenys amb la informació que ens transmet en dit manuscrit, ja que en cap moment de la seva vida religiosa fa cap tipus de vot espiritual ni religiós. Com hem comentat, aquestes dones anomenades beates no vivien una vida com les religioses que habitaven en un convent però feien algun vot com elles. Tampoc està vinculada institucionalment a cap orde religiós. No es pot considerar que pertany a un tercer orde, encara que segons es pot extraure del seu relat va mantenir una forta relació amb diversos convents de monges clarisses al voltant del seu poble, com seria el cas del convent de la Santa Faç d'Alacant, Santa Clara de Xàtiva i probablement, encara que no el nomena directament, amb Santa Clara de Gandia. Cal tenir present que el de Gandia era el més proper al poble i era el més important en aquell temps, per tant quan Mariana fa referència a un convent sense indicar quin podria ser aquest, pot ser que parlés de les Clarisses de Gandia, de ben segur coneixia de la seva existència i en algun moment de la seva vida va passar per les seves dependències. I per suposat amb l'orde franciscà d'on formaven part aquests convents.

⁴⁴ Pons i Fuster: *Místicos, beatas y alumbrados...*

⁴⁵ Antonio J. Puigcerver Viudes, "De visionarias a beatas. El carismático ejemplo de Guardamar", en Inmaculada Fernández Arrillaga (coord); *Mujeres que vivieron el Alicante de la modernidad*; Ed. Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 2015, pp. 105-120.

Una de les maneres d'entrar en contacte amb una vida espiritual i religiosa fou a través de les missions que realitzaven els frares pels diversos pobles a fi d'evangelitzar a la població. Després del Concili de Trent (1545-1563) es posà en marxa una intensa tasca d'evangelització. Grups de predicadors anaven pels pobles i ciutats en allò nomenat missions apostòliques, l'objectiu de les quals era evangelitzar als habitants, aconseguir la salvació davant un perill imminent, assentar un nou model de vida religiosa i exigir una militància activa a tota la població, reafirmant a la gent en un model de vida determinat i reavivant la fe. A través d'una submissió a una catarsi col·lectiva religiosa utilitzaven tots els recursos necessaris per arribar a les consciències de la població. Els predicadors es dedicaven a reformar les costums dels habitants, arreglar les desavinences i corregir a les persones de mala vida, per tal d'encaminar-los a seguir els valors que predicava l'Església. Fruit de les missions era en nombrosos casos la conversió. Es tractava de conscienciar als habitants dels pobles que no havien de pensar sols en la salvació individual, sinó en la de tota la comunitat, a través de confessions generals.

Aquestes missions populars foren una de les manifestacions més importants de l'Església catòlica post-tridentina. Com indica Duran,⁴⁶ es tractava d'una relació emocional col·lectiva que s'aconseguia a través d'una oratòria barroca, espectacular i plena de cops d'efecte, molt teatral. Eren manifestacions no sols religioses, sinó que estaven molt relacionades amb el teatre barroc. Els predicadors dominaven tota una sèrie de recursos escènics i oratoris per a persuadir als individus. Es muntaven púlpits portàtils a les portes de les esglésies des d'on es podia predicar a un nombre important d'assistents; en general era un espai senzill amb representacions de Crist i la Verge col·locats en un lloc visible. Utilitzaven material pedagògic, panels amb dibuixos, cants missionals, poesies, fins que en 1776 l'arquebisbe de València va prohibir els espectacles. Els frares que realitzaven les missions portaven sobre el pit un crucifix i abans d'entrar al poble resaven demanant l'ajuda de l'Esperit Sant i beneïen el poble. Els homes i les dones es posaven per separat i tenien un guió marcat: confessions durant el dia, adoctrinaments a dones i nens per les tardes i a les nits per als homes.⁴⁷

Realitzaven una difusió de l'oració, la meditació i l'examen de consciència, facilitant als fidels una sèrie d'instruments per a millorar la seva espiritualitat, ateni-

⁴⁶ Durán López, *Tres autobiografías religiosas españolas ...*

⁴⁷ Francisco L. Rico Callado, *Misiones Populares en España entre el Barroco y la Ilustración*, Institució Alfons el Magnànim, València, 2006

als fidels individualment durant llargues hores, en el sagrament de la penitència. Aquestes missions es realitzaven passat Nadal fins la quaresma, i des de Sant Francesc fins a Nadal. Al llarg del segle XVII les missions es van anar institucionalitzant.

Una d'aquestes missions va anar a Benifairó de Valldigna i fou així com Mariana Cuñat va començar a dur una vida més religiosa. A partir d'aquest moment la seva vida va canviar.

4.- MARIANA CUÑAT I SERRA

Mariana Cuñat i Serra fou una dona d'una gran vocació religiosa que per mandat del seu confessor en un moment determinat de la seva vida va iniciar la redacció d'una autobiografia on relatà principalment la seva relació espiritual amb Déu, els inicis de dita relació i tot el que Déu li demanava i esperava d'ella. Aquesta autobiografia va ser escrita en un manuscrit, que com ja hem dit en la presentació de les fonts, es troba en la Biblioteca Històrica de la Universitat de València.

Suposem que el manuscrit va ser escrit de puny i lletra per la mateixa Mariana Cuña. No hi ha arguments per a confirmar-ho, però tampoc hem trobat res que ens pugui indicar una altra cosa, i ja que aquest va ser escrit per una dona que va viure en la segona meitat del segle XVIII i primer terç del XIX, les possibilitats que sabés escriure i llegir són moltes. Tampoc no hi ha al llarg del mateix cap anotació en el cos del text que ens faci pensar que una altra mà hagi participat en la seva autoria. Hi ha diverses correccions ortogràfiques o de redacció realitzades per la mateixa autora, que ens indiquen que mentre anava escrivint el manuscrit el llegia i en rectificava l'ortografia o substituïa paraules per altres que li sonaven millor; fins i tot arriba a tatxar diverses paraules del text. Té una lletra prou ordenada i coherent que ens fa pensar que era una persona amb un cert nivell de cultura.

Datar el manuscrit no és fàcil. En cap moment, ni al principi ni al final del mateix, trobem cap data que ens indiqui el dia que l'autora va començar la seva escriptura ni el dia que la va acabar, per tant hem d'intentar establir la datació tenint en compte les referències que fa a algun fet en concret o alguna data que indica al llarg de la redacció. Podríem establir com a data inicial en què pogué ser escrit el 1805: Mariana Cuñat va decidir dedicar-se a la vida espiritual, com ella ens indica, quan tenia 29 anys, en tot moment quan va narrar la seva vida parla de fets passats, però en un punt determinat parla en present i fa referència que han passat ja vint-i-sis anys des que va decidir seguir a Déu. Per tant si va nàixer en 1750 i en 1769 va iniciar la seva vocació religiosa, 26 anys després escriu aquests paràgraf, estariem parlant de 1805, ... *que desde que io me convertí a mi Dios, a mi pareser son veinte i seis años, no tengo conosimiento aver ofendido en cosa grave a mi Dios i Señor...* (f. 162v)

L' última data que apareix en les planes del manuscrit és 1818, per tant cal suposar que va seguir escrivint fins a l'edat de 68 anys. Tot això ens fa pensar que el text va ser escrit en el primer terç del segle XIX, al llarg de diversos anys de la seva vida. No podem saber si va escriure d'una manera constant, dia a dia, o deixa el manuscrit apartat durant certs períodes de temps, perquè està tot escrit d'una manera ininterrompuda, i en cap moment l'autora ens indica res que faci conèixer com escrivia i quan. Tampoc podem saber de cap manera on va ser escrit el manuscrit, ja que no fa cap referència a on viu els últims anys, mentre escriu aquest.

Saber la procedència del manuscrit i com aquest va arribar a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València no és cosa fàcil. No consta cap registre on ens indiqui com va arribar el mateix a dita biblioteca, i aquest no té cap senyal, ex-libris, que ens pugui indicar on havia estat en anterioritat. Probablement aquest manuscrit acabaria en algun monestir de monges, no seria d'estranyar que en la Santa Faç, on Mariana passava alguns dies de recolliment de tant en tant, i que amb les desamortitzacions realitzades al llarg del segle XIX o principis del segle XX arribés a aquesta biblioteca.

4.1.- TRAJECTÒRIA VITAL: Del matrimoni terrenal a l'espiritual

El poc que sabem sobre la vida de Mariana Cuñat i Serra és el que ens explica en la seva autobiografia. Comença la mateixa indicant qui eren els seus pares, Miguel Cuñat i Maria Serra, família humil i religiosa. Indicar els orígens familiars, si la família era humil o tenia recursos, és característic de quasi totes les autobiografies religioses femenines escrites al llarg de l'edat moderna. Era molt important donar a conèixer que procedien d'una família on la fe i la creença en Déu era un fet fonamental: així Sor Gertrudis Pérez Muñoz ens diu "*Devo a la Magestad Divina me hubiese dado padres cristinanos viejos y virtuosos.*"⁴⁸ També la beata de Guardamar Beatriz Ana Ruiz ens indica en la seva biografia que era filla d'una família humil i molt religiosa.⁴⁹ No és fàcil reconstruir la vida d'aquestes dones amb certa coherència ja que la informació que ens donen sobre elles mateixes i la seva família és mínima, pinzellades concretes que ens ajuden a situar-les en un lloc i una època i poc més. En el cas de Mariana Cuñat a través del manuscrit

⁴⁸ En el f 12 r, de la seva autobiografia religiosa, segons comenta Durán en la seva obra *Tres autobiografías religiosas españolas...*

⁴⁹ Puigcerver Viudes, "De visionarias a Beatas. El carismático ejemplo ...

podem saber que va nèixer l'any 1750, però no ens diu ni el dia ni el mes, fet molt comú en les autobiografies de l'època on les referències a dates concretes són molt poc habituals.

Mariana Cuñat va nèixer a Benifairó de Valldigna, població valenciana de la comarca de la Safor, on s'han trobat restes ja de l'edat del bronze i romanes al voltant de les ruïnes del castell, i que apareix en el llibre de repartiment després de la conquesta de Jaume I amb diversos topònims com *Beniayroy*, *Beniayro*, *Beniargon* i *Benihayon*. En 1298 el poble fou atorgat al senyoriu del monestir de la Valldigna i estigué sota la seva autoritat fins les desamortitzacions eclesiàstiques del segle XIX. Era a la segona meitat del segle XVIII un poble format per una comunitat camperola en la majoria pobre, que vivien del cultiu del canyamel i la seda. La seva església estava annexa a la de Ràfol i pertanyia a la Vall d'Alfandech, de la qual es separà i es féu independent en 1536, amb l'advocació de Sant Joan Evangelista. És l'església parroquial de la qual parla Mariana Cuñat en el seu relat, i que fou construïda entre el segle XVII i el segle XVIII.⁵⁰

El segle XVIII, i principalment la segona meitat, quan va nèixer i viure Mariana Cuñat en el seu poble, està marcat per un fort creixement demogràfic, gràcies al desenvolupament econòmic que contribuï a reduir els nivells de mortalitat. En aquest creixement influïren també una baixada de l'edat al matrimoni, un celibat definitiu escàs i una fecunditat elevada. La població valenciana era predominantment rural, encara que les ciutats iniciaren un cert desenvolupament. Però a finals del segle es poden apreciar senyals de debilitat principalment en els sectors tradicionals de l'agricultura. El País Valencià entrà en un cicle bèl·lic pràcticament ininterromput des de 1793 fins a 1813.⁵¹ Aquests anys de creixement demogràfic, crisi en el sector agrícola i cicle bèl·lic és la situació que va conèixer Mariana.

Sembla que la nostra protagonista fou filla única: en cap moment quan parla de la seva infantesa fa referència a cap germà o germana. Ens indica que ja des de molt petita li agradava molt anar a ballar i divertir-se, això feia que els seus pares, segons ella, temorosos de Déu, sofrissin pel comportament de la seva filla, però li deixaven fer el que ella volia perquè per damunt de tot volien la seva felicitat:

⁵⁰ Jose Sanchis y Sivera *Nomenclator Geográfico-eclesiástico de los pueblos de la Diócesis de Valencia*, Tipografía moderna a cargo de Miguel Gimeno, València, 1922.

⁵¹ Manuel Ardit, "Els segles XVI, XVII i XVIII", en Gil-Masarell, M.; Glick, T.; Furió, A.; Ardit, M.; García Monerris, C., *Història del País valencià*, Ed. 3 i 4, València, 1992, pp. 175-203.

...cuando io tuve uso de razón, me veía inclinada a los bailes i devestimientos que no deixava vivir a mis padres, y aunque ellos eran temerosos de Dios, padeciendoles que esto no era malo, i por darme gusto a mi me permitían que io siguiera en estas malas inclinaciones... (f. 2v)

És de suposar que durant la seva infantesa va aprendre a llegir i escriure i que va accedir a diversos llibres de vides de sants, encara que en cap moment del relat ho indica explícitament. Per tant és difícil saber on va poder aprendre. En molts pobles rurals les esglésies eren les encarregades d'atendre les necessitats educatives: a través d'un clergue, sagristà o mestre, oferien una ensenyança elemental o primària. En l'Edat Moderna la formació de les dones estava influïda pel sermó, llibres d'oracions, misses i activitats de caire religiós diverses. Des dels ajuntaments i les esglésies s'inicià en el segle XVIII un primer pas en l'ensenyament públic de les nenes, i a partir de la segona meitat del segle i amb el suport dels il·lustrats es produeix un canvi en la consciència, encara que petit, sobre la idea que les dones tenien que preparar-se per alguna cosa més que per a "monja o esposa".⁵² Van aparèixer noves disposicions legals sobre l'educació i formació com el cas de la Reial Cèdula de 1783 on s'estableix l'escola de nenes. Aquesta disposició indica que el programa educatiu de les mateixes es reduïa a cal·ligrafia, càlcul bàsic, lectura i principalment labors i doctrina cristiana. Encara que del País Valencià es coneix poc sobre l'extensió de l'ensenyament primari, sembla ser que les escoles de primeres lletres augmentaren prou al llarg de la segona meitat del segle XVIII i es van constituir en un instrument important de la castellanització de la cultura.⁵³ El manuscrit està escrit en castellà però la seva escriptura mostra clarament que la seva autora era valencianoparlant, com la pràctica totalitat de la població de la Safor en aquella època. El seu aprenentatge de l'escriptura seria en castellà, com també les seves lectures, i per això i per la influència dels models literaris i espirituals d'altres autobiografies faria l'esforç d'escriure en una llengua que no dominava completament.

Una de les altres coses que ens dona a conèixer Mariana en el manuscrit sobre la seva vida personal és que a l'edat de disset anys es casà amb Josep Fons. Ella sols indica el seu nom, però rastrejant la documentació existent en el Arxiu del Regne de

⁵² Mª Helena Sánchez Ortega: "La mujer, el amor y la religión en el antiguo régimen", *La mujer en la historia de España (s. XVI-XX)* Actas de las segundas jornadas de investigación interdisciplinar. Seminario de estudios de la mujer. Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, 1984, pp. 35-58

⁵³ Ardit, M. "Manuel Ardit, "Els segles XVI, XVII i XVIII..."

València sobre el monestir de la Valldigna,⁵⁴ com hem indicat en la descripció de les fonts consultades, hem pogut saber que hi havia un veí també de Benifairó de la Valldigna, nascut en 1743 i fill d'Ignasi Font i Josepha Verger, que probablement per les dates seria el marit de Mariana. Per tant, de ser així quan es casà amb Mariana tindria l'edat de 24 anys.

En relació a aquest casament que ens diu Mariana en la seva autobiografia, també hem trobat l'escriptura del dot redactada davant de notari pels pares de Mariana, que ens aporta la següent informació: els pares apareixen com a consorts i veïns de Benifairó de la Valldigna i fan referència al contracte nupcial de Mariana Cuñat i Joseph Fons, llaurador i també veí del mateix poble. El dot que Mariana Cuñat aportà al matrimoni fou de 51 lliures i 4 sous, en diferents béns mobles, robes de fil, llana i seda, sent aquesta 3 llençols, 5 camises, 4 coixins, 2 davantals, tovalloles, 4 tovallons, 2 tovalloles de mans, 1 mantellina, 1 "justillo i jubon", 1 cobrellit de fil, 1 manta per a llit, un matalàs de llana, bancs de llit de fusta de pi, 1 arcó amb sanefa, 2 llençols petits i 2 fundes de coixí, tot valorat en 51 lliures i 4 sous. En el mateix acte fan entrega de dits béns a Joseph Fons i aquest els accepta atorgant carta de pagament. Així mateix el futur marit entrega a Mariana en concepte de les arres 10 lliures, que reté el mateix, per ser el marit, i promet restituir-ho tot en cas de divorci. L'escriptura fou dictada en Benifairó de la Valldigna el 16 d'abril de 1769, per tant el casament de Mariana seria posterior a aquesta data i abans de final d'any. El 11 d'agost de 1785 el notari va lliurar una còpia de l'escriptura.⁵⁵ Per la quantitat de diners que aporten el dot podem suposar que era una família de pocs recursos, humil, com ens indica la pròpia Mariana en el seu relat. Diverses escriptures de dots en els protocols del mateix notari i en la mateixa època parlen de quantitats de diners prou més elevades.

El seu marit la va deixar també continuar amb la seva vida de carrer: anar a ballar seguia sent una de les seves prioritats, després de casada, sempre segons el seu relat. En aquella època les dones estaven encaminades a escollir entre l'amor profà o l'amor sacre (esposa de Crist) i es trobaven sempre sota la mirada vigilant d'un membre del sexe oposat, marit carnal o marit espiritual. Mariana s'encaminà cap a l'amor profà; suposem que seguint el prototipus de dona submissa, laboriosa, honesta i piadosa que complia amb la funció procreadora i econòmica i que estava al servei del correcte funcionament de la família i la societat. Amb aquest marit sembla ser que va tenir fills,

⁵⁴ ARV, Secció Clero, lligall 853

⁵⁵ ARV, Protocol notarial 12884.

perquè al llarg del manuscrit en alguna ocasió fa referència a la creu que suposava tirar endavant amb el marit i els fills, però desconeixem quants. El que sí està clar és que aquests van nàixer entre l'edat dels disset anys, quan es va casar, i els vint-i-nou quan inicià la seva vida religiosa. El poc que parla del marit i dels fills no ens transmet que fós una dona feliç en la vida familiar. Podem deduir que el marit la maltractava perquè entre altres fets ens relata una conversa amb Déu, on aquest li recorda que un cop amb una fúria rabiosa, el marit la va agafar del coll sense motiu, i quasi la va ofegar; i que ella era el suport familiar, la que havia de buscar menjar i molts cops fins i tot havia demanat per a poder alimentar als seus fills. Vivien en una situació de pobresa, almenys en certes etapes de la vida. Saber si això és un fet del tot cert és difícil de demostrar, perquè Mariana no ens aporta més detalls, però si el marit no era responsable de la família, segons la pròpia Mariana, pot ser que treballés poc, i donat que Benifairó de la Valldigna era en aquella època, com ja hem fet referència, un poble camperol amb una població majoritàriament pobre, de ben segur que la família podria passar necessitats econòmiques. Això ho indica en un passatge molt eloqüent:

...primeramente io llevava la cruz del marido que era mui grande, a más de mal tractada de palabras i de obras en mucho extremo; pasando un martirio casi siempre, por primicion de Dios, con todo estava contento que me em pleiase en las cosas de Dios: por otra parte se desentendia de las obligaciones del estado, para el sustento de la familia: io lo avia de buscar todo i conponerlo todo. Con eso se me añadía la cruz de los ijos, con muchas necesidades, pobreza i enfermedades. Con persecuciones de la justicia i muchas persecuciones de las gentes, asta ir a pedir limosna para el consuelo de la familia,... (f. 17r)

La vida que portava i la infelicitat que li produïa la mateixa podrien ser els motius que la dugueren a canviar de vida i a seguir els camins de la religió: al costat de Déu es sentia protegida del marit i feliç.

En la majoria de casos, les religioses que van escriure la seva autobiografia afirmen que ja des de nenes mostraven unes qualitats que les aproximarien a una vida religiosa, amb un procés de flaqueja en l'adolescència, temptacions del món terrenal, que aconsegueixen superar per entrar en el món religiós, on desenvolupen un creixement espiritual, majoritàriament dins del claustre. Així, Sor Gertrudis Pérez Muñoz en la seva autobiografia relata que ja des de ben petita s'havia decantat per

aquesta vocació.⁵⁶ Luisa Zaragoza, beata de Carlet, també ens narra que ja des de la seva infantesa sentia una forta vocació religiosa i una predisposició a les devocions.⁵⁷ Aquesta es casà per obligació dels seus pares, però sempre es va a penedir d'haver-ho fet.

Hi ha dos models de dona religiosa: les dones que des de petites tenien una religiositat forta, que eren la majoria, o les dones que es casaven i tenien fills passant després a una vida religiosa. Aquestes dones eren una minoria. Seria el cas de Mariana Cuñat: ella en cap moment de la seva infantesa ni adolescència es sent vinculada a una vida religiosa, ni pensa que aquest serà el seu futur. És ja en una edat avançada quan la vida terrenal que du al costat del seu marit i fills no l'omple plenament, sinó que a la contra la du per un camí de sofriment, i per això, segons afirma, s'aproxima a una vida religiosa i a un creixement espiritual que la durà a viure amb Déu i per a Déu.

En una missió realitzada a Benifairó de la Valldigna pels pares predicadors de Sant Esperit⁵⁸ en 1779, fou on Mariana Cuñat, com explica en el seu relat, va ser cridada per Déu per a ser salvada de la vida de pecat que estava portant fins al moment. A través d'aquesta missió dels pares de Sant Esperit, Mariana comprèn que la vida que havia portat fins aquell moment no té sentit i que ha d'anar pel camí de la religió, que fins i tot el seu matrimoni no és bo: res del que l'envolta l'ajuda a dur la vida que es mereix.

Així inicià una vida religiosa que la dugué a viure des d'aquest moment i fins al final dels seus dies al costat de Déu, passant a ser el primer i quasi bé el seu únic objectiu: servir a Déu per damunt de totes les coses. Fins i tot el seu marit i fills quedarien en segon pla, servir a Déu seria la seva prioritat. A partir de la seva conversió Mariana trenca quasi bé amb tot allò terrenal que l'havia dut fins al moment, segons ella, per una mala vida, una vida pecadora, una vida que no canvià un cop casada, ja que el marit no es preocupa gaire pel que ella fa, li permetia en tot moment seguir amb aquesta vida de pecat i pel que ens indica en el poc que parla d'ell, no li va fer la vida fàcil, sinó tot el contrari, la vida al seu costat era una creu, un patiment, com li recorda Déu en un moment determinat:

⁵⁶ Durán López, *Tres autobiografías...*

⁵⁷ Pons Fuster, "Mujeres espirituales. Modelos de vida tradicionales para las mujeres valencianas en la primera mitad del siglo XVIII. El ejemplo de Luisa Zaragoza (1647-1727)"...

⁵⁸ Monestir fundat per la Reina Maria de Luna, esposa de Martí l'Humà en 1404. En 1690 el monestir fou convertit en col·legi de missioners. Els pobles s'enriquien amb la predicació dels franciscans de Sant Esperit, les seves missions populars eren conegudes per les diferents diòcesis del territori valencià. Fray José M. Barrachina Lapiedra, O.F.M.: *Sant Esperit. Real monasterio de Santo Espiritu del Monte*; Ed. Real monasterio de Santo Espiritu del Monte, València, 2003.

...una noche como tu sabes que se arebato tu marido de una fúria rabiosa cogiendote del cuello i sin motivo te apretava la garganta i te aogava por puntos i no queriendo io que acabara con tu vida te dejo i te echo de su lado... (f. 97r)

Aleshores inicia un procés d'aproximació a Déu i a una vida de recolliment espiritual.

Aquesta iniciació a la vida religiosa començà amb una llarga penitència de tres anys on l'objectiu era fer-se perdonar per la vida tan pecadora que havia portat fins al moment, i realitzar una meditació al voltant de la passió de Crist. Fou una etapa de recolliment on no sols pregava i demanava perdó a Déu, sinó que aquesta anà acompanyada d'un dejuni i una forta disciplina, un procés ascètic on predominava castigar al cos per salvar l'ànima, com ella mateixa indica:

...para satisfacer a Dios Justamente, yo aiunava todos los dias los viernes a pan i agua. Una cuaresma comi iervas: no comia carne en el carnal. toda iva llena de cilicios: todos los dias me dava una disciplina, i los viernes de sangre estava algunos dias estendida sobre una cruz tres oras, i tambien estava tiempo en cruz a la pared en pie, un pie sobre otro. Desia la letania de Maria Sastissima todos los dias con las manos baxo las rodillas; i las noches que estava sola i eran muchas i las mas, dormia en tierra desnuda sin cabesera, i despues por orden del confesor sobre una arca también desnuda, al gunas noches las pasava a rodillada conociendo mis erores i llorando amargamente. (f. 6v)

Aquestes penitències formen part de la vida religiosa de moltes dones al llarg de l'edat moderna, no sols de les monges, sinó també de les beates. I com podem veure en el cas de Mariana Cuñat, també en dones que la seva vinculació amb Déu i l'Església és un fet totalment individual i privat. Per a poder ser perdonades i accedir a la misericòrdia de Déu han de passar per un període de penitència i obediència, amb l'ajuda d'un confessor, que fa d'intermediari entre la religiosa i Déu i l'objectiu del qual és dur-la pel bon camí. Un cop finalitzat aquest període de penitència s'inicia un procés d'aprenentatge, on Déu està present en tot el que fa Mariana, passa a ser el seu mestre espiritual, li mostra el camí cap a la creença i com ha d'actuar també amb les criatures de Déu al llarg de la seva vida per ajudar-les a dur una vida lliure de pecat i encaminada a servir a Déu. Finalment Mariana reconeix que l'amor, la pietat i la misericòrdia de Déu han aconseguit salvar a una criatura tan pecadora com ella i comença ja una vida plenament dedicada a la religió i a Déu, els objectius de la qual són complir amb tot allò

que aquest li demani. Déu la tracta com la seva esposa. S'inicia una relació de parella plenament espiritual, la vida terrenal de Mariana Cuñat queda en segon terme:

...todo lo que se me presentava delante de mi, que era mundo, todo me servia de motivos para amar a Dios. Si mirava lo ermoso, eso me movia la voluntad para amar a Dios, si mirava lo feio, eso movia mi voluntad para amar a Dios, si escuchava música eso movia mi voluntad para amar a Dios; si oia cosa feies las aboresia, i se me movia la voluntad para amar a Dios. Ya si todo quanto avia en el mundo fuera lo que fuera todo movia mi voluntad para amar a Dios... (f. 15r)

Al llarg de la seva vida religiosa i sempre per mandat diví, Mariana Cuñat traslladà diverses vegades la seva residència des de Benifairó de la Valldigna, on vivia en els seus inicis d'aquesta vocació religiosa. El primer trasllat a fi d'estar més a prop del seu confessor fou a Simat de la Valldigna. Aquest fou un trasllat per mandat diví, segons interpreta la pròpia Marina. També en diverses ocasions residí a la ciutat de Xàtiva⁵⁹: “*Aviendo mudado mi domicilio desde mi tierra a la ciudad de San Felipe me fue presiso aser diligencia de un confesor dogto i espiritual para la direccion de mi alma*”(f. 16v)

Sempre que fa referència a aquests canvis de residència parla d'ella sola, no fa en cap moment menció del marit ni dels fills. No podem saber exactament si aquests trasllats van ser reals i si fou ella sola la que es traslladà, ja que no hem trobat documentació en cap arxiu que faci referència als mateixos.

El procés de conversió no és un acte fàcil, és llarg i dur. Hi ha un moment en què Déu li confessa que no està content amb la manera que té de viure i considera que ha de passar per una segona conversió per arribar a una espiritualitat plena:

Dios no me dexa vevir avisandome que lo que él obra en mi alma io con mi miseria lo desmeresco; que no está contento con mi modo de vevir: que aga confesión general desde el día que Dios empeso a obrar en mi alma: y que me confiese de toda aquella miseria nasida de mi amor propio que ha ido mesclando con sus obras. Y esta es la segunda ves que quiso convertirme después de averme convertido de tantos i tan graves pecados. (f. 30v)

⁵⁹ Quan parla de la ciutat de Xàtiva l'anomena San Felipe, això es degut a que durant la guerra de Successió els habitants de Xàtiva donaren suport a l'arxiduc Carles, la ciutat capitulà front les tropes de Felip V el 6 de juny de 1707, el monarca ordenà la destrucció de la mateixa i la pèrdua del seu nom antic, substituït pel de Sant Felip que va conservar fins el 26 de setembre de 1811, en què fou restituït l'antic per les Corts de Cádiz. Josep Sanchis y Sivera, *Nomenclator geográfico-elesiástico de los pueblos...*

I així amb aquesta segona conversió a través de la confessió general Mariana estigué més a prop de Déu. Déu li manifesta que a partir d'ara la seva família serà la que ell té en el cel, i la seva ànima va quedar agregada al cel i morta per a la terra, renunciant a tot allò material, passant a viure una vida més espiritual. La vida que duia fins aquell moment cada cop li resulta més pesada de portar.

Al llarg d'aquest procés de conversió religiosa la seva vida va canviant. Un cop realitzada la feina de casa, que com a esposa i mare tenia obligació de fer, a diari anava a l'església a confessar-se i prendre la comunió. Aquest fet ens aporta informació sobre la forta vinculació espiritual de Mariana, ja que en aquella època sols ho feien les persones amb una relació plena amb l'església, per a la resta era normal prendre la comunió un cop a l'any. En l'església era on es sentia més propera a Déu i aquest prenia contacte amb la seva ànima, fins i tot escriu que si en algun moment determinat degut a les obligacions com a dona terrenal no podia anar a l'església, ella es quedava a casa complint amb el paper que li corresponia i la seva ànima anava a l'església per mantenir les relacions amb Déu. No podia abandonar en cap moment dita relació.

A mesura que anem avançant en el manuscrit podem anar veient com la vida de Mariana va canviant. Cada cop aquesta és més espiritual: tot el que fa, pensa i diu gira al voltant de Déu. En cap moment indica que fés un gir totalment cap a la religiositat: el seu dia a dia segueix sent el d'una dona que viu en el poble i fent a la vegada tot allò que Déu li demana. Deixa de parlar del marit i dels fills, no sabem si es separa d'ells o si aquests continuen al seu costat, però el que sí està prou clar en el manuscrit és que té una perfecta unió amb Déu. Aquest passa a ocupar el paper del marit i sols fa allò que Déu desitja i li demana: està plenament sota la seva voluntat. Es produeix una anul·lació contínua i sistemàtica de la individualitat, tot gira al voltant de la voluntat de Déu, en tot moment fa una adjudicació d'allò bo a la providència i allò dolent a la condició de pecadora. Malgrat aquesta unió amb Déu tant forta, el perill del pecat a través de la temptació del dimoni està sempre present:

...mi cuerpo siempre estava temblando i dentro en continuación i unos sobresaltos grandes como si todo el infierno estuviera dentro de mi al mismo tiempo el demonio no dejaba piedra por tocar en mi casa, siempre esstavamos en contradiciones, todo esto era estar en un infierno por que si lograba mi alma alguna meaja de paz era por un instante. (f. 146v)

En la revisió de la vida de Mariana Cuñat extreta del seu propi relat podem apreciar que va dur una vida molt similar a diverses religioses que al llarg de l'Edat Moderna van escriure les seves autobiografies per mandat, encara que ella, a diferència de la majoria, no va arribar a professar en cap convent, o almenys no fa referència a això en la seva autobiografia. Ens fa pensar que va ser una dona molt religiosa amb una fe molt profunda a partir de la meitat de la seva vida però portant una vida terrenal al costat de la seva família. Podem creure que el seu orde religiós de manera indirecta seria el franciscà, ja que en tot moment durant el relat en fa menció i té vinculació amb els convents de les Clarisses de Xàtiva i Santa Faç d'Alacant, convents que pertanyien als franciscans. També quan Déu li demana que es casi amb ell li diu que s'ha de vestir de monja franciscana: *“pero antes del Matrimonio espiritual quiso Nuestro Señor vistiesen a mi alma el abito de monja franciscana”* (f. 282v)

No podem acabar el relat de la seva vida de cap manera ja que la pròpia Mariana no l'acaba. Què va passar al final?, quan va morir i ha on?, són fets que no podem establir. Podria ser que fent un rastreig més profund de documentació es pogués trobar algun document que ens ajudés a escriure un final d'aquesta història.

Cap a la meitat del relat deixa de fer cap referència al marit i als fills, tampoc ens parla d'altres persones, ni de fets terrenals, sols de la seva relació amb Déu i de les temptacions del dimoni. Això ens pot dur a pensar que en un moment determinat de la seva vida es va quedar viuda i els seus fills iniciaren una vida pròpia. En aquestes condicions moltes dones amb una forta vocació religiosa acabaven els seus dies en algun convent, encara que no arribaven a professar. Podria ser el cas de Mariana Cuñat, que un cop ja gran i sola decidís retirar-se a un convent per estar més prop de Déu i dur una vida més tranquil·la. Allí pot ser que acabés els seus dies.

Tot això són hipòtesis que de moment no es poden demostrar, cal rastrejar més profundament la documentació dels arxius, inclosos els dels convents que ella fa referència en la seva autobiografia.

4.1.1.- Relacions amb els diversos confessors

La figura del confessor en la vida espiritual de les religioses era fonamental. Aquest era qui les aconsellava i les ajudava a interpretar les seves experiències espirituals, i com ja hem comentat en molts casos eren els que induïen i guiaven a les religioses a escriure les seves autobiografies i fins i tot un cop mortes aquestes escrivien les biografies de moltes d'elles si eren considerades un exemple a seguir o tenien alguna opció d'accedir a la santedat. El cas de Sor Gertrudis López Ruiz, analitzat per Fernando Durán que ens ha servit de referent al llarg d'aquest treball, és un d'aquests. Aquesta religiosa va escriure la seva autobiografia de la seva pròpia mà per mandat i un cop morta el seu últim confessor, en les mans del qual va quedar dipositat el relat, va fer una còpia del mateix a fi de donar-lo a conèixer.⁶⁰ També es donava el cas que si aquestes religioses no sabien escriure, com era prou habitual, dictaven les seves autobiografies als confessors i ells anaven escrivint. Luisa Zaragoza fou un d'aquests casos.⁶¹ No va aprendre a escriure mai, encara que ho va intentar diverses vegades però Déu li va comunicar: *“Hija, no quiero que aprendas a escribir; para que se escriban por mano agena las obres que haré en ti; porque no se entienda que tú lo has sacado de los Libros”*, i en aquest cas fou el seu director espiritual qui va escriure el seu relat de vida com ella li anava dictant. En la majoria de casos es parla d'aquests personatges com “el pare” o “el confessor”, sempre d'una manera impersonal; són molts poques les vegades en què trobem referències directes a un confessor.

La primera persona que formà part de la vida espiritual de Mariana Cuñat, fou el Pare D. Antonio Rovira Bernardo. Durant els tres anys de recolliment espiritual en el procés de conversió l'única persona amb la qual tenia relació era dit confessor. Segons ella mateixa ens indica era una persona molt espiritual i experimentada en la direcció de les ànimes. Podem suposar, llegint el text, que aquest confessor pertanyia al monestir de Santa Maria de Simat de la Valldigna,⁶² ja que en un moment determinat Mariana ens indica que Déu li demanà que es traslladés a viure a Simat per estar més a prop del seu

⁶⁰ Durán López, *Tres autobiografias religiosas españolas...*

⁶¹ José Vicente Ortí y Mayor, *Vida, virtudes, y favores de la Venerable Luisa Zaragoza, llamada comúnmente Luisa de Carlet*, foli 25, citat per Pons Fuster, “Mujeres espirituales. Modelos de vida tradicionales para las mujeres valencianas en la primera mitad del siglo VXIII. El ejemplo de Luisa Zaragoza (1647-1727)” ...

⁶² Monestir de l'orde del Cister, en 1297 el monarca Jaume II autoritzà a l'abat de Santes Creus la seva fundació. Fou un dels monestirs més rics i famosos de la Corona d'Aragó. Sanchis y Sivera, *Nomenclator geográfico-elesiástico...*

confessor, i en aquells moment Benifairó encara formava part de les terres del monestir. És important destacar que les seves primeres passes en la vida religiosa no foren amb el capellà de la parròquia, com hauria estat habitual en una dona senzilla. En canvi Mariana té al seu costat en els seus inicis en la vida religiosa, a una persona preparada i experimentada, com ella mateixa ens fa saber. Potser veuen en ella a una dona que pot servir de model espiritual i religiós per a altres dones i això fa que s'interessin pel seu cas. Ella mateixa escriu com era d'important aquest mossèn:

Fue misericordia de Dios también, el que mediara un confessor mui docto a mi parecer, i mui santo, i por todos Santo. Empese por aquel tiempo a confesarme con él, i por navidad ia me dava la comunión todos los días (f. 7r)

A partir d'aquesta conversió espiritual que experimenta Mariana Cuñat el confessor passa a ser la persona terrenal més important de la seva vida. Ell és qui d'una manera més o menys directa l'ajudarà a caminar pels camins marcats per Déu, i l'assessorarà i donarà consol en els moments de flaqueza espiritual.

Mariana amb aquesta vida espiritual tan plena que du a partir del moment en què estableix una relació amb Déu sembla que passa a ser una dona molt recollida en el seu interior. No manté quasi bé cap relació amb el seu entorn a no ser que sigui per mandat diví, quan Déu li encarrega mantenir algun tracte amb les criatures pecadores o aquestes li demanen que intervingui entre elles i Déu. Si no és així en cap moment del relat parla del contacte que tenia amb el seu entorn ni amb la seva família; això ho justifica com un mandat diví a través del confessor:

Me privó el confesor de manifestar las cosas de mi interior a nadie, aún que lo avia echo con buena intención, i con la buena intención algo se me avia mesclado de amor propio, io no lo conosi asta que Dios por su bondad me lo manifesto. Me mandó también me apartara del trato de las gentes, de todas mis conocidas, i que no ablara de las cosas de mi interior. (f. 32v)

En els moments de flaqueza espiritual, quan les temptacions del dimoni eren molt fortes, l'únic consol que trobava era acudir al seu confessor. Ell era la única persona en la qual Mariana confiava, a qui podia relatar tot el que estava sentint en cada moment. El confessor era la persona més propera a Déu i per tant quan aquestes dones necessiten un consol en la vida terrenal aquest és qui els hi ha de proporcionar. La por

d'estar fallant a Déu i la presència en tot moment de les temptacions del dimoni són una constant en aquestes dones religioses:

“En todo esto no tenia mas consuelo que acudir a mi confesor, i se lo manifestava todo i me desia: que me consolara que no avia disgustada en ninguna cosa a mi Dios” (f. 118v)

Dins d'aquest procés de conversió i aproximació a Déu no tot era fàcil; en alguns moments trobava entrebancs per part del confessor:

...siéndo así que comulgava todos los días me quitó mi confesor la comunión de repente, i empeso a despedirme disiendome: que no me quería confesar, yo muchas veces me umillava para que me confesara; pero me bolvia a despedir, me quitaron la comunión, por espacio de quatro meses: pues comulgue la última fiesta de pasqua florida i volví a comulgar el día de la Virgen de los ángeles. (f. 17r)

Durant aquests períodes en què estava sense prendre la comunió el sofriment que ens transmet Mariana era molt gran: arriba a comparar-se amb Jesús quan estant en la creu pensa que Déu l'ha abandonat. L'abandó per part del confessor es pot apreciar en moltes de les autobiografies religioses femenines. Per exemple, en l'anàlisi que fa Duran de l'autobiografia de Sor Gertrudis Pérez Muñoz,⁶³ també fa referència que a dita monja de vegades el seu confessor l'imposa restriccions a l'accés al sagrament o deixa de visitar-la i li prohibeix que ella el busqui. Aquest tipus d'abandó de Déu i el propi confessor es podrien interpretar com una manera de mostrar humilitat a les dones amb vocació religiosa i fer-les comprendre com viuen les ànimes pecadores a fi de que les entenguin millor i així pugin encaminar-les cap al costat de Déu. En el cas de Mariana en cap moment podem interpretar aquest abandó com un càstig per part de Déu ja que des del moment en què segueix els passos del mateix es converteix en una dona pura i disposada sempre a fer tot el que Nostre Senyor li demani, ella mateixa és incapaç d'entendre aquest abandó, fins i tot en algun cop quan es produeix aquest arriba a posar-se malalta pel sofriment que li suposa sentir-se sola:

En una ocasión estuvo mi alma tan desamparada de su Dios y de tal modo como si nunca le ubiera conosido, pero como tengo io de explicar lo que mi alma padecio en

⁶³ Durán López, *Tres autobiografías religiosas españolas...*

todo este tiempo i que las amargures que sentia mi alma eran grandes por la ausencia de su amado... (f. 133r)

Al llarg de la seva vida espiritual Mariana Cuñat va tenir diversos confessors. En el seu relat si comptem les referències que fa a que canvia de confessor podem concloure que en tingué com a mínim sis. El primer que ja hem anomenat i que fou molt important en la vida de Mariana, fou qui l'inicià en el món de la espiritualitat, i estigué al seu costat els tres anys que durà la seva conversió; com ja s'ha indicat va anar a viure al poble de Simat per estar més a prop d'ell. En un moment determinat Déu li diu que ha de tornar al poble de Benifairó i allí pren com a confessor al capellà de la parròquia. En 1783 arran d'un plet que plantejaren els feligresos dels pobles dependents del Monestir de la Valldigna, les esglésies de dits pobles passaren a l'administració ordinària separant-se de l'administració monacal. D. Tomàs Sirera fou nomenat rector de l'església de Benifairó de la Valldigna,⁶⁴ i podria ser que fos aquest el confessor al qual fa referència Mariana Cuñat. Però el confessor de la parròquia del poble en un moment determinat marxa de viatge i passa a ser confessor de Mariana un capellà que normalment no feia les funcions de confessar però en el cas d'ella fa una excepció ja que és Déu qui intercedeix. En un dels viatges que fa a la ciutat de Xàtiva rep la confessió d'un altre capellà. Segons ens relata en el manuscrit, mentre es confessava amb ell va rebre moltes temptacions impures de tota classe d'homes. Posteriorment es trasllada a viure una temporada a dita ciutat i llavors pren com a confessor a un membre del convent de Sant Francesc, però aquest canvia de convent i ella ha de canviar de confessor, passant a ser aquest un canonge de dit monestir.

També hi ha moments al llarg del relat on Mariana parla dels confessors sense fer referència a qui són, si són els mateixos o han canviat. Podríem interpretar que són altres confessors, per exemple quan estigués de pas en algun poble i el confessor del mateix la confessés en un moment determinat i no tornés a tenir cap relació amb ell: *“en sierto día una manifestación de esta suerte un confesor me encargó que en acabando de comulgar le encomendase a Dios.” (f. 77r).*

No sembla que el canvi freqüent de confessors fós perjudicial per a la seva fe, a diferència del que es comenta en moltes autobiografies per mandant, on les autores indiquen que l'absència d'un confessor fixe que els entengui els causa grans pèrdues.

⁶⁴ Sanchis y Sivera, *Nomenclator geográfico-eclesiástico...*

Mariana justifica en la seva autobiografia sempre aquests canvis de confessor com a mandat diví. En els relats de vida de les religioses es pot apreciar que generalment al voltant de les mateixes hi ha un o dos confessors que les acompanyen al llarg de la seva vida, com el cas de Sor Gertrudis López, citat ja amb anterioritat, o la Beata Luisa Zaragoza que tingué dos directors espirituals, i hagué de canviar perquè el primer va morir en 1705.⁶⁵ Podem interpretar aquesta diferència pel fet que Mariana no és una religiosa, és simplement una dona que decideix viure amb i per a Déu a partir d'un moment determinat de la seva vida, no ha de donar explicacions del seu dia a dia espiritual a ningú, i per tant això li pot permetre una relació més directa amb Déu i no seria tan necessària la presència constant d'un mateix confessor que la guiés pels camins espirituals. Per altra banda també podríem pensar que tants canvis es produeixen perquè era una persona emocionalment inestable i no acabava d'adaptar-se a cap dels confessors, o no volia seguir les indicacions que aquests li feien, o també com una conseqüència de la seva mobilitat per diferents pobles no sols en visites puntuals, sinó canviant de residència com narra al llarg de la seva vida.

En algunes de les converses que Mariana té amb Déu, aquest li manifesta encàrrecs per als diversos confessors. Molts cops els ha de dir que allò que fan està sota la vigilància de Déu, aquest els ha de tenir en bona consideració, que tinguin present que dirigeixen les ànimes terrenals sempre per mandat diví, estan a la seva disposició i han de seguir els seus passos:

Al otro día estando en la Iglesia llamó Dios a mi alma i le dixo: a vese confesor que te as de confesar dile: que io le busco, que le amo mucho, que se aparte de las cosas del mundo i que se entregue del todo a mi i que me busque con mucha ancià que io soi quien le tengo de dar luz i asiento para que cumpla en las obligaciones de su ministerio, que son grandes: y que no pierda tiempo escuchando si no que escuche mi vos para que sepa lo que io ago secretamente en aquellas almas que se en tregan del todo a mi. (f. 64v)

Sobre tot a l'hora de tractar i guiar a les dones els confessors han de tenir molta cura: aquest és un missatge que Mariana diu haver de transmetre per indicació de Déu:

⁶⁵ També trobem casos com el de Mariana Cuñat amb diversos confessors, com Beatriz Ana Ruiz, beata de Guardamar, que tingué diversos confessors al llarg de la seva vida, i tot i que ella pertanyia a la tercera orde agustina, els seus confessors foren un agustí, un franciscà i un carmelita, els quals van aconseguir fomentar la seva imatge més enllà de Guardamar. Puigcerver Viudes, "De visionarias a Beatas. El carismático ejemplo de Guardamar"...

También a de cuidar mucho en particular de las mujeres con los agasajos por que aún que tiene buena intención, puede ser que les aga daño, para que los confesores ayeses piensan que con los agasajos las dejan mui compuestas, i lo que susede es que las echan a perder. Esto es, asiendoles unos agasajos propasados. (f. 48v)

Al llarg del relat molts cops Mariana explica que Déu li parla dels confessors, de la relació que han de tenir amb ell. Déu considera que molts d'ells no fan cas dels seus consells i es dediquen més a trets mundans de la vida i això fa que moltes ànimes no es puguin salvar, sense un bon confessor no tenen el suport i la llum que Déu els enviaria si estiguessin més a prop d'ell. Els confessors sense la llum de Déu no poden dirigir les ànimes terrenals cap a ell. Necessiten en tot moment la instrucció de Nostre Senyor per la seva feina en la terra que és dirigir les ànimes i saber interpretar allò que aquestes diuen, ja que el camí cap a la fe ha d'anar dirigit pels confessors; les ànimes soles són incapaces d'arribar a Déu, segons les manifestacions que narra Mariana que li fa el propi Nostre Senyor:

Un dia después de aver comulgado se manifestó Nuestro Señor a mi alma disiendo la grande necesidad que tienen los directores de acudir a su Dios sin sesar para pedirle una perfecta luz i acierto para la dirección para aquellas almas que desde sus principio sia las tiene prevenidas para que sigan a la perfección i para las dichas también tiene prevenidos ciertos directores aun que es verdad que todos los confesores tienen obligación i necesidad de acudir a Dios fuertemente por el asierto i gobierno de su estado i aumento de la gloria de Dios... (f. 203r)

Els directors espirituals han de tenir present que el dimoni sempre està pensant astúcies per a perdre a les ànimes i han d'ajudar a aquestes a no caure en el camí de la perdició. Com a directors espirituals se'ls ha preparat per ajudar a les ànimes a fer front a les temptacions del dimoni.

Les paraules sobre els confessors que Mariana Cuñat posa en boca de Déu es podrien interpretar com allò que ella pensa que passa realment amb els confessors, ella al llarg de la seva vida espiritual ha tractat amb molts d'ells i en molts moments s'ha sentit temptada pel dimoni i probablement els confessors no han estat al seu costat per ajudar-la a no caure en aquestes temptacions. Ens narra que entén perfectament les paraules de Déu perquè a ella li han passat situacions similars amb confessors que no estaven pendents de les ànimes que tenien al seu voltant i que no escoltaven els consells de Déu. Ella reconeix que es va salvar principalment per l'ajuda directa de Déu i perquè

aquest li envià la seva llum, aquesta llum és la que la va ajudar a fer una confessió general que la portà al costat de Nostre Senyor i aconseguir una pau infinita. Els confessors estan presents en el seu relat i formen part de la seva conversió espiritual però en tot moment ens mostra una relació molt més directa amb Déu i ens transmet que ell fou qui la va salvar de la vida de pecadora que duia. Déu, és en definitiva el seu salvador i el seu pare espiritual.

4.1.2.- Relacions amb el seu entorn

Al llarg del relat de Mariana Cuñat es pot apreciar que va ser una dona coneguda en el seu entorn i amb certa influència local durant la seva vida, perquè en molts moments, sobretot en la primera meitat del manuscrit, narra experiències que té amb la gent que la rodeja, aquesta li demana molts cops que resi a Déu i que intercedeixi per ells o alguns familiars, que es troben en una situació crítica, molts d'ells a les portes de la mort. En tots aquests casos que explica sobre la relació que té amb les persones del seu entorn com ja hem comentat, generalment no escriu el nom de la persona que parla amb ella, per tant tampoc aquests relats ens ajuden a reconstruir la seva vida i entorn.

Després d'una vida tan pecadora, com ens comenta Mariana que va tenir abans d'abraçar la fe, poder ajudar a altres persones que necessiten arribar a Déu i no poden i que a través d'ella poden aconseguir aquest contacte, suposa per a ella estar més a prop de Nostre Senyor.

Alguns exemples d'aquestes relacions amb la gent del poble o dels voltants els trobem en relats que fa la pròpia Mariana com és el cas en que narra com una mare li demanà que resés per la seva filla que duia una vida un poc pecaminosa:

En una ocasión aviendo io ido a una tieria aser sierta deligencia, ais puso Dios que io ablara con dos señoras presipales que eran madre i ija, esta era mui traviesa i el escandalo de la tieria me encargó la madre encomendase a Dios le saliera un novio. Dijele a la ija si quería que io le buscasse y me respondió búsquemelo. ...Al cabo de algun tiempo que a mi parecer avian pasado seis meses, pregunte de la tal doncella, i me dijeron ia esta en el convento de santa Clara monja. (f. 24v)

En aquest cas ens parla del Convent de santa Clara, però no podem saber a quin es referia; en aquells moments hi havia propers a Benifairó de la Vall digna dos convents dedicats a santa Clara, un d'ells situat a la ciutat de Xàtiva i l'altre a la ciutat de Gandia,

i no ens fa cap indicació que pugui dur-nos a saber a quin dels dos convents fa referència.

Generalment el que la gent li demana és que intercedeixi en temes de salut, que li pregui a Déu que salvi la vida d'algun familiar o amic que està morint. Mariana parla sempre amb Déu i li transmet allò que la gent li demana, Déu li justifica per què aquesta persona ha de morir i un cop morta li manifesta si està en el purgatori un temps i quan ja arriba al cel perquè ho comuniqui a la família del difunt. Això ho podem saber perquè Mariana ho va narrar en el seu manuscrit. Molts cops fins i tot són les ànimes dels difunts les que es comuniquen amb Mariana i li demanen que parli amb els seus familiars perquè es quedin tranquils ja que ells ja estan al costat de Déu i han deixat de patir.

En certa ocasió ens narra Mariana que la germana d'un advocat de Xàtiva, Francisco Pascual Aliaga, un dels pocs noms que apareixen al llarg de l'autobiografia, li demanà que s'encomanés a Déu a fi de donar-li salut al germà, però aquest va morir. Déu li comunicà a Mariana que l'ànima del difunt estava en el purgatori, i posteriorment li fa saber que ja estava al seu costat en el cel. L'ànima d'aquest difunt un cop arribà al cel es comunicà amb Mariana a fi que informés a la seva germana de la seva situació i felicitat:

...dirás a mi ermana quan grande a sido i felisidad: dile que io tengo licencia de Dios para comunicar contigo para su consuleo. En otro día se bolvio a manifestar i dixo a mi alma: le darás las gracias de tanto bien como me a echo i que estoi rogando a Dios para que venga a gosar de Dios que a donde io estoi. Le dirás también que no pierda tiempo i cuide de lo que tiene ogligación pero como de paso que toda su atenció este enpleiada en amar i servir a Dios... (f. 69r)

També una monja li demana que intercedeixi amb Déu perquè li doni salut a una altra que estava malalta, però com ja hem indicat no sabem qui era cap de les dues monges ni de quin orde. Casos de monges que li demanen per la salut en trobem diversos al llarg del manuscrit: són els més abundants. En un d'aquests casos fins i tot ens indica el nom de la monja i el convent on es troba; es tracta de Sor Clara Antonia Chelvi, monja del convent de Santa Clara de Xàtiva. En aquest cas Déu li mostra a Mariana la difunta com exemple de recompensa que dóna a les esposes que té i que li són fidels, que sense passar pel purgatori van directament al seu costat al cel.

...esperando confesarme, se manifestó el señor a mi alma, en el secreto de mi interior, i le dijo: esposa mía, mira como recompensa io a las esposas que son fieles a mi: i en verdad me sirven, cumpliendo perfectamente mis preceptos, i siguiendo mis consejos. Aun ves el cuerpo de Clara Antonia muerto, i su alma está gozando de mi companyia en la gloria sin pasar por el purgatorio: por que ella era perfectíssima en mis cosas, ella a cumplido perfectament con los votos que avia profesado: era una alma que me dava muchísimo gusto en la pureza, en la obediencia, en la pobreza, i en el voto de clausura, i en todo modo de obrar, con tantas ancias de padecer solo por darme gusto a mi, aspirando a la maior perfección. (f. 108v)

La majoria de casos en els que intervé Mariana estan vinculats al món religiós, moltes són les monges que li demanen per a diverses germanes del convent on habiten i fins i tot alguns dels confessors que té al llarg de la seva vida també li demanen per altres capellans coneguts que estan malalts.

Però no sols demana a Déu per encàrrec de la gent del seu entorn, sinó que en alguns casos també li demana ella mateixa ajuda per a familiars o amics, com és el cas d'una neboda seva que sempre havia volgut ser monja, ja des de nena, però que en un moment determinat de la seva vida vol casar-se i té por d'ofendre a Déu amb aquesta nova decisió. Com a resultat de la gestió de Mariana Déu entén la decisió d'aquesta jove i li dóna permís per a casar-se però el matrimoni dura poc, ja que el marit es mor als sis mesos de casats i ella ja viuda ingressa en el convent de la Santa Faç d'Alacant. Així narra Mariana aquest fet de la neboda:

Dispuso Dios en una joven parienta mía que quando pequeña tuviere algunos pensamientos de ser monja: pero en su juventud puso su afeqto en un moso para el matrimonio en tanto grado que de por fuerza paresia queria casarse con él. ... me pedía que le rogase a Dios le proporcionara pronto el casamiento... (f. 55r)

Y si no me conviene que me quite el afeqto a este ombre que lo descomponga i me retiraré i que me aga santa. No perdió el afeqto i en fin casó, pero le previne antes: aparejate para trabaxos: aun que los tanga me qiero casar respondió, i en efecto le sobrevinieron muchísimos trabaxos. No llegó a seis meses la conpañia de su querido esposo, que era todo su consuelo. En un mismo año fue doncella, casada i triste viuda i alegre monja. (f. 55r; 56v)

En aquest fragment del relat de Mariana es pot apreciar també que la vida que va dur ella com a casada no va ser res fàcil, ja que li fa veure a la neboda que casar-se suposa un gran treball i una vida dura, com segurament va ser la seva al costat del seu marit.

Durant un dels períodes d'abandó de Déu una amiga de Mariana es va posar molt malalta i l'ànima de Mariana patia molt perquè no podia contactar amb Déu i demanar-li per la salvació de la seva amiga, ni tan sols amb el confessor: no tenia amb qui comunicar les seves penes, com ens relata, ni consol. Déu li justifica per què s'ha endut a l'amiga, i l'ànima d'aquesta parla també amb Mariana per a fer-li saber la felicitat que sent al costat de Déu i demanar-li que transmeti dita informació als seus familiars, que quedin tranquils i no pateixin per ella.

És de suposar que Mariana Cuñat era coneguda per una zona prou àmplia, no sols al voltant del seu poble, ja que moltes d'aquestes peticions van ocórrer en altres localitats com Xàtiva, i fins i tot un pare li va escriure una carta demanant per la salut del seu fill. No podem saber on vivia ja que en cap moment es fa referència al lloc, però sí deixa clar Mariana en el relat que la comunicació amb aquest personatge va ser a través de correspondència, cosa que indica una certa distància:

En una ocasión aviendome escrito cierta persona para que rogara a Dios por un yjo que estaba enfermo i no tenia otro me entero de la dicha carta hize oración para que Dios le diera salud al dicho enfermo para gloria de Dios i consuelo de sus padres. Tome la pluma para escrevir... (f. 153r)

També en aquest cas al morir el nen la seva ànima parla amb Mariana per tal que aquesta doni consol als seus pares, que els manifestés que no tinguessin pena per ell que estava al cel al costat de Déu. Mariana per consell del seu confessor va escriure als pares del nen comunicant tot el que l'ànima d'ell li havia transmès i així aquests van obtenir el consol i l'alegria de saber que el seu fill havia mort però que es trobava feliç al costat de Déu.

Aquesta és l'última narració que fa l'autora de l'autobiografia en relació amb persones que li puguin demanar que faci d'intermediària entre ells i Déu. A partir d'aquest moment el relat es converteix en una redacció molt més espiritual entre ella-Déu i el dimoni-amor propi.

La creença en la seva influència i poder, tot i que estesa no era unànime, algunes persones en malfien o es veuen decebudes en les seves expectatives. Hem de fer

referència a que no totes les persones que s'apropaven a Mariana Cuñat era per demanar consol, en algun moment de l'autobiografia narra com alguna persona se li apropava per acusar-la d'enganyar-los a ells i fins i tot als confessors:

En sierta ocasión me vi en algún modo atrebulada por medio de una persecución i era desir que io llevava todos los confesores engañados i que io ia sabia que los engañava i que iva engañada i quería seguir en el engaño. Esto era desir que io voluntariamente me quería i quería meterme en el infireno.... (f. 293r)

De ben segur que en més d'una ocasió algú li demanà a Mariana que pregués per un familiar malalt i aquest morí, cosa que provocà un enfrontament entre la persona sol·licitant i la pròpia Mariana, per molt que aquesta intentés justificar que dit difunt estava en el cel al costat de Déu. En certes ocasions Déu li diu com demostrar a la gent que no creu allò que fa, que és del tot cert, que la seva relació amb Déu existeix i que ajuda a les ànimes a arribar al seu costat. Però no tothom la creu.

Un cop estan en una casa en companya de diverses persones una d'aquestes també va començar a parlar malament d'ella, tractant-la de bruixa i mentidera.

En una ocasión fue maltractada con quantas palabras afrentosas i de infàmia se iguiria la pacion a sierto sugeto que me tenia mucha oposición a mis cosas tratándome de mal fatana, de bruca, de enpustera, que enpañava al mundo, que en la cusina de la casa todo lo palpava i me lo comía i otros diterios destamisma calidad. (f. 78v)

La reacció d'aquesta persona sorprèn, segons ens diu en el relat, a Mariana ja que no entén per què reacciona algú que la coneix d'aquesta manera, ella està convençuda que sols fa el bé a la gent que l'envolta. Però a pesar d'aquests atacs per part de certes persones del seu voltant Mariana continua amb la seva vocació de fer el bé fins i tot a aquestes persones que la increpen.

Mariana està plenament convençuda, com ens narra en l'autobiografia, i com Déu li ha fet saber, que està en el món per ajudar a salvar a les ànimes i que aquestes siguin més piadoses, per tant fer d'intermediària entre elles i Déu l'ajuda també a ella a viure una vida més espiritual.

Però també és de suposar que aquesta coneixença no va ser el suficientment important perquè passats els anys pervisqués un record de Mariana Cuñat, sinó que aquesta influència local va acabar en els últims anys de la seva vida. En el poble de

Benifairó de la Valldigna no hi ha res que recordi la persona de Mariana Cuñat en l'actualitat; tampoc hem trobat en els arxius cap tipus de documentació relacionada amb ella i l'ajuda que va prestar a molts dels habitants del poble i de les rodalies. La seva influència es pot considerar un fenomen de curta durada. Durant els anys que va viure, de segur que era coneguda la seva vocació religiosa i la seva espiritualitat i la gent pensava que si era ella la qui intercedia per ells a Déu aquest li faria més cas. No és pot comparar el cas de Mariana Cuñat amb el d'altres dones religioses que foren molt importants en vida i que un cop mortes han estat recordades al llarg dels segles fins i tot en l'actualitat, com el cas de la Beata Inés de Benigànim, religiosa que segons els estudis realitzats⁶⁶ va anar per un camí creixent de santedat que la va dur a ser declarada beata, i la seva veneració ha arribat fins els nostres dies. D'altres com la beata Beatriz Ana Ruiz van ser conegudes i venerades també després de la seva mort. El sepulcre d'aquesta, situat en la capella de la Verge del Rosari de l'església de Guardamar, va ser durant anys lloc de peregrinació pels devots del sud del regne de València i el regne de Múrcia.⁶⁷ A l'Edat Moderna que una dona destaqués socialment en el seu entorn era un fet poc comú, i freqüent que s'intentés reduir-les al silenci sobretot al llarg del segle XVII, però algunes d'elles van aconseguir per diversos camins certa fama i reconeixement social.⁶⁸

4.2.- L'ESCRITURA DE LA VIDA

El manuscrit que va escriure Mariana Cuñat, suposadament entre 1805 i 1818, segueix en tot moment les pautes de les autobiografies religioses femenines. No podem saber clarament amb la informació que ens dóna en el manuscrit on va escriure el mateix; és de suposar que la major part del temps va continuar vivint al poble amb el marit i els fills, ja que si es trasllada de manera temporal sí que ho explica, i en cap moment fa saber que definitivament abandona a la família i canvia de residència. Per tant hem de suposar que escrivia el manuscrit a casa seva i en els moments de reflexió i tranquil·litat.

És un escrit realitzat per mandat de Déu i dels diversos confessors que tingué al llarg de la seva vida, com ens indica la mateixa autora en l'inici del manuscrit i recorda

⁶⁶ Laura Guinot Ferri, *Religiosidad popular y curación milagrosa en la Valencia moderna: figura y culto de Inés de Benigànim*, Treball de final de màster, Universitat de València, 2015.

⁶⁷ Puigcerver Viudes, "De visionarias a beatas. El carismático ejemplo de Guardamar"...

⁶⁸ Pons i Fuster, "Monjas y beatas. Mujeres en la espiritualidad valenciana de los siglos XVI y XVII"...

en certs moments. La majoria de religioses que van escriure la seva autobiografia al llarg de l'Edat Moderna van aprendre a narrar la seva vida gràcies a les lectures d'altres autobiografies o hagiografies de santes escrites per diversos religiosos. Algunes d'aquestes dones llegien elles mateixes aquests relats, però no totes sabien llegir i escriure. En molts convents feien lectures col·lectives en veu alta durant els àpats o el treball. Algunes de les autobiografies religioses femenines més llegides eren la de Santa Catalina de Sena o la de Santa Teresa d'Àvila. Però a Mariana Cuñat a través del seu primer confessor i director espiritual Déu li va prohibir que llegís ni escoltés cap vida de sants, i ella va obeir fins a l'últim moment aquest mandat, perquè no li influïssin en el paper que li ha marcat en la seva vida. Hem de pensar que fins aquell moment era coneixedora de l'existència d'aquest tipus de lectura i que havia llegit més d'una d'aquestes autobiografies i hagiografies, sobretot a partir de la seva conversió religiosa. Per tant, no és estrany trobar la influència d'aquests textos en la seva escriptura.

Desconeixem tot el que gira al voltant del manuscrit, per què va decidir escriure'l o per què el seu confessor li va encarregar: no era una religiosa, ni monja, ni beata, però sí una dona que va decidir deixar a un costat la seva vida terrenal i canviar aquesta per una vida espiritual bolcada cap a una forta fe, encara que en cap moment la va arribar a abandonar del tot, perquè com ella ens indica la càrrega del marit i dels fills l'acompanyaren sempre.

El relat de Mariana Cuñat manté l'estructura que trobem en les autobiografies religioses femenines malgrat haver estat escrit ja en una època molt tardana. Aquest tipus de relats generalment no tenen capítols que ens marquin les pautes de la vida, ni tan sols apartats clars sobre els fets que narren, en general l'autora dels mateixos escriu tot un seguit de fets que se li han ocorregut un darrere l'altre. Són relats amb molta espiritualitat i molt poca vida quotidiana. Generalment no és una narració molt clara com ens explica Fernando Durán⁶⁹ en el seu estudi sobre l'autobiografia de Sor Gertrudis López Muñoz, es pot apreciar en el seu que el seu estil és en les parts doctrinals un tant confús, però quan deixa de costat les disquisicions teològiques i passa a una narració o l'emoció mística millora molt, prosa directa i eficaç. En l'autobiografia de Mariana Cuñat es veu aquesta falta de claredat mental sobretot quan fa referències a moments de relació espiritual directa amb Déu, encara que en general la seva prosa és prou directa. Com en totes les autobiografies per mandat, hi ha també moments en què

⁶⁹ Durán López, *Tres autobiografías religiosas españolas...*

l'autora escriu d'una manera més clara i personal, quan es dirigeix en termes més emotius a Deu, la Verge, Jesucrist, quan parla de fets concrets, en acció de gràcies implorant perdó, resant..., utilitza una prosa més clara.

Com ja hem indicat les autobiografies religioses no tenen una estructura cronològica clara, les autores no ens indiquen amb dates concretes ni el dia en què estan escrivint ni tan sols els dies en què passen les coses que ens van narrant. És una narració seguida sense cap indicació cronològica, un relat que és difícil de situar en el temps. En general Mariana Cuñat quan parla d'un fet concret o un dia anomena la festa religiosa del mateix, "*susedio el dia de la santissima trinidad: que llamo Dios a mi alma i le dixo...*" (f. 71r), però no diu de quin dia del calendari ens parla ni molt menys l'any.

Una altra característica important de les autobiografies religioses femenines és que generalment no es citen en les mateixes els noms de les persones que apareixen. Els confessors apareixen com a "confessor" o "director" en el cas de Mariana Cuñat, sols en algun cas en concret el nomena pel seu propi nom, com és el cas del seu primer confessor P^oM^o D. Antonio Rovira Bernardo. Són poques les persones que trobem anomenades amb nom i cognom; generalment es refereix a elles com "una monja", "una dona", "la meva cosina", "una molt bona amiga", però no concreta més.

El fet que per mandat del seu confessor es decidís a escriure dit manuscrit podria ser per a utilitzar aquest com a model de vida espiritual per a altres dones que es trobaven perdudes en el món terrenal. Mariana, l'autora, fa referència sempre a través de les paraules de Déu a la necessitat d'escriure tot el que li passa amb ell, sempre obeint al confessor que és qui li diu el que ha de fer. La intenció de l'escrit no és deixar constància d'una vida humana en els seus detalls i relacions, sinó descriure una trajectòria espiritual. És de suposar que qui més li va influir en la redacció del manuscrit foren els diversos confessors, que fins i tot probablement en algun moment van llegir part del que Mariana anava escrivint, ja que eren ells els qui la guiaven en aquest afer. Segurament també va rebre influències de les monges clarisses, que són les que estan al seu voltant, perquè si fa referències a la relació amb algun convent al llarg del relat aquest sempre és, com ja hem dit, de monges clarisses.

A mesura que avança el manuscrit, cap a la part final, el relat és més espiritual, ja no fa cap referència al tracte amb la gent que li demana que intercedeixi entre ella i Déu. No sabem si és perquè ja ningú li demana, perquè du una vida totalment tancada a casa o en un convent, o simplement perquè sols parla de la part espiritual perquè és la que més l'omple a partir de cert moment; el que està clar és que les referències a la vida

terrenal deixen d'estar presents en el relat. Passa a ser un relat enfocat a la relació principalment de parella amb Déu i a la preparació per a les seves noces espirituals, al seu penediment de la vida duta en la joventut i a la por de recaure de nou en el pecat i no saber actuar per estar al costat de Déu.

Considerem que quan escriu les últimes frases del manuscrit pensava en tot moment seguir escrivint, no escriu cap frase que faci pensar que és el final del relat, sinó que aquest s'interromp, ja que:

...pues fui a mi confesor a darle cuenta de todo i me respondió aparequese para lo que le viene detras dicho i echo pues aqto continuo me vino un Trabajo que padesia un martirio por el tiempo de dos meses pero mi alma tan abrasada en dicha cruz i tan entregada en manos de la divina providencia que no me puedo explicar... (f. 304v)

Però no va ser així: aquest és l'últim paràgraf que va escriure Mariana Cuñat. Quines circumstàncies la van dur a deixar el relat? Què va passar amb la seva vida a partir d'aquell moment? Són dues preguntes que ens podem fer en la majoria d'autobiografies religioses. Probablement va deixar d'escriure per malaltia o perquè va morir de manera inesperada. Sembla molt improbable que de cop i volta deixés de sentir la necessitat de seguir relatant la seva vida espiritual. Si la hipòtesi que Mariana Cuñat va acabar els seus dies en un monestir de les Clarisses fós un fet cert, llavors seria de suposar que a la seva mort aquest quedaria en els arxius de dit convent. I això podria ser el motiu pel qual ha arribat als nostres dies amb tan bon estat de conservació. Però entrar en recolliment a un monestir de les monges clarisses sense processar no era un fet fàcil, podríem dir que quasi bé impossible degut a que aquestes eren monges de clausura, per tant si va entrar en un d'aquests monestirs probablement finalment sí que va professar, encara que no tenim de moment cap document que ens ajudi a recolzar aquesta hipòtesi.

Una altra hipòtesi que pot explicar per què aquest manuscrit es va salvar al llarg dels anys i finalment ha arribat a les nostres mans, seria que aquest acabés en mans del seu confessor en els últims anys de vida i que aquest el deposités en la biblioteca d'algun monestir. Sigui com sigui esperem poder trobar més informació sobre Mariana Cuñat i la seva vida religiosa i que aquesta ens ajudi a acabar de reconstruir la seva vida, tant la religiosa com la terrenal.

En el mateix manuscrit que inclou la seva vida, Mariana Cuñat, com ja hem destacat, va escriure uns poemes. Estudar-los ens ajuda a conèixer millor a l'autora del mateix. Segons els estudis de Verònica Zaragoza sobre la poesia catalana a l'Edat Moderna, la lírica femenina fou un dels gèneres que més seguidores va tenir en aquesta època, una característica compartida amb altres territoris del món modern. Moltes de les religioses van utilitzar també la poesia com una manera d'expressar la seva devoció, tant de manera espontània com per mandat del confessor, com les autobiografies a les quals estem fent referència al llarg del treball. Algunes d'aquestes obres poètiques escrites per religioses dins dels claustres van arribar fins i tot a ser publicades i presentades a certàmens literaris que es celebraren en diverses festes religioses urbanes en època barroca.

Les autobiografies femenines escrites al llarg dels segles XVI, XVII i XVIII, van servir en molts casos de canal per la difusió de poesies escrites per moltes religioses. Són poesies inspirades en la contemplació divina i l'oració. Entre aquestes dones trobem a la beata Beatriz Anna Ruiz de Guardamar, que en el seu relat de "*Vida*" inclou dues composicions poètiques, una sobre una visió del purgatori i unes cobles sobre la passió i mort de Crist.⁷⁰

Aquest model de poesia inclosa en les autobiografies és una creació literària que fan dites religioses era considerat com un instrument diví,⁷¹ per les pròpies autores, mostrant així una humilitat front a possibles acusacions de supèrbia. Podem apreciar també en l'obra de Mariana Cuñat, aquest tipus de poesia. Al final del manuscrit es localitzen dues composicions poètiques, devotes i d'un estil senzill. La primera ens relata una visió d'un passeig que fa la seva ànima pel jardí de les virtuts de la mà del seu espòs Jesucrist:

*Hun jardín a serto alma
se le a manifestado
todo muy lleno de flores
y la cruz en el allado*

*ya ves querida esposa
a que jardín te a llevado
para que bien te diviertas
y te sientes a mi lado*

⁷⁰ Zaragoza Gómez, "Historiar les protagonistes absents. La poesia..."

⁷¹ Zaragoza Gómez, "Historiar les protagonistes absents. La poesia..."

Al llarg del poema Déu li va mostrant el significat de cadascuna de les flors que ha creat per a ella: la caritat, la paciència, el sofriment, l'amor. Déu l'estima tant que li ha creat un jardí on hi ha el camí de la creu que sempre la durà a seguir els seus passos.

*Es presiso mi amada
el que yo aga producir
la cruz en este jardín
para que me puedas seguir.*

L'altre poema és una cobla a la Mare de Déu. En aquesta la Mare de Déu narra els favors obrats cap a Mariana. Aquest poema, segons Mariana, està copiat per ella entre somnis, ja que li prové directament de la Verge, Mariana escriu per dictat de la Verge:

*Estas coplas de la Virgen
soñando se compusieron
y porque la Virgen hablava
mis manos las escribieron*

La Verge li narra en somnis a Mariana Cuñat qui és ella i com Déu la va triar per a ser la mare del seu fill. En ell li mostra la seva humilitat i puresa, així com les virtuts que Déu li va trasmetre per a ser model d'espiritualitat per a totes les ànimes de les dones de la terra. I com ella obrarà en Mariana i li donarà la pau que necessita ja que finalment ha arribat a aconseguir l'espiritualitat plena.

També Sor Gertrudis López, segons Fernando Duran⁷² té una espiritualitat extrema que la fa escriure en certs moments al dictat de la Verge.

Aquestes poesies segueixen els criteris d'espiritualitat i model de dona determinat que servia com a exemple per a seguir. Es pot considerar una manera més propera d'arribar a les diverses religioses, aquests poemes podien ser llegits o cantats en festivitats conventuals. És de pensar que si foren moltes les religioses que van escriure les seves autobiografies al llarg de l'edat moderna per mandat dels seus confessors també foren moltes les que escrivien poesies on narraven les seves visions espirituals amb Déu o la Verge. Com indica Verònica Zaragoza en els seus estudis sobre poesia

⁷² Durán López, *Tres autobiografias...*

catalana la poesia va esdevenir una eina de sociabilització tant en el món intern dels convents com fora dels murs d'aquests.⁷³

4.3.- L'ESPOSA DE DÉU

Com ja s'ha anat comentat al llarg del treball moltes dones durant l'Edat Moderna van decidir entregar la seva vida a Déu encara que no totes ho feren entrant a formar part d'una comunitat religiosa. Però el camí per arribar a aquesta unió plena amb Déu era igual per a tothom. Aquest estava format per tres vies espirituals, segons Melquíades Andrés Martín⁷⁴ aquestes vies eren un camí segur i complet per arribar a la unió amb Déu, i eren conegudes com via purgativa, via il·luminativa i via unitiva. Aquesta idea de les vies per apropar-se a Déu sorgiren en els autors espirituals del segle XVI. La finalitat és que l'ànima s'uneixi a Déu per amor. Una primera via purgativa, on la dona reconeixia que no era res, suposava un inici del pas cap a l'espiritualitat, els primers passos ascendants de l'ànima a Déu, durant aquesta via es procedeix a abandonar els vicis i conformar la seva vida amb la de Crist a través de les virtuts.⁷⁵ En aquesta etapa domina la passió de Crist, meditar sobre la mateixa ajuda en aquest camí cap a Déu, les eines de tortura que va sofrit ell mateix en la Creu són aplicades per moltes d'aquestes religioses sobre el seu propi cos, i fins i tot el dejú en molts casos, pautes que s'han de seguir per aconseguir fer-se perdonar per tots els pecats i vicis que han sofert i tingut al llarg de la seva vida anterior. En el cas de Mariana aquesta via purgativa tingué lloc durant tres anys de la seva vida, segons ella explica va estar durant tot aquest temps plorant, fent moltes penitències i dejunis:

En estos tres años que yo llore tanto no solo me contente en llorar, si no en asser muchísimas penitencias...yo aiunava todos los días, los viernes a pan i agua. Una cuaresma como iervas, no comía carne en carnaval, toda iba llena de cilicios, todos los días me dava una disciplina, i los viernes de sangr. Estava algunos días estendida sobre la cruz tres oras, i también estava tiempo esa cruz en la pared de pie, un pie sobre otro. Desia la letanía de María Santísima todos los días con las manos en las rodillas i las noches que estava sola, i eran muchas i las más, dormia

⁷³ Zaragoza Gómez, "Historiar les protagonistes absents. La poesia..."

⁷⁴ Melquíades Andrés Martín, *Los recogidos. Nueva visión de la mística española (1500-1700)* Fundación Universitaria española, Madrid, 1976

⁷⁵ Andrés Martín, *Los recogidos. Nueva visión...*

en tierra desnuda sin cabecera i después por orden del confesor sobre una arca también desnuda... (f. 6v)

La segona via seria la via il·luminativa, aquesta està molt unida a l'anterior, és un camí de meditació on està sempre present la creu i el sofriment que Crist va patir en la mateixa. El fet de que es passin gran part del dia meditant fa que comencin a aparèixer les visions, com escriu Mariana en la seva autobiografia, passats aquests tres anys de recolliment Déu comença a estar present en diversos moments del dia, en tot el que fa, passa a ser el seu mestre, en allò que es podria considerar un procés d'aprenentatge. Així descriu Mariana com comença a veure a Déu:

Así como empese aser oración, comenso Dios a deixarse ver delante de mi alma, a todas las partes que io iba siempre lo llevaba delante, si iba a la Fuente allí se me representava, quando iba por las calles siempre lo llevaba delante i quando iba a lorno lo mismo. (f. 7r)

Unas veces se me presentava en el paso como le avian asotado, este paso era más freqüente i me estava manifestado i me desia: mirame i veras como estoi atado i sujeto a esta columna, resibiendo tantos asotes i tantos golpes en mi espalda asiendome saltar la carne a pedasos i me repetia tantas veces esto: mira io aquí atado a esta columna, i tu tan suelta i desenfrenada, ofendiendome sin atender a quien era el ofendido. (f. 8v)

I finalment la via unitiva o contemplativa es considerada l'últim camí de l'espiritualitat, ja es pot sentir plenament unida a Déu, la contemplació del mateix en aquest moment és ja directa. Mariana comença a sentir que la seva vida ha canviat, l'ànima es troba en una altre estat:

...pasado todo este tiempo en que io avia llorado tanto, i avia echo tanta penitencia, parese que mi alma avia pasado a otro estado, por que mis llàgrimes se acabaron i todas las penitencias me quitaron; pero mis Trabajos siempre continuaron i muchísimas tribulaciones i persecuciones de las gentes... (f. 11r)

Al llarg d'aques procés d'aproximació a Déu d'aquestes religioses, beates, o simplement dones, com Mariana, que a pesar de la seva vida de parella i fills, volen estar més properes a Déu, estan sempre presents les visions, la majoria d'elles puntuals, representen un pas més enllà en la relació amb Déu, èxtasis, el sofriment de Jesús, la

creu com element que sosté l'edifici espiritual i per tant les acompanya tota la vida religiosa, segons Mariana la creu va unida a l'amor a Déu amb ella neix l'amor i creix:

...o cruz i quan apresiabile eres por los bienes que acarreias a las almas, o cruz i que copiar de gracias resiben las almas que gustoses se abrasan en ella, o dichosa cruz i quanto tiene meresido la cruz que por ella se abrieron las puertas del cielo, la cruz es quien a llevado tantos mártires a la gloria, la cruz es quien a santificado a tantas almas i las a llevado a la posecion de la gloria, la cruz es quien a llevado tantas vírgenes a gosar de su Dios en el reino de los cielos, la cruz es quien llena de gracias i virtudes a los justos de la tierra i ella es quien sostiene a los pecadores, en suma la cruz es quien a probado el reino de los cielos... (f. 164v)

En les autobiografies per mandat trobem relatat aquest camí cap a Déu, les penitències i mortificacions del cos i de l'esperit, dejunis, privacions, i tota una sèrie de càstigs físics que es produïxen les religiose a fi de salvar la seva ànima de tot pecat.

Aquest camí cap a l'espiritualitat suposa una clara evolució d'aquestes dones, partint d'un món terrenal on hi ha una relació constant amb la gent, a partir de les missions que els encarrega Déu d'ajudar als pecadors a salvar les seves ànimes i apropar-se més a Déu com feren elles. Un cop arriben a la tercera via, la relació amb el món terrenal queda quasi bé eliminada, passant a tenir una relació clarament espiritual amb Déu, dedicant la major part del dia a l'oració i les converses de l'ànima amb Déu fins al moment de les noces espirituals, on aquesta relació ja és plena. Això es veu molt bé en l'autobiografia que va escriure Mariana Cuñat, gran part de la mateixa ens narra aquest camí espiritual on la relació amb el món terrenal està present. En ella ens explica com Déu li demana que l'ajudi a salvar les ànimes pecadores i apropar-les a ell, així com ja hem anat relatant Mariana té una relació constant amb el seu voltant. Però en un moment determinat del relat deixa de parlar del món terrenal i sols manté i escriu una relació espiritual plena amb Déu, les converses que aquest té amb la seva ànima i els temors que aquesta té de poder-li fallar, però ja no nomena cap relació amb les persones del seu voltant.

Un altre tema molt recurrent que trobem en aquestes autobiografies religioses escrites al llarg de l'Edat Moderna i que també apareix en Mariana Cuñat, relacionat amb aquest camí espiritual cap a Déu, és el purgatori.

Moltes de les ànimes dels difunts per als quals resa Mariana passen pel camí del purgatori abans d'arribar al món celestial i descansar al costat de Déu, aquestes ànimes

en molts dels casos li demanen a Mariana que les ajudi en aquest impàs, com és el cas de l'ànima de Francisco Pascual, advocat de Xàtiva:

... se me manifestó algunas veces i me desia lo mucho que padesia i que rogase a Dios para que aceptase todo quanot se asia por su alma por que si no su purgatorio sería mui largo... (f. 67r)

Un altre fet que mostra a aquestes religioses que estan en el bon camí cap a l'espiritualitat plena i ja molt propera a ella és l'aparició en les seves visions de la Santíssima Trinitat, a Mariana Cuñat li parlen el pare, el fill i l'esperit sant, cadascun d'ells aportant-li la seva pròpia sabiesa:

Manifiestas estas tres personas a mi alma, abla el padre de su poder, abla el hijo de su sabedoria, abla el espiritu santo de su amor. Todas las tres ablan cada una por su derecho, i le dicen a mi alma: todas las tres queremos estar unidas contigo, i dice el padre: te quiero partesipar mi poder, dixo el hijo: te quiero partesipar mi sabedoria, dixo el espiritu santo: te quiero partesipar mi amor, i dijeron las tres divines personas: somos las tres tan presisas i necesarias para la salvación de ti i de todas las almas que si una se faltara no podrías aconseguir el fin para que eres criada... (f. 88v)

El donar-li a conèixer el misteri de la Santíssima Trinitat és un fet molt important, mostra la gran estimació que té Déu cap a ella, ja que no tothom es coneixedor d'aquest misteri. L'amor que té Déu cap a Mariana arriba a la plenitud amb el relat de la visió de la Santíssima Trinitat, unint-los cada cop més. Així li fa saber Déu en una de les seves manifestacions:

I que más misericordia puedo aserte que manifestarte el misterio de la beiatissima Trinidad. Esto si que es mui grande misericordia i particular entre las otras manifestaciones, pues es la que te a dejado más adorada de vertudes i más abundante te a llenado i multiplicado la paz, la quietud i un amor i dulzura más espiritualizada uniéndote más finalmente conmigo i te a dejado esta manifestación llena de misericordia. (f. 101r, 102v)

Totes aquestes relacions que tenen les ànimes de les religioses amb Déu són una aproximació d'aquestes al camí de l'espiritualitat, a través d'aquestes visions i temptacions que pateixen al llarg de dit camí van aconseguint transformar la seva vida

terrenal en una vida espiritual plena. L'objectiu de totes aquestes dones és arribar a dedicar la seva vida plenament a l'oració i a Déu, i aconseguir el seu perdó pels pecats comesos al llarg de la seva vida per a poder descansar finalment en el cel al seu costat.

4.3.1.- Déu

... antes de tu creiacion ia tenia dispuesto i preparado todo lo que se avia de obrar en tí. I mi alma estava tan admirada de ver estas manifestacions de su Dios que no sabia lo que le sucedía. Y como Dios mirava a mi alma asi como transtornada le desia buen ánimo que io no te dexare, siempre estaré contigo, tu siguem por los passos de la cruz, por ella as de venir al cielo, te quiero toda a mi. (f. 61r)

Amb aquestes paraules Déu vol fer-li saber que a pesar de la vida pecadora que havia dut Mariana fins als 29 anys ell sempre havia confiat en ella com part de la seva família, Mariana sempre estaria al seu costat. L'objectiu de la seva creació fou que ajudés a Déu a salvar les ànimes pecadores, va fer-la una jove pecadora perquè així podria entendre millor a les persones i les podria ajudar a salvar la seva ànima: *Quantos motivos e tenido para echarte al infierno i no lo echo antes...* (f. 98v). Passar d'una vida pecadora a una vida plena d'amor a Déu suposà per a Mariana Cuñat, segons ens relata, moments de patiment interior, l'enemic en forma de temptació i pecat està sempre present i ha de buscar en el seu interior la protecció de Déu per evitar caure de nou en el pecat. És tan fort d'amor que té cap a Déu i la por de fallar-li que fins i tot en certs moments queia malalta, necessitava no alçar-se del llit, sols per anar a combregar, i tampoc menjava:

... i siempre me estava muriendo a esta vista por el amor tan fuerte, que se me ensendia, estuviese en el retiro u en público. Me precisava estar en cama, no podia comer, i a veces estando en cama enferma, mi confesor me mandava levantar, para que fuera a comulgar, le obedesia i acabando me bolvia a la cama, mui enferma por el amor. (f. 16v)

Des del primer moment Déu li fa saber que està en la terra per a salvar les ànimes pecadores i ajudar-les a arribar al cel. Li mostra les misèries de les criatures terrenals a fi de que pregui per elles i les ajudi en la seva conversió cap a una vida lliure de pecat i més propera a ell, com li ha passat a ella, que ha aconseguit lliurar-se del pecat i viure la fe al costat de Déu. Aquesta idea està present en moltes de les beates o

dones religioses, en els seus relats o les biografies escrites pels seus confessors la remarquen molts cops aquesta idea; així la beata Luisa Zaragoza va rebre el mandat diví de predicar i exhortar a tots els que vivien una vida allunyada de la religió⁷⁶. Però no sols li demana que ajudi a les criatures terrenals, que són la majoria i que viuen oblidats de l'amor a Déu, sinó que també li demana en algun moment que resi pels membres de l'Església, perquè per molt que estiguin al servei de Déu, la majoria d'ells viuen una guerra constant entre l'amor a Déu i el món. En tot moment Mariana mostra el gran amor que li té Déu i la confiança plena que l'ajudarà a salvar a totes les ànimes pecadores.

L'amor cap a Déu va creixent així com la relació de l'ànima de Mariana amb ell, però ella sempre es considera una pecadora indigna d'aquest amor. Quan Déu li fa saber que la seva feina en la terra és ajudar a les ànimes pecadores ella no pot entendre que l'hagi escollit a ella la més pecadora de totes les ànimes terrenals, considera que ella es mereix el càstig més gran per tots els pecats que ha fet al llarg de la seva vida. Així li fa saber:

... con todo mi alma acudía a sus pies i les suplicó con mucha umildad que tuviera piedad i misericordia de sus criaturas i de mi que la tuviera más que era más mala que todas, era mucho lo que io clamava por su Piedad io le desia que si avia de castigar que fuera io la primera que lo tenía más meresido por mis pecados...

(f. 172v)

Aquesta idea de dona pecadora està present en tota l'autobiografia que escriu Mariana, ella no oblida mai la vida que ha dut i al llarg del relat la va recordant, la por a caure de nou en una vida de pecat i defraudar a Déu la trobem en totes les seves reflexions. Està present també en moltes de les biografies religioses, això per a elles és un turment que els impedeix gaudir d'una pau espiritual plena. Un exemple d'això el trobem també en la beata Francisca Llopis,⁷⁷ aquesta té constantment temors d'haver ofès a Déu que li provoquen una inseguretad, cosa que li recriminava el seu confessor que considerava que aquesta por li feia més mal que bé perquè no l'ajudava a arribar a la pau espiritual plena.

Déu la prepara i l'ensenya a viure per sempre més al seu costat i sota la seva voluntat. Entre els dos va sorgint una relació cada vegada més profunda.

⁷⁶ Pons i Fuster, "Mujeres espirituales, modelos de vida tradicionales para las mujeres valencianas en la primera mitad del siglo XVIII. El ejemplo de Luisa Zaragoza (1647-1727)"...

⁷⁷ Francisco Pons Fuster, "Francisca Llopis. Una maestra espiritual franciscana" (en premsa)

A llegado mi alma a tal estado que ia no le acomoda conoser i amar a su Dios con tanta confucion de entendimiento, si no que le vienen unas ancias de ver a su Dios cara a cara i de gosarle para siempre. (f. 75r)

El futur que li té preparat Déu i que li fa saber a Mariana és la santedat, ... *yo te quiero santa i te quiero venerada en los altares* (f. 43r). Però arribar a la santedat no és un camí fàcil en més d'una ocasió perd tota esperança i les forces li flaquegen, narra que és un camí escabrós i ple de dificultats i de contradiccions per a l'ànima, però la presència de Déu cridant-la en tot moment li dóna forces per a continuar o intentar-ho de nou. Molts cops compara aquest camí espiritual amb coses terrenals, com escalar una muntanya a navegar per un riu.

... el seguir a Jesuchristo por el camino de la cruz haze lo mismo que haze un ombre que se determina subir a la cumbre de un monte mui elevado i escabroso, descargado se pone al pie del monte lleno de admiración pareciéndole como imposible el poder subir a dicho monte, pero como la necesidad le precisa se anima i determinase a sobir. (f. 220v)

Al llarg d'aquest camí cap a Déu, com ja hem comentat, les visions eren una constant. En el cas de Mariana Cuñat aquestes també estan presents, al llarg de la seva autobiografia ens en narra moltes. Són visions de diferents tipus, en algunes d'elles la religiosa, en aquest cas Mariana, viatja per diferents llocs, d'altres són visions que afecten al cos de la religiosa a través de tortures físiques, o són situacions plenament espirituals, on estan presents diversos sants i santes que la protegeixen. Un cop en una d'aquestes visions Déu va dur a Mariana a visitar diferents pobles i ciutats per veure com vivia la gent apartada del seu amor:

Me llevaba Dios en visión a las ciudades i pueblos, i me asia ver lo olvidadas que veían las gentes de su Dios, como le ofendían los ombres i las mugeres en los retiros, como ivan otros procurando sus intereses con robos i otras males ideas en su ofensa, i al mismo tiempo me desia: mira quan apartados andan de la verdad, mira que es mucho lo que me ofenden, mira que ellos nomás se buscant asi, i en nada me buscant a mi, mira que algun día se veran apartados de mi para siempre, mira que ellos estan siegos, i quando se despertaran se veran en los infiernos: ruégame por ellos. (f. 20v)

Si parlem de les visions relacionades amb el patiment físic, també Mariana Cuñat narra en la seva autobiografia aquest tipus de patiment en més d'una ocasió, com en aquest cas on el cos de la dona va sofrir diverses tortures, sempre a fi de salvar l'ànima pecadora:

Muchas veces me ponía Dios unas visiones delante de mi alma com era una oguera mui grande en que me avia de meter, i me la asia ver Dios tan vivamente, que me asia presente las penas que io avia de padecer por la fuerza del fuego. Yo con todo atropellava por esto, i me abrasava con todas las penas que Dios me quisiese enviar. Otras veses me ponía otra visión como era la de un cortante, io me entregava en sus manos para que me isiera pedasos i parese que estava sintiendo las amargures de los pedasos que me seugravan que cortava de mi cuerpo. (f. 21r)

Moltes d'aquestes visions espirituals les experimentava després de prendre la comunió, com moltes de les dones religioses i beates d'aquells temps, serà el cas també de Francisca Llopis, que anava com Mariana Cuñat tots els dies a l'església a combregar i escoltar missa, i després es retirava a una capella on es comunicava amb el Senyor.⁷⁸ Aquest era un moment íntim entre aquestes dones i Déu. Era tan forta la relació de la seva ànima amb Déu que el cos es quedava paralizat, en molts d'aquests moment de recolliment Mariana Cuñat, com ens fa saber, es quedava estàtica durant hores en l'església, moment que aprofitava la seva ànima per mantenir una relació més estreta amb Déu. Altres cops sofria moments en els quals encara que estigués pel carrer o a casa fent la vida quotidiana, era com si contemplés la mateixa d'un lloc molt llunyà:

Que puso Dios mi alma en otro estado por que Dios llamava a mi alma i la ponía en tanto recogimiento i quietud como si estuviera en un desierto aun que estava en medio del mundo. Me veia mui lejos de todos, mui separada de todo, i aun de los mismosijos i marido: iva por las calles, mirava las personas con una estrañsea grande, me parèsia que el mundo se avia mudado, pero que quietud, que pas, que alegria resebia mi alma de su Dios. (f. 34v)

L'ànima sofreix al llarg de l'aproximació a Déu tots els sacrificis que va sofrir Jesús abans de la crucifixió i com ell pateix per poder arribar a col·locar-se al costat de Déu, també li col·loca Déu una corona d'espines i la llaga del costat, dient-li que amb

⁷⁸ Pons i Fuster, "Francisca Llopis. Una maestra espiritual franciscana"...

tot aquest sofriment arribarà a entendre tot el que Déu l'estima. I com Jesús serà la seva ànima crucificada:

... mira aquí juntamente conmigo en esta cruz as de ser crucificada i as de espirar cuntamente conmigo, esto es as de espirar para el mundo: ya los clavos con que queda enclavada quedando incluidas todas las cosas que el mundo da de si les pondré tres nombres que son umilad, caraidad i conformidad en mi voluntad enclavada con estos tres clavos resebiras del primero conocimiento propio de que eres la misma nada que es una umildad profunda, del segundo una caridad ardiente, del tercero una conformidad en mi voluntad sin poder deseiar más que lo que io deseo. (f. 69r)

La separació de l'ànima i el cos és una constant en el relat que ens fa Mariana sobre la seva vida espiritual, tant que fins i tot en un moment narra que algunes vegades si no podia anar a l'església a pregar per la salvació de les ànimes, perquè les feines de casa la tenien tan ocupada, el cos es quedava en casa fent dites feines i l'ànima anava a l'església a pregar.

Aquesta relació de la seva ànima amb Déu la fa a través d'un camí espiritual, és una relació de parella, una substitució de la parella de Mariana Cuñat i el seu marit, on ella no és feliç, per una parella espiritual entre la seva ànima i Déu on arriba a la felicitat plena. Aquesta relació de parella la narra Mariana en la seva autobiografia com una relació d'amor quasi bé terrenal, un amor que ella mai no ha trobat en el seu marit i que experimenta al costat de Nostre Senyor. Això no és un fet que passi sols en la vida de Mariana Cuñat, moltes religioses o beates van viure aquesta relació amorosa entre la seva ànima i Déu, com indica Francisco Pons⁷⁹ era un tema recurrent en totes les biografies de dones beates, totes elles decidiren en un moment o altre de la seva vida consagrar-se a Déu com esposes seves i totes elles van rebre senyals de dits esposoris. Una relació que s'inicia amb una aproximació, passa per una declaració plena d'amor, on fins i tot estan presents els regals que un home enamorat fa a la seva dona, passejos per llocs idíl·lics, abraçades, qualsevol declaració d'amor terrenal traspasada a un món espiritual i acaba amb uns desposoris espirituals. També la beata Francisca Llopis tenia una relació amb Déu on aquest li mostrava la seva estima i el seu amor com a espòs.⁸⁰

⁷⁹ Francisco Pons i Fuster, "Un jesuita y una beata. La "milagrosa" relación del jesuita Blas Antonio Cazorla y la beata Gerónima Dolz", (en premsa).

⁸⁰ Pons i Fuster, "Francisca Llopis. Una maestra espiritual franciscana"....

Així narra en la seva autobiografia Mariana Cuñat la relació amorosa que aquesta tingué amb Déu:

... en una conversación continuada asiendose muchos agasacos i cologios, i con muchos abrasos amorosos i cariñosos de todo amor, queriéndose el uno para el uno i el otro para el otro, es desir que toda la delicia tenia mi alma en su Dios i Dios la tenía en mi alma. Aora que conosimiento dava allí Dios a mi alma disiendole que él era el dios de la verdad i que nunca se mudava si que permanesia en un mismo ser, i fiel amante que la amava de todo corazón i sin ningun interés... (f. 36v)

En moltes de les converses que tenia Déu amb la seva ànima en l'església després de rebre la comunió, aquest li feia saber el gran amor que tenia cap a ella, i el molt que s'estimaven els dos. Li agafava de la mà i li donava abraçades molt amoroses per a mostrar-li el gran amor que li tenia i a través dels mateixos volia mostrar-li que seria seva per a sempre, així com ell d'ella. En aquests relats amorosos el jardí apareix sempre com un espai per a l'ànima i Déu, és el màxim on ella pot aspirar a arribar de manera espiritual al costat de Déu. Els passejos pel jardí són una metàfora del paradís que utilitzen moltes de les religioses, sobre tot les beates en els seus escrits.⁸¹ En el cas de Mariana Cuñat, aquesta també relata la presència del jardí en la seva relació amorosa amb Déu, ens parla d'un jardí ple de flors on cada flor té en el seu interior una creu, que li fa sentir que es troba en el cel:

En una ocasió llevó Dios a mi alma a un jardín, mui delicioso por aver muchas variedades de flores, era tan ermoso este jardín i tan divertido por las armoniosas flores que paresia el cielo, i que modo de recreiarse el amada con su amado. El amado iba enseñándole todas las flores de este jardín, i el mejor adorno i mui asensial era que en cada flor avia una cruz. (f. 125r)

Al llarg d'aquesta relació amorosa que mantenen l'ànima de Mariana Cuñat i Déu, aquest li fa diversos regals, es poden considerar relíquies en forma de joies, tot en un context imaginari. Un dels regals que li fa Déu a l'ànima de Mariana és un anell, per a reafirmar la seva relació de parella, com ell mateix li diu i segons Mariana ens narra:

Y en señal de que quedamos desposados aquí tienes este anillo que es de grande valor, por que io le he compuesto de una porción de mi sangre, aquí le tienes

⁸¹ Francisco Pons i Fuster remarca aquest tema en els seus estudis relacionats amb les beates valencianes, és un fet que ha trobat molt present en molts dels escrits de les mateixes que ha estudiat.

depositado en tu corazón para que las boras que io obre en tu alma vaian mesclades con esta sangre i seian de grande valor para la conuersion de los pecadores i aliuo para las almas del purgatorio. (f. 58v)

Tots aquest regals que rep Mariana són sempre de gran valor, a més de l'anell, també ens parla d'un vestit blanc, senyal de puresa, tot ell ple de pedres precioses que segons Déu li fa saber són les seves virtuts. Una cadena d'or de molt valor, segons diu, a través de la qual quedaran totes les ànimes lligades al cor de Mariana i a Déu. També la beata Gerónima Dolz va rebre un anell com a regal de Déu i reafirmació de la seva unió, ens narra que el va trobar un dia sota el seu coixí.⁸²

Finalment aquesta relació amorosa acaba amb uns desposoris espirituals, moltes religioses relaten aquest fet en els seus escrits. L'estat religiós era considerat per a moltes dones en aquella època el més perfecte per aquests desposoris, la dona quedava unida a Déu i el prenia com espòs.⁸³ Segons Francisco Pons era un matrimoni que les feia sentir esposes de Crist i les duia a desenvolupar un llenguatge com el que podria dur una parella d'enamorats, gran quantitat de col·loquis amorosos.⁸⁴ Així aquesta relació d'enamorats i desposoris espirituals la trobem els estudis realitzats per Pons i Fuster de les beates valencianes, com el cas de Francisca Llopis on en la seva biografia de la qual es narren els abraços que es feien entre els dos, els retrets amorosos, un gran amor que acabava en uns desposoris en aquest cas resposta a una virginitat entregada a Déu, o el cas de Luisa Zaragoza, que com Mariana, a pesar d'haver perdut la seva virginitat, ja que era una dona casada, també es proclamà esposa de Déu amb una relació d'enamorats.⁸⁵

En la iconografia d'aquestes noces espirituals es representa a Jesús col·locant l'anell en la mà de l'esposa, aquesta apareix vestida amb l'hàbit de la seva congregació i al voltant diversos sants i àngels músics que acompanyen a la parella. Hi ha representacions on Jesús està representat com un infant en braços de la Verge, com és el cas de les noces espirituals de Santa Caterina de Sena.

⁸² Pons i Fuster, "Un jesuita y una beata. La "milagrosa" relación..."

⁸³ Margarita Torremocha Hernández: "Modelos de espiritualidad barroca "De la que tomó estado matrimonial", *El alma de las mujeres. Ámbitos de espiritualidad femenina en la modernidad (siglos XVI-XVIII)*; Javier Burrieza Sánchez (Ed.) Universidad de Valladolid, 2015, pp. 181-210.

⁸⁴ Pons i Fuster, "Modelos de mujeres espirituales. El ejemplo de las beatas valencianas y su evolución histórica"...

⁸⁵ Pons i Fuster, "Modelos de mujeres espirituales. El ejemplode las beatas valencianas y su evolución histórica"...

Mariana Cuñat narra en la seva autobiografia com es va produir aquest esdeveniment on estigueren presents a més d'ella i Deu la Verge, Sant Josep, Santa Gertrudis, Santa Caterina de Sena, l'àngel Sant Miquel i Sant Joan Baptista. Aquest fet es va produir en el més secret interior de Mariana i ella anava vestida com li demanà Déu amb l'hàbit de monja franciscana.

... dijole mi amante Jesus a mi alma: esposa mía vamos a celebrar nuestro matrimonio espiritual, pero antes vistieronle a mi alma el abito de monja san Josef le puso la tuna, la Virgen el ábito i santa Gertrudis el velo escapulario i cordon, i mi esposo Jesuchristo me dio la bendigcion i me enteligencio como avia de ser verdadera esposa suia, acto continuo fue el desposorio tomaronse de la mano Nuestro Señor i mi alma i pusole el esposo a su esposa el anillo en el dedo...

(f. 282v, 283r)

Les noces són una recreació en el relat de Mariana d'un casament realitzat per dues persones terrenals, amb tots els detalls:

... pero que unión el esposo en su esposa, pero que agasajos entre los dos, que carisias, que amores, que coloquios, que abrazos tan íntimos, que dos amantes tan finísimos i con que abitacion se celebraron las bodes i que bodes tan espléndidas i tan abundantes, i que manjares tan esquisitos i que lugar tan delicioso, tan ancho i tan lleno de felicidad... (f. 283r, 284v)

A pesar d'aquesta unió plena que aconsegueix Mariana amb Déu sempre li queda el dubte de si és una dona mereixedora de tant amor i si té dret a estar al costat del seu espòs per sempre més. La por a perdre a Déu i el seu amor està present en Mariana fins al final del relat tot i que aquest li diu en tot moment que no el perdrà mai si segueix pel camí de la fe i li és fidel, però les temptacions del dimoni no deixen d'apareixer i això fa desconfiar a Mariana d'ella mateixa encara que des que es casà amb Déu el dimoni i la resta d'enemics ja no poden arribar a ella.

Com podem apreciar en el relat que ens fa Mariana Cuñat de la seva vida, gran part d'aquesta la dedicà a l'oració i a la contemplació espiritual, cosa qüestionada en aquells anys per l'ortodòxia, si aquells que la practicaven eren persones no

eclesiàstiques i més encara si eren dones les que s'hi dedicaven a això, ja que hi havia certa por al sorgiment de moviments heterodoxes.⁸⁶

4.3.2.- El dimoni

El dimoni és un personatge que sempre està present en la vida de les religioses i beates, per tant el trobem en les vides, sobretot en la majoria de les escrites al llarg del segle XVIII, no tan present en els textos del segle XVI i XVII. Segons interpreta el professor Pons i Fuster, és com si els biògrafs del segle XVIII volguessin d'alguna manera reforçar la seva presència com una figura pedagògica que s'havia de transmetre a les dones d'aquella societat, una figura que provocava certa por a aquelles dones i això ajudava a que la seva espiritualitat i vocació fossin més fortes.⁸⁷ Les beates estudiades per Pons i Fuster que visqueren en el segle XVIII tenen molt present al dimoni en la seva vida, com passa amb Luisa Zaragoza o Gerònima Dolz, també és el cas de Sor Gertrudis López estudiada per Fernando Durán, i de la pròpia Mariana Cuñat. En les autobiografies el dimoni serveix sempre per a escenificar i donar veu a les pors i les angúnies interiors; cal protegir-se d'ell per a salvar la puresa i l'espiritualitat. Per vèncer aquestes temptacions del dimoni havien de realitzar durs sacrificis personals. Totes les religioses estan en molts moments de la seva vida temptades pel dimoni i el pecat i això els provoca una angoixa que no les deixa viure.

Ara bé, podem apreciar en les autobiografies i biografies religioses femenines que no totes les dones es relacionen de la mateixa manera amb el dimoni. Les temptacions que aquest els provoca en algunes d'aquestes religioses no es produeixen de manera constant, sinó que es tallen durant llargues temporades. En altres d'aquestes religioses les temptacions estan presents al llarg de la seva vida, com és el cas de Mariana Cuñat que viu sempre voltada de les temptacions que el dimoni li presenta. Des dels inicis de la seva autobiografia religiosa la presència del dimoni és una constant. Ella sempre s'ha considerat una dona pecadora i per molt que Déu la vulgui al seu costat la por a tornar a pecar està sempre present: d'aquí la figura constat del dimoni com a temptació.

⁸⁶ Pons i Fuster, "Francisca Llopis. Una maestra espiritual franciscana"...

⁸⁷ Pons i Fuster, "Un jesuïta y una beata. La "milagrosa" relación del Jesuita Blas Antonio Cazorla y la beata Gerònima Dolz"...

El dimoni pot presentar-se sota diverses formes, molts cops formes terribles, com és el cas de Gerónima Dolz, en l'autobiografia de la qual la presència del dimoni és abundant: se li representa en forma de tigres, ossos, dracs, ratolins que la mossegaven i feien ferides, també altres cops en forma humana que li pegava de manera violenta.⁸⁸ També Luisa Zaragoza patí des de molt petita la molèstia del dimoni de manera molt agressiva.⁸⁹

En el cas de Mariana Cuñat el dimoni no es presenta de cap manera física, sols li parla, però en cap moment ens fa ella cap descripció d'aquesta figura. Però sí el trobem, com ja hem dit, present al llarg de tota la narració. En els moments narrats d'abandó del seu confessor i de Déu, la presència del dimoni i les seves temptacions és més intensa i constant:

Al mismo tiempo que guera me asia el demonio, que tentaciones tan fuertes! Que representaciones de cosas del mundo, para que me lo dexara todo! Me dexia el demonio que io no podía vivir de quel modo, perséguida de las gentes, desamparada de mi confesor i que asta las personas devotas, mis conocidas, me avian dexado: así me entregara otra ves al mundo, i lo pasaría mejor, i aun que no más fuera por dar pesar a mi confesor era presiso que lo dejara todo. (f 18v; f19r)

Fins i tot fa responsable al dimoni en certa manera del mal viure que té a casa seva: *...al mismo tiempo el demonio no dejava piedra por tocar en mi casa, siempre estavamos en contradiciones...* (f 146v)

El dimoni intenta apoderar-se d'ella però en el seu interior sempre hi ha la figura de Déu que està present i vigilant i per tant mai arriba a caure en les temptacions del pecat:

...el demonio quando tocava a las puertas de mi corazón con arte fisiosos ardidés para ver como entrar i llevarse el tesoro que ai escondido en mi interior, pero las tanqas son Fuertes por que el ángel está a la puerta i no le deja entrar i se queda rabiando pero sin cansarse vuelve a forseiar i por permisión de Dios abrele el ángel la puerta pero como el rei i su corte están en el Palacio más escondida que es el alma i su Dios en dicho Palacio no puede el demonio poner la mano en el tesoro escondido... (f. 168v; f. 169r)

⁸⁸ Pons i Fuster, "Un jesuita y una beata. La "milagrosa" relación del Jesuita Blas Antonio Cazorla y la beata Gerónima Dolz"...

⁸⁹ Pons i Fuster, "Modelos de mujeres espirituales. El ejemplo de las beatas valencianas: su evolución histórica"...

Mariana ens narra que en tot moment Déu li diu que per molt a prop d'ell que estigui, que ja sigui la seva esposa i es trobi al seu costat, sempre ha de tenir present que les temptacions del dimoni i de la carn no l'abandonaran mai. Aquestes estaran presents fins la mort; no pot relaxar-se en cap moment perquè el perill de caure en mans del dimoni i de la pròpia carn està sempre al voltant. Tanmateix li fa saber que estant al seu costat tot ho pot, per molt que el dimoni intenti tot tipus de tretes per a fer-la caure en el pecat la presència de Déu és força suficient per a que Mariana no es deixi convèncer i caure de nou en el pecat:

... a fin de perederte él se valdrá de muchas mañas i trazas para que vuelvas a caer en sus manos pero tu sin fatigarte lo tienesvensido por que aun que es el más astuto, es el más fácil de vencer no exiendole en ninguna cosa i no tan solamente no creendole si no no escuchándole... (f. 218v)

Les tretes del dimoni són molt grans, no vol perdre en cap moment a les ànimes i per tant ataca sempre en la manera que sap que pot fer més mal o captar millor a l'ànima pecadora. En el cas de Mariana, aquesta, segons el seu relat, va dur fins prou entrada en anys una vida pecadora de festa i ball, i el dimoni aprofita aquest fet per a temptar-la, intenta fer-li veure que la vida de festa és molt millor que la vida espiritual, que sempre serà més feliç i viurà millor anant a ballar que tancada a casa resant. Li vol fer veure que faci el que faci durant la vida, aquesta és molt llarga i al final es salvarà, per tant què millor que viure feliç. Però la presència constant de Déu l'ajuda sempre a no tornar a la vida pecadora:

... i le dize mira alma tu puedes mui bien estar en el mundo disfruta de sus cosas i salvate, pues tu sabes quan larga es tu vida, i tan aperrenda vida has de llevar tan largo tiempo. Eso es una simpleza, vivir de ese modo, qualquier modo si te has de salvar lo mismo te salvarás viviendo como vives que disfrutando de las cosas del mundo y asi buelvete otra vez a tus amores pasados, a tus gustos i placeres, lo pasavas con alegria i contento i con menos trabajos ... (f. 223r)

En cert moment del relat ens parla d'enemics que la fan sofrir, però no ens especifica com són ni qui són, sols que aquests li castiguen el cos, no la deixen descansar ni de dia ni de nit, turmentant-la en tot moment: només el confort que li

donava Déu l'ajudava a seguir endavant. Aquests enemics fins i tot li feien que parlés malament de Déu i la seva ànima patia en veure aquestes reaccions del seu cos:

...unos días investían mi cuerpo i lapretavan de tal modo como si le pudiesen en una presa; otros le investían levantándolo de tierra i tirándolo otra ves en tierra, pero que rigor de castigo. Movido de su ira i su rabia estaban enpeñados en cavar mi vida, pues durava este castigo algunos días, tres o quatro oras al día, echandome unos baquetazos que me quedava así como muerta. Al último me dejavan tan aporreada que solo el confortarme Dios me podía tener en pie. (f. 117r)

...los enemigos me asian aboreser tanto a Dios contra mi voluntad me asian proferir palabras mui indignes i mui males contra Dios i contra la Virgen. entre otras palabras males desia estas: que eran unos falsos, embusteros i que estaban engañando a todo el mundo, i que a mi ia no me engañarían más, que bastante me avian engañado... (f. 118v)

Però no sols la figura del dimoni tempta a Mariana al llarg de la seva vida sinó que ens parla, sobretot al final del relat, de les temptacions que li provoca l'amor propi, present sempre en la seva vida. Aquest amor propi que ens anomena constantment a partir de cert moment es un procés de la seva ment, ella té, malgrat estar tan propera a Déu, moments de feblesa i dubtes sobre les seves creences i la seva manera d'actuar, no està del tot convençuda del que li està passant. Una part de Mariana segueix estant molt present en la vida terrenal, ja que mai arriba a trencar del tot amb ella, com ja hem comentat no va prendre mai els hàbits de religiosa, sinó que va seguir vivint com una dona de carrer. Aquesta presència tan constant del món terrenal i la possibilitat de caure de nou en el pecat seria allò que ella interpreta com amor propi.

... el demonio no pierde tiempo ni menos las confianzas, siempre esforsandose ara perderla el se vale del amor propio para que se mescle en las buenas obres i al paso que el alma se va reconcentrando con su Dios el amor propio también se va ocultando siempre tras del alma para aserle creer lo bueno por lo malo o lo malo por lo bueno... (f. 234v)

Aquesta presència de l'amor propi no és sols una constant en la vida de Mariana, altres religioses parlen també d'aquesta presència que les provoca a caure de nou en una vida de pecat, és una temptació molt forta que està present al llarg de la vida d'aquestes dones.

Per poder suportar i lluitar contra les temptacions del dimoni i la presència constant de l'amor propi l'ànima té l'ajuda de Déu, però i la Mariana terrenal? Aquí juga un paper important el confessor o director espiritual, aquest ha d'estar preparat per a poder ajudar a fer front a les temptacions del dimoni. L'objectiu del dimoni és prendre-li les ànimes a Nostre Senyor i un confessor ben instruït sempre serà una bona ajuda.

... pues con estas i semejantes astucias intenta el demonio quitarle las almas a Nuestro Dios i Señor i por esto es tan preciso i necesario que los directores esten bien instruidos i enterados en todo lo que les pueda suceder en el camino de la perfección para poderlas librar de semejantes peligros... (f. 239r)

4.3.3.- La Verge

L'aparició de la Verge és una experiència comuna gairebé a totes les religioses, els relats de vida de les quals ens han arribat en forma hagiogràfica o autobiogràfica. La presència de la Verge es pot interpretar com una identificació d'aquestes dones amb la figura femenina més important de la religiositat catòlica. En la biografia de la beata Luisa Zaragozá ens indica Francesc Pons que en moltes de les visions espirituals de la beata apareix com a protagonista la Verge, entre d'altres personatges celestials, com a intermediària entre aquesta i Déu.⁹⁰ També trobem a la Verge en la vida de Sor Gertrudis des del primer moment en què pren els vots de religiosa. Ella mateixa narra en la seva autobiografia que la Verge està al seu costat en molts dels moments en què es dedica a escriure.⁹¹

En el cas de Mariana Cuñat, ja en els seus inicis religiosos, quan està en el procés d'aproximació a Déu se li apareix la Verge. En les seves aparicions aquesta li indica a Mariana que ha de deixar el món terrenal per a entregar-se plenament a Déu. La relació amb ella és tan intensa que, fins i tot el dia de la Verge de setembre (l'església catòlica celebra el dia 8 de setembre la nativitat de la Verge), aquesta convida a l'ànima de Mariana a celebrar la seva festa junt amb tots els sants que sempre estan presents al seu voltant, i tot un grup d'ànimes conegudes per ella del món terrenal.

⁹⁰ Pons i Fuster, "Mujeres espirituales. Modelos de vida tradicionales para las mujeres valencianas en la primera mitad del siglo XVIII. El ejemplo de Luisa Zaragozá (1647-1727)..."

⁹¹ Durán López, *Tres autobiografías religiosas españolas.....*

En un moment determinat l'autora de l'autobiografia ens narra que Déu la va enviar al convent de monges de la Santa Faç. Durant el temps que estigué en dit convent la seva relació amb la Verge fou molt estreta. Se li va aparèixer en diverses ocasions i en una d'elles li demana que converteixi a un pres que havia d'esser ajusticiat, i que pensés en ell com si fou el seu fill:

...aiudame a resar tres ave marías para que se convierta, el que está en la capilla, i la virgen desia el ave maria, io respondia santa maria, i el dicho infelis se convirtió... se salvó i su alma se fue al purgatorio. (f. 120v)

Aquesta relació amb la Verge la manté al llarg dels anys. En un altre relat ens explica que en l'any catorze -una de les poques dates que trobem en el relat- del segle XIX, estant en l'església, després d'haver combregat la Verge va cridar a la seva ànima, en el més secret del seu interior, i estant present també Nostre Senyor li va comunicar com a mare de Déu tot allò que aquell tenia preparat per a ella.

Durant tota la vida d'espiritualitat i religiositat que viu Mariana Cuñat la preocupació per les ànimes pecadores és un fet que trobem molt present. Segurament com que ella es considera una ànima pecadora en una gran part de la seva vida i que Déu la salves va suposar un gran alleujament, té un gran interès en ajudar a dites ànimes, no sols les de les persones vives, sinó fins i tot aquelles que es troben en el purgatori. Un dia se li apareix la Verge i li comenta que han de baixar les dues al purgatori cada dissabte a fi de ensenyar-li allò que li passa a les ànimes que estan allí i que quedi encarregada de les seves penes i d'ajudar-les a arribar al cel:

...no puedo vivir sin rogar por los pecadores i por las almas del purgatorio, este padecer no tiene explicacion, solo queda para Dios i para el que padece, por que este padecer nase de la caridad i quando la caridad sube de puntos esto es morir, se vive, pero se vive muriendo. Pues un sabado se manifestó la Virge i dijole a mi alma: oi emos de bajar las dos al purgatorio para que quedes enterada de lo que allí se pasa en las almas i que te encargas nuevamente de sus penas, pues todos los sabados continuamos la Virgen i mi alma en acabar al purgatorio. (f 290v)

Cal tenir doncs en compte que la Verge està sempre present en la vida de Mariana, com a Mare de Déu l'ajuda i aconsella en el dia a dia, vol el millor per a l'esposa del seu fill. Aquest fet queda clar en la cobla que escriu Mariana sobre la Verge i que hem comentat amb anterioritat.

4.3.4.- Santes i Sants

En les autobiografies religioses femenines les autores no ens parlen sols de Déu i d'elles, parlen també d'altres sants i santes que estan sempre presents en les seves visions espirituals. Molts cops apareixen altres personatges que són protagonistes de dites visions, com la Verge i sant Josep, i que estan al costat de Déu en les seves revelacions, juguen un paper d'intermediaris. Normalment van acompanyats de sants coneguts i dels quals segurament era devota la religiosa. Dintre d'aquesta llista de sants i santes és prou comú la presència de Santa Caterina de Sena i Santa Gertrudis, dues santes que trobem molt presents en les autobiografies religioses femenines i també en el relat de Mariana Cuñat.

Segons Francesc Pons⁹² la presència continuada de tants intermediaris en les visions espirituals és un fet que apareix en una etapa avançada de l'època moderna. Amb anterioritat les religioses tenien un sol guia espiritual, que seria Déu, com és el cas de Francisca Llopis; podia ser que en un moment determinat estigués present la Verge, però com un fet puntual.

Una d'aquestes religioses present quasi sempre en les autobiografies religioses femenines, com ja hem indicat, fou Santa Caterina de Sena, una dona molt religiosa des de petita, com moltes de les religioses d'aquelles èpoques, que va escriure durant la seva vida religiosa la seva autobiografia, ja en el segle XIV, i que va exercir una influència prou important en les autores de la Península Ibèrica a finals de l'edat mitjana i a llarg de l'època moderna. La seva obra tingué una gran difusió en tota la Península. El cas de Caterina de Sena segueix molt bé els models de religioses que al llarg de la història han escrit les seves autobiografies, era filla d'una família humil i treballadora, temerosa de Déu, que des de molt petita tenia una inclinació molt gran cap a Déu. Des de molt nena s'aplicava petites disciplines al seu cos, es passava la major part del dia resant i acostumava a menjar poc. Es pot considerar un model de monja a seguir per moltes de les religioses d'aquella època, els seus escrits eren llegits per moltes dones religioses que trobaven en ella un model d'inspiració. A partir de finals del segle XV es produí una gran difusió de la devoció a Santa Caterina de Sena en terres valencianes. En 1491 es fundà un monestir de monges sota l'advocació de dita santa i es publicaren dues edicions de la vida de la mateixa en valencià, una en 1499 i l'altra en 1511.

⁹² Pons i Fuster, "Mujeres espirituales. Modelos de vida tradicionales para las mujeres valencianas en la primera mitad del siglo XVIII. El ejemplo de Luisa Zaragoza (1647-1727)..."

Santa Gertrudis és una altra de les santes que generalment apareixen en les autobiografies femenines, està present en la majoria de visions espirituals, també va escriure la seva biografia

Aquestes dues santes són molt importants al llarg de l'edat moderna, segurament els diversos confessors, sobretot el primer d'ells, li parlaren a Mariana de les mateixes i fins i tot abans que Déu li digués que havia de deixar de llegir, llegiria part de les seves biografies, ja que eren dos models de religioses a seguir, dos exemples d'espiritualitat.

Sant Josep és un altre dels personatges que està presente en tots els relats que fan les religioses al llarg de l'edat moderna. Fins aquell moment la figura del sant no estava mai present en els relats ni representacions pictòriques en primer plànol, sinó que era considerat un personatge secundari, però això va canviar a partir del Concili de Trento. A partir d'aquest moment la presència del sant fou més intensa, passant a tenir un protagonisme tant en els relats religiosos, autobiografies religioses femenines, i fins i tot en les representacions pictòriques en les quals a partir d'aquests moments aparegué sempre en un primer pla, al costat de la Verge i de Jesús.

Al final del relat de Mariana Cuñat, quan aquest és molt més espiritual que terrenal, quan ja només parla de les relacions amb Déu i ja no fa cap referència a les vivències terrenals, a més dels sants que hem anomenat, també comencen a estar presents en les seves vivències espirituals l'àngel sant Miquel i sant Joan.

Un altre personatge important en l'època, el Beat Nicolàs Factor, no apareix en el relat com un personatge que acompanya a Mariana al llarg de la seva vida espiritual, però si que alguna de les aparicions de Déu es produeixen en el dia del beat. Es pot considerar que aquest dia és important no sols per a Mariana, sinó per al món franciscà en general, fou confessor de diverses comunitats de clarisses, frare franciscà que segons Vicente Cárcel Ortí "*fue en tierras valencianas uno de los más grandes exponentes de la espiritualidad recogida, que se propagó intensamente gracias a su dedicación al sacramento de la penitencia i a la dirección espiritual*".⁹³ Va nàixer a València en 1520 i va morir en la mateixa ciutat en 1583, fou beatificat per Pius VI el 27 d'agost de 1796. Era un personatge important dins del món franciscà, món que envoltava a Mariana, i fou beatificat just quan Mariana Cuñat es trobava en plena fase d'espiritualitat, "*ai si que vino el dia del beiato Nicolas faqtor se manifesto Nuestro Señor a mi alma...*".

⁹³ Vicente Cárcel Ortí, *Historia de la Iglesia en Valencia*, Ed. Arquebisbat de València, València 1986 p. 221.

5.- CONCLUSIONS

L'anàlisi de l'autobiografia escrita per Mariana Cuñat i Serra ha resultat un treball fascinant tant pel contingut del manuscrit com per tot allò que he descobert sobre aquestes dones i com vivien les mateixes l'espiritualitat.

Les conclusions que podem obtenir un cop finalitzada la lectura del manuscrit de Mariana Cuñat giren al voltant del canvi que es produeix en aquesta dona. Aquest text ens ha mostrat la vida espiritual d'una dona que va viure a finals del segle XVIII principis del segle XIX. A través del mateix hem pogut anar desgranant el relat de la vida d'aquesta dona comparant-la amb la de les diverses religioses que van viure al llarg de l'Edat Moderna. Aquest manuscrit ens pot servir com exemple de la necessitat de les dones d'expressar els seus sentiments. En el segle XVI l'epresió intel·lectual era en bona mesura un privilegi exclusiu de l'home, encara que al llarg d'aquest segle i sobretot durant el segle XVII moltes dones van escriure la seva autobiografia, principalment en el món de les religioses, desafiant una Església que els havia negat el dret a la paraula.

Una de les conclusions a les quals hem pogut arribar després d'analitzar el manuscrit i comparar-lo amb altres autobiografies femenines religioses escrites al llarg de l'edat moderna són les motivacions que van dur a Mariana Cuñat a canviar de vida, per què una dona, segons el seu relat, sens dubte exagerat, que havia viscut sempre en un món ple de festa, que mai, ni de nena havia sentit la necessitat d'estar aprop de Déu, en un moment determinat canvia i busca el camí de l'espiritualitat. Al llegir el seu relat de vida podem apreciar que Mariana buscava alguna cosa més que ser esposa i mare i dur una vida de faràndula, tenia necessitat de canviar aquesta vida i la religió li va oferir aquest camí.

Hem pogut, al llarg de l'estudi del manuscrit, esbrinar tot allò plantejat en els objectius al inici del mateix. Com una dona va ser capaç de crear un món interior renegant del món mundà, però sense canviar la seva situació familiar. Es de suposar que Mariana Cuñat buscava una tranquil·litat i felicitat que el seu marit i el seu entorn en general no li donaven i que a través de la seva imaginació i l'aproximació a Déu va trobar. Va substituir la vida de parella terrenal per una vida de parella imaginària del món celestial, on tot era pau i felicitat. A través de les visions i pensament imaginava

una vida plena de felicitat, un amor complet al costat d'una persona que se l'estimava. Aquest món interior que va crear li va servir per viure més tranquil·lament.

Per què el canvi de vida no va ser total i va ingressar en un convent de religioses?

Ella justifica al llarg de tot el manuscrit que va seguir amb la vida que duia perquè així li va encomanar Déu ja que aquest volia que estigués al costat de la gent que podia ser salvat per ell i que les seves ànimes anessin al cel. Però podem pensar que en aquell moment una dona casada, amb fill i vivint en un poble no podia deixar-ho tot per a retirar-se a un convent. La seva vida era estar al costat del marit i dels fills i així ho va fer però buscant una via escapatòria. Podem imaginar que la seva motivació per aproximar-se a una vida espiritual va ser aconseguir una vida més plena i satisfactòria, i més influència social en el seu entorn, per suplir com ja hem dit tot allò que li faltava en el seu entorn familiar.

Per què va decidir escriure la seva autobiografia? Hem de suposar que va ser el seu primer confessor qui li va dir que escrivís la seva vida, perquè va ser una dona que podia servir de model per a altres, ja que va aconseguir canviar de vida i apropar-se a Déu, dur una vida més pietosa i deixar a un costat els balls i les festes, sense abandonar a la família. A Mariana escriure la seva vida li va permetre construir-se una identitat personal particular al temps que es sentia identificada amb altres religioses del passat, i sobretot donar coherència retrospectiva al seu recorregut vital: explicar i explicar-se el sentit de la seva vida.

A pesar de ser ja una època molt tardana quan Mariana Cuñat va escriure la seva autobiografia, aquesta com hem pogut veure al comparar-la amb altres autobiografies religioses femenines escrites al llarg del segle XVII o principis del segle XVIII segueix el model establert fins aleshores, en aquest sentit no trobem cap diferència important que destacar en l'obra de Mariana Cuñat. Aquesta autobiografia ens ajuda a pensar que l'autobiografia religiosa femenina és un gènere literari que no va deixar de practicar-se en els inicis del segle XVIII com han pensat molts estudiosos de la matèria, sinó que va seguir, segurament amb menys intensitat. Foren menys les dones que feren aquest tipus de relat ja que al llarg del segle XIX van anar sorgint altres camps on poder expressar i plasmar les dones els seus sentiments.

Arran de l'estudi del manuscrit han sorgit futures vies d'investigació que m'agradaria anar realitzant. Una d'elles seria l'estudi i anàlisi d'altres que segur resten en diversos arxius, com era el cas de l'escrit per Mariana Cuñat. El món de les dones

religioses té molt aportar encara i no sols a la història. Vinculada al món de l'art una altra via d'investigació per a un futur és buscar les representacions artístiques d'aquestes religioses i beates que van existir al llarg de l'Edat Moderna, que ens puguin mostrar com eren, com es representaven i arribaven a la societat. A través d'aquestes investigacions de les autobiografies femenines religioses oo les possibles representacions pictòriques realitzades per les religioses o de les religioses es pot profunditzar en la vida de les religioses al llrg de l'Edat Moderna i tot allò que elles aporten a la societat on van viure.

6.- FONTS

Fonts manuscrites:

Mariana Cuñat i Serra, *Relación de varios hechos de mi vida*, Biblioteca Històrica de la Universitat de València.

Arxiu del Regne de València, secció clero, lligalls 790, 835, 845, 853.

Arxiu del Regne de València, Protocols notariais 12884, 12885.

7.- BIBLIOGRAFIA

AMELANG, James S.: “Autobiografias femeninas” en Morant, I. (dir), Ortega, M.; Lavrin, A.; Pérez Cantó, P. (coords), *Historia de las mujeres en España y América Latina, II. El mundo moderno*; Ed. Cátedra, Madrid, 2005, pp. 155-168.

AMELANG, James S.: “Los usos de la autobiografía: monjas y beatas en la Cataluña moderna”, en J. S. Amelang y Mary Nash (ed) *Historia y genero: las mujeres en la Europa moderna y contemporanea*; Publicacions Alfons el Magnànim, València, 1990.

AMELANG, James S.: “La autobiografía moderna entre la historia y la literatura”, *Chronica Nova*, 32; Ed. Universidad de Granada, Granada, 2006; pp. 143-157.

ANDRÉS MARTÍN, Melquíades: *Los recogidos. Nueva visión de la mística española (1500-1700)*; Ed. Fundación Universitaria Española, Madrid, 1976.

ARDIT, Manuel: “Els segles XVI, XVII, XVIII”, en Gil-Mascarell, M.; Glick, T.; Furió, A.; Ardit, M.; Garcia Monerris, C., *Història del País valencià*; Ed. 3 i 4, València, 1992, pp. 137-212.

BARRACHINA LAPIEDRA, Fray Jose M., O.F.M.: *Sant Esperit. Real monasterio de Santo Espiritu del Monte*; Ed. Real Monasterio de Santo Espiritu del Monte, València, 2003.

BOLUFER PERUGA, Mònica: “De violentar las pasiones a educar el sentimiento: el matrimonio y la civilidad dieciochesca” en Antonio Jiménez Estrella y Julián J. Lozano Navarro (eds): *Actas de la XI Reunión Científica de la FEHM*. Vol. II; Universidad de Granada, Granada, 2012, pp. 349-360.

BOLUFER PERUGA, Mònica: “Mujeres de letras. Escritoras y lectores del Siglo XVIII” en R. Ballesteros, ed., *Feminismos de las dos orillas*; Universidad de Málaga, Málaga, 2008, pp. 113-141.

CÁRCEL ORTÍ, Vicente: *Historia de la Iglesia en Valencia*; Ed. Arquebisbat de València, València 1986 p. 221.

CUTILLAS BERNAL, Enrique: *El monasterio de la Santa Faz. Religiosidad popular y vida cotidiana (1489-1804)*; Col. Ensayo e investigación, Ajuntament d'Alacant, Alacant, 1998.

DURÁN LÓPEZ, Fernando: *Tres autobiografías religiosas españolas del siglo XVIII, Sor Gertrudis Pérez Muñoz, Fray Diego Jose de Cádiz, José Higuera*; Ed. Servicio de publicaciones de la UCA, Cádiz, 2003.

DURÁN LÓPEZ, Fernando: *Catálogo comentado de la autobiografía española (siglos XVIII y XIX)*; Ed. Ollero & Ramos, Madrid, 1997.

DURÁN LÓPEZ, Fernando: “La autobiografía como fuente histórica: problemas teóricos y metodológicos” *Memoria y civilización*, 5; Universidad de Cádiz, Cádiz, 2002, pp. 153-187.

FERNÁNDEZ, Pura Y ORTEGA, Marie-Linda, (dir.) *La mujer de letras o la letraherida. Discursos y representaciones sobre la mujer escritora en el siglo XIX*; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 2008.

FERRUS, Beatriz: *Discursos cautivos: convento, vida, escritura*, Anexo LIII de Cuadernos de Filología, Universitat de València, València, 2004.

GARCÍA-NIETO PARIS, Carmen, en pròleg: *Ordenamiento jurídico y realidad social de las mujeres: siglos XVI y XX: Actas de las IV Jornadas de Investigación interdisciplinaria*, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, 1986.

GUTIERREZ DEL CAÑO, M.: *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de València*, Col. Biblioteca valenciana, València, 1913.

HERPOEL, Sonja: *A la zaga de Santa Teresa: autobiografías por mandato*, Ed. Rodopi, Amsterdam, 1999.

HERPOEL, Sonja: “Un mar de misterios: la religiosa española ante la escritura” en Zavala, Iris (coord), *Breve historia feminista de la literatura española en lengua castellana*, IV, *La literatura escrita por mujer (De la Edad Media al siglo XVIII)*, Ed. Anthropos, Barcelona, 1997, pp. 205-223.

LEJEUNE, Philippe: *El pacto autobiográfico y otros estudios*; Megazul-Endymión, Madrid, 1994.

LÓPEZ CORDÓN, Victoria: “La literatura religiosa y moral como conformadora de la mentalidad femenina (1760-1860)” *La mujer en la historia de España (s. XVI-XX)*. *Actas de las II Jornadas de Investigación interdisciplinaria*. Seminario de Estudios de la Mujer, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, 1984, pp. 59-70

MUÑOZ ATIENZA, Ángela: *Beatas y santas neocastellanas, ambivalencias de lo religioso y políticas correctoras del poder (ss. XIV- XVIII)* Comunidad de Madrid, Madrid, 1994.

DE LA PASCUA SÁNCHEZ, Mª Jose, “El jo en l’escriptura religiosa femenina”, *Afers*, 77, Ed. Afers, Catarroja, 2014, pp. 23-35.

PONS FUSTER, Francisco: “La religiosidad femenina en el antiguo Reino de Valencia” en Inmaculada Fernández Arrillaga (coord), *Mujeres que vivieron el Alicante de la modernidad*, Ed. Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert, Col. “col·lectiva”, Alacant, 2015, pp. 83-91.

PONS FUSTER, Francisco: *Místicos, beatas y alumbrados*, Ed. Alfons el Magnànim, València, 1991.

PONST FUSTER, Francisco: “Monjas y beatas. Mujeres en la espiritualidad valenciana en los siglos XVI y XVII”, en Callado Estela, E. (coord), *Valencianos en la historia de la Iglesia*, II, Ed. Facultad de Teología San Vicente Ferrer, València, 2008.

PONS FUSTER, Francisco: “Mujeres espirituales. Modelos de vida tradicionales para las mujeres valencianas en la primera mitad del siglo XVIII. El ejemplo de Luisa Zaragoza (1647-1727)”, en *La catedral ilustrada. Iglesia, Sociedad y cultura en la Valencia del siglo XVIII*, vol. 2, Ed. Institució Alfons el Magnànim, València, 2014, pp. 181-202.

PONS FUSTER, Francisco: “Un jesuita y una beata. La “milagrosa” relación del jesuita Blas Antonio Cazorla y la beata Gerónima Dolz” (en premsa).

PONS FUSTER, Francisco: “Francisca Llopis. Una maestra espiritual franciscana” (en premsa).

PONS I FUSTER, Francisco: “Modelos de mujeres espirituales. El ejemplo de las beatas valencianas y su evolución històrica” en Javier Burrieza Sánchez (ed.) *El alma de las mujeres. Ámbitos de espiritualidad femenina en la modernidad (siglos XVI-XVIII)*, Universidad de Valladolid, Valladolid, pp. 211-238

PONS FUSTER, Francisco: “Mujeres y espiritualidad: las beatas valencianas del siglo XVII”, *Revista de història moderna Anales*, Universitat d’Alacant, 10, Alacant, 1991, pp. 71-97.

POUTRIN, Isabelle: *Le voile et la plume. Autobiographie et sainteté féminine dans l’Espagne moderne*, Bibliothèque de la Casa de Velázquez, Madrid, 1995.

PUIGSERVER VIUDES, ANTONIO J: “De visionarias a beatas. El carismático ejemplo de Guardamar”, en Inmaculada Fernández Arrillaga (coord), *Mujeres que vivieron el Alicante de la modernidad*, Ed. Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert, col. “col·lectiva”, 2015, pp. 105-120.

RICO CALLADO, Francisco L.: *Misiones Populares en España entre el Barroco y la Ilustración*, Institució Alfons el Magnànim, València, 2006

SÁNCHEZ HERNÁNDEZ, María Leticia: “Mariana de San José y “sus” Cuentas de conciencia: género literario y experiencia mística”, en Javier Burrieza Sánchez (ed.) *El*

alma de las mujeres. Ámbitos de espiritualidad femenina en la modernidad (siglos XVI-XVIII), Universidad de Valladolid, Valladolid, pp. 39-72.

SÁNCHEZ LORA, Jose Luis: *Mujeres, conventos y formas de religiosidad barroca*, Fundación Universitaria española, Madrid, 1988

SÁNCHEZ ORTEGA, Mª Helena: “La mujer, el amor y la religión en el antiguo régimen”, *La mujer en la historia de España (s. XVI-XX) Actas de las II Jornadas de Investigación interdisciplinaria*. Seminario de Estudios de la Mujer, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, 1984, pp. 35-58.

SANCHIS Y SIVERA, Jose: *Nomenclator Geográfico-eclesiástico de los pueblos de la Diócesis de Valencia*, Tipografía moderna a cargo de Miguel Gimeno, València, 1922.

SEGURA GRAIÑO, Cristina: “La religiosidad de las mujeres en el Medievo castellano” *Revista d’història medieval*, nº 2, València, 1991, pp. 51-62.

SERRANO Y SANZ, Manuel: *Autobiografías y memorias coleccionadas e ilustradas por M. Serrano y Sanz*; Bailly-Baillièrre, Madrid, 1905.

TORREMOCHA HERNÁNDEZ, Margarita: “Modelos de espiritualidad barroca “De la que tomó estado matrimonial”, *El alma de las mujeres. Ámbitos de espiritualidad femenina en la modernidad (siglos XVI-XVIII)*; Javier Burrieza Sánchez (Ed.) Universidad de Valladolid, 2015, pp. 181-210.

ZARAGOZA GÓMEZ, Verònica: “Pues que tiene libertad por decir alguna cosa... Noticias del cuaderno poético de Sor Eulalia Teixidor (Siglo XVIII)”
[www.academia.edu/4910598/_Pues_que_tiene_libertad_por_decir_alguna_cosa..._Noticia_del_cuaderno_poético_de_sor_Eulària_Teixidor_siglo_XVIII_]

ZARAGOZA GÓMEZ, Verònica: “Història de les protagonistes absents. La poesia femenina de l’edat moderna a l’àmbit català”,
[www.academia.edu/5376052/_Historiar_les_protagonistes_absents._La_poesia_femenina_de_l_edat_moderna_a_l_àmbit_català_]

ANNEXE DOCUMENTAL

Desposoris místics de Santa Caterina de Sena, 1670

Gregorio Vázquez de Arce y Ceballos

Desposoris místics de Santa Gertrudis, 1565-1628

Francisco Ribalta

V I D A, R-5423
Y REVELACIONES
DE SANTA GERTRUDIS
LA MAGNA.
MONJA DE LA ORDEN
DEL PATRIARCA SAN BENITO.

LIBRO INTITULADO,
INSINUACION DE LA DIVINA PIEDAD, Y EMBAXADA
DE LA DIVINA MISERICORDIA.
CON LA QVARTA, Y QVINTA PARTE,
En que se contiene la Vida, y Virtudes de la misma Santa.

TRADUCIDO DE LATIN EN ROMANCE
POR EL RMO P. M. Fr. LEANDRO DE
Granada y Mendoza, Maestro General de la misma
Orden, y del Claustro de la Insigne Universidad de
Salamanca, con Escolios suyos, llenos de
doctrina, y erudicion.

QVARTA IMPRESSION EN ROMANCE, CON NUEVAS
licencias, y aprobaciones, y relacion de las antiguas.

DIRIGIDO

A LA EXCELENTISSIMA SEÑORA DOÑA MARIA
Felipa de Acañia Beuó y Egmoed, llamada Madama Señora de Vere,
Viuda del Capitan Don Bernardino Sacramento y Sotomayor, Señor de la
Casa de Muez, y sus Jurisdicciones Tontón, Saltan Viejo, y Cadedelo,
Sargento General de Batalla en los Reales Exercitos de Flandes, y General
de la Artilleria del Reyno de Sicilia, y Señora de Honor, que lo fue
de la Reyna nuestra Señora Doña Maria Luísa de Borbon,
que San Ja Gloria tenga.

Impreso à costa del R. P. Fr. Ambrosio de San Benito, Monje del Real Monasterio
de San Martin de Santiago.

Con licencia en Madrid: Por Melchor Alvarez. Año M.DC.LXXXIX.

Publicació de la biografia de Santa Gertrudis

**Pàgines corresponents al inici del manuscrit escrit per Mariana Cuñat
i Serra i poema dedicat a Déu i a la Verge:**

Cuñat (Mariana)

Relacion de varios hechos de
mi vida — letra del inglo — 13 —
158 — folios, y 77 en blanco —

1.º 2.º perf.

J. M. T.

protesto que no es mi intención de en
 toda esta relación, de lo que el se
 ñor cobrado en mi alma, por su
 misericordia el prevenir el festi
 vidad de la santa iglesia si no que se
 le de una mejor forma mandada si
 es dionos quien lo esivire por el
 de la iglesia de sus cosas. Es.
 i los señores de la congregacion
 de la santa iglesia

Juan de
 ...

J M J

Yo Mexicana conoxt i va de Miguel conda
i de Mexica serua, ~~esta~~ pobres de bie
nes de Fortuna, pero onzados i temerosos
de Dios. naci en el año de mil secesien
tos i cinquenta. quando io tuve uso de razon
me veia tan inclinada a los bailes, i di
vixtimientos, que no dexava ni vix amis
padres. ya un que ellos exan te mexasos
de Dios, padesiendoles que esto no exa ma
lo i por darme gusto a mi me permitian
que io siguiera en estas ma las in clina
ciones. continue de este modo asta la
edad de diez i siete años, que detexmine
to max estado. me case en un ombre
llamado Joseph, Fom: tambien me per
mitia a ir a bailar, i cantar, como a cos
tumbava. iba por las calles a qual
quiera ora de la noche, cantando con la
vihuela, con mucha gente de tras. con ti
nue de este modo, i con otros muchisi
mas pecados, asta la edad de veinte i nu
eve años, en que me con verti por una
oponia eficazissima de mi Dios, todo bon
dado misericordia para mi. que seia ala
bado para siempre. amen.

Yo mariana cuñat, ^{la} mas peccadora de
 todo el Mundo, por cuiu motivo el mas
 grande milagro, que Dios haze commi-
 sso que es mantener en esta peccadora sobre-
 Natiera. Assi, por obedeser a Dios i a mi
 confesor, voi a dezir quan grande a
 sido mi mala vida que brantando los pre-
 ceptos de la lei de Dios, con tantos i tan
 grandes peccados ha caxa descubierta, sin
 atender quien era el ofendido, siendo assi
 que un Dios de tanta magestad, a teni-
 on, i respeto, i de tanta bondad que se lo me-
 rese todo. Voi pues a dezir: que desde la e-
 dad de mi niña, era pese a mi hazien-
 do muchisimos peccados, no se enquantra el
 numero de ellos: lleque hasta la edad de
 veinte i nueve años, i asta en torces en
 lugar de servir a Dios, me servi a mi mesma;
 por que di gusto a mis pasiones i a petitos,
 i mi amor propio sacava la cabeza en todo.
 Quiso pues la gran bondad i misericordia
 de Dios, que despues de averle llevado entre
 pies, i abandonadole con dos diversimientos
 bailes, cantares, i pasatiempos, i con otros
 muchisimos peccados; con todo a una cieta-
 da tan indigna como lo merecedora de-
 mil infiernos, i aun quedo corta con mu-
 chissima miseria i con mucha Flaqueta,

usar con ella de tanta misericordia,
 en tomarla de la mano i llevarla toda
 para Dios, i que no fuera mas para
 el mundo a los veinte i nueve años de su
 edad, por medio de una mision de Padres
 de Santo Espiritu del mont^e. o abismo de
 la bondad i misericordia de mi Dios!

Dios de mi alma i de mi corazon quan
 infinita es ^{tu} nuestra bondad i misericordia!
 que teniendo tan merecido el infierno
 por mis gravisimos pecados, no aies que
 xido obrar por Justicia, si no por pie
 dad; i no contento en sufrirme en me
 dio de tantos pecados, quisistes llevar
 me, por tu infinita bondad para sal
 varme.

El primer beneficio que me dio
 Dios, fue darme a conocer, quien era Dios
 i quien era yo. El conocimiento era poco, pe
 ro como se caia en criatura muy flaca co
 mo era yo, el poco conocimiento parecia
 mucho por la misma flaqueza. Por
 eso lo mismo era tener presente, quien
 era Dios, i quien era yo, al instante me
 moria: i como juntamente con esto te
 nia presente quantos beneficios me a
 via echo Dios, i quan mal le avia co

9
respondido, esto me asia llorar amargamente: i estave llorando siempre por el espacio de tres años. Me aparte de todas las personas, que io tratava, i de todo el mundo: i me retire dentro de mi casa, siempre se xadas las puertas. Yo no me entendi con nadie mas que con Dios, con mi retiro, con mucha oracion, i con mi confesor, que era el p.^o M.^o Don Antonio Rovira Bernardo, Varon muy docto, espiritual, i experimentado en la direccion de las almas. Esto se estendio mucho: por que avia pasado de un extremo a otro. Como antes me avian visto, correr por todo el mundo, abailar, i cantar en publico, todos en contravariacion. Me vi precisada, que conociendo a Dios me conociera a mi, i conociendome a mi me aborreciera, i procurara el castigo a mis maldades; i conociendo a Dios a conocer sus bondades. Conosi, quan grande es el beneficio, que Dios me aecho en criar me una alma juntamente en este cuerpo; i esta alma que enaxiada a la carne junta de Dios: i juntamente con esta alma un entendimiento capaz de conocer a Dios, i una voluntad capaz de amarlo; i una memoria capaz de tenerle presente, para que Dios seia amado de criatura a su

6
semejante. en estos tres años que yo
llore tanto no solo me contente en llo-
rar, si no en hacer muchísimas peniten-
cias. yo no mas pensava que es lo que
padeceria, para satisfacer a Dios Justamen-
te. yo ayunava todos los dias los viernes
a pan i agua. Una quaresma comi diez
dias: no comia carne en el carnal. toda
iva llena de cilivias: todos los dias me dava
una disciplina, i los viernes de sangre.
estava algunas dias estendida sobre una
cruz tres oras, i tambien estava tiempo
en cruz a la pared en pie, con pie sobre a-
tro. Decia la Letania de Maria Santissima
todos los dias con las manos ⁶⁰ xolas rodillas;
i las noches que estava sola i eran muchas
ilas mas, dormia en tierra desnuda sin
cabecera, i despues por orden del conde
sobre una arca tambien desnuda.
Algunas noches las pasava a rodillada
conociendo mis caores i llorando amara-
mente.

Alabemos por mi todos los se-
ñalares i todas las criaturas orden gra-
cias sin cesar, ia mi me des gracia por
ta correspondas; por que en vez de cas-
tigar mis muchísimas i gravísimos pe-
cados con tantas mercedas i clinacio-
nes i tantas perversidades de un

caiatuna en trepada del todo al mundo;
 a los gustos ya petitos de una naturaleza
 ya corrompida, i con una alma enemiga
 nuestra, tantos años muerta por la con-
 rupcion de sus vicios, quisistes por nuestra
 infinita bondad, tomarme de la mano
 i sacarme de tantas abismos de pecados
 de tantas caidas, i caidas; i llamarme
 a penitencia solo para asecarme bien. y
 quisistes llamarme con ~~te~~ una vos tan
 fuerte, toda para vos, i nada para el mu-
 ndo. por esto tenia tanto gozo de asex pe-
 nitencia que era toda mi delicia: i no
 estava contenta sino padeciendo.

Fue misericordia

de Dios tambien, el que mediara un con-
 fesor mas docto a mi parecer, i mas san-
 to, i por todos Santos. en pese por a quel
 tiempo a confesarme con el, i por na-
 vidad ia me dava la comunian todos los
 dias. Dios de infinita bondad, con quantas
 misericordia trataste a mi alma; a manos
 llenas dexamavas tus bondades sin cansar
 te de darlas de comunicallas; pero tan abun-
 dantemente que era lo mismo, que si llor-
 ran a mi alma tus misericordias! asi como
 en pese asex oracion, comenzo Dios a dexarse
 ver de lante de mi alma. a todas las partes
 que yo iba siempre lo llevaba de lante. si iba
 a la Fuente, a lli se me representava quando
 iba por las calles siempre lo llevaba de
 lante, i quando iba a la no lo mismo.

Un Jardín acenta Alma
se le a manifestado - - -
todo un mundo lleno de Flores
y la cruz en el alzado

Ya ves querida esposa
a que Jardín te a llevado
para que bien te diviertas
y te sientes amilado

Mi esposo este Jardín
es grande y un mundo convertido
por que mi Alma en él se divierte
y a conseguido

La esposa amada y querida
es la verdad que has conseguido
por que las dificultades
con mi gracia te has vencido

De este Jardín mi amada
te dire el significado
para tu divertimento
ya sabes a quien lo a criado

En este Jardín van en amor
ellos se van paseando
y el esposo a la esposa
las Flores se van enseñando

Mira bien a questa Flor
que es exmrosa em su moxado
por que es la caridad
que lo te acomunicado

Mira otra Flor mi amada
que linda y exmoseada
esta es la grande humildad
que tu nada te levanta

Mira otra Flor mi amada
que es la Flor de la paciencia
que es tan exmrosa y presisa
que te llena de clemencia

Mira otra Flor mi amada
que es la flor del sufrimiento
que por sufrirte tu todo
estas llena de consuelo

Mira otra Flor mi amada
que es muy linda y muy exm
por a verte con formado
siempre en todas mis cosas

Mira otra Flor mi amada
que es tu Dios el temox
por este mox siempre
te murixa en su amor

las Flores de este Jardin
llevan con sigla una cruz
quien a la sombra toda el alma
de luna celestial luz

Esta cruz que tu aqui ves
al lado de aquesta flor
la misma flor la produce
jamañi esta mi amor
Esposa querida amada
ya lo tienes bien mixado
ya ves que todas las Flores
llevan la cruz a su lado

mi dulce ya meado mio
de esto me quedo enterada
de que la buena ventura
en la cruz va bien fundada

Espreiso mi amada
que te persigan las cruces
pues ellas son quien te llenan
de una abundancia de luzes

las tres potencias del Alma
en tomado posesion
de este Jardin tan exmoso
para su recreacion

o que Tardin tan amoso
para mi me ascriado
y que bien que me divierte
por lo que me as explicado

Lo que ami mas me divierte
mi esposo en este Tardin
son las crutes que aqui producen
para poderte seguir

Es verdad que yo me divierte
en este Tardin mi amado
y la crut que aqui produce
remacha muy bien el clavo

Es preciso mi amada
el que yo aqui produzis
la crut en este Tardin
para que me puedas seguir

Lo que aqui mas adorna
mi amado en este Tardin
son las cruses que yo aqui veo
que tu ases produzis

Este Tardin es muy fino
y es agraciado y hermoso
y es por que vea bien la verdad
sobre la crut de mi esposo

o que Jardin tan divino
y espiritualizado

De todas las virtudes
esta muy bien adorno

Junta mente en estas Flores
hay otras que muy bien adorna
con este Jardin tan divino
las virtudes son las joyas

Las amantes que bien se aman
y en su Jardin se pasean
o que bien que se divierten
se deleitan i recrean

Es Jardin mi amada
es muy oculto i muy ancho
y quiero que tu te diviertas
por ser espiritualizado

Las Flores de este Jardin
son Vinas y son muy amosas
y en su amorosa se exceden
por ser ellas tan preciosas

Alaba esposa mi
en este Jardin mi poder
porque estas i otras cosas
solo yo las puedo usar

ex
si quieres amada mia
estax siempre bie Fundada
Verax todas estas Flores
radicadas en tu alma

Con este Jardin mi esposa
mira bien que exmosas Flores
ellas son exmosisimas
y de diferentes colores

Ala beamos al gran pios
ya su poder ingenito
que en una tierra tan floca
que Flores exproducido

van alma estava somana
yal paxese discursia
que producia unas copla
que la virgen componia

solo Jesus i la virgen
esto pueden componer
por su gracia poderosa
queriendo Favoresen

para ser madre ~~de~~ Dios
 del cielo fui en vida
 para remedio del mundo
 al templo fui presentada
 y quando Dios me creio
 me llevo de maior gracia
 fue disposicion suya
 el concebirme sin macha
 como Dios quiso crearme
 y concepirme sin mancha
 la mas pura exmusa
 y de toda la mas exmusa
 me dejo perfeccionada
 soy de crecida pureza
 de humildad avansada
 de todas las virtudes
 me veo perfeccionada
 Meo la mas humilde
 la mas pura y la mas casta
 fue obra del poder
 dejandome extrascada

soy el espejo del cielo - -
y despido tal Resplandor - -
que a todos les comunico
un bolcan de Finca mor

Entre todos los del cielo
Fui siempre yo la primera
y quiso Dios que entre todas
Uevase yo la Bandera

El padre me coronó
con su poder infinito
para que el mundo me alabe
y salga de su conflicto

El hijo me coronó -
de grande sabiduria
para que yo pueda enseñar
a los que yo tengo escondida

del espíritu de Dios
fui tambien yo coronada
Me mandó de su mano
de lo comunicada - -

por esto ya fue piedad
de su grande providencia
para que yo pudiese siempre
extender mi gran clemencia

~~por este ia que piedad~~

Mi Dios a mi me esio
para dixer en mi morada
por esso me preparo
del todo perfeccionada

espresiso a mi da mia
que yo te venga a visitar
que hasido misericordia
el que xerte visitar

presiso es te comunicue
esta grande humildad
para que yo siempre continue
en poderte visitar

teniente prevenida
humilde y profundizada
quando venga en mi visita
sere muy bien a llegada

de mis visitas amada
no ha vias experimentado
aora lo experimentaras
por estar en su perior grado

Mi visita es mi suave
te deja mucha paz
dejandote mi congo me
y onida a mi voluntad

Mirivisita te alumbrada
y te deja en un moxado
toda llena de virtudes
del todo purificada

Mirivisita bien te tiene
hechas visitas del cielo
mi pondadhasi lo has
por parte este consue

Es presiso que los Santos
vengan a visitar
y los Angeles tambien
estando yo en este lugar

pues es presiso que vengan
ha qui ha esta abitacion
por que veno que yo tomado
de este lugar posesion

Es cierto que yo de ti
posesion pues he tomado
y muy cierto que tambien
te ha dejado en su moxado

La posesion que he tomado
de tu pobre corazon
esto sera heterna mente
pero sin separacion

ha qui esta mi habitacion
por el alta providencia
para que yo pueda en ti
estender mi gran Clemencia

Es preciso que yo estienda
contigo mi grandemenia
mi Bondad me lo precisa
por estar en ti de fiesta
sera mayor tu riqueza
estando en tu misma nada
por que mi hijo en el cielo
te pondra mas hebre nada

Estas coplas de la virgen
sonando se compusieron
por que la virgen ablara
sus manos las escribieron